

KÖRFEZ'DE ISINAN SULAR: ARAMCO SALDIRILARI

YEMEN'DE YENİ DURUM

TUNUS VE İSRAİL SEÇİMLERİ

“

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi, Türkiye’de eksikliği hissedilen Ortadoğu araştırmaları konusunda kamuoyunun ve dış politika ile ilgilenen çevrelerin ihtiyaçlarına yanıt verebilmek amacıyla Ocak 2009 tarihinde kurulmuştur. ORSAM Ankara merkezli, tarafsız ve kâr amacı gütmeyen bir düşünce kuruluşudur.

ORSAM, Ortadoğu ile ilgili bilgi kaynaklarını çeşitlendirmeyi ve bölge uzmanlarının düşüncelerini Türk akademik ve siyasi çevrelerine doğrudan yansıtabilmeyi hedeflemektedir. Ortadoğu ülkelerindeki devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin Türkiye’de konuk edilmesini kolaylaştırarak, yerel perspektiflerin gerek Türkiye, gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır.

Bu amaçlar doğrultusunda ORSAM, Ortadoğu’daki sosyal, ekonomik ve siyasi gelişmelere yönelik çalışmalar yapmakta ve bunları kamuoyuna sunmaktadır. Ortadoğu ve uluslararası politika konularının daha sağlıklı kavranması ve analiz edilebilmesini amaçlayan ORSAM, kamuoyuna ve karar alıcılara çözüm odaklı aydınlatıcı bilgiler sunmakta ve siyasa yapımına katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Bu doğrultuda bölgesel gelişmelerin analizi yanı sıra, bölgesel sorunlara farklı politika alternatiflerini de içeren projeksiyonlar üretmektedir. Kapsamlı ve çözüm odaklı analizler sunabilmek için farklı disiplinlerden gelen, alanda yetkin araştırmacıların ve entelektüellerin nitelikli çalışmalarından faydalanmaktadır. ORSAM, bölgesel gelişmeleri ve trendleri titizlikle irdeleyerek ilgililere ulaştırabilen güçlü bir yayın yelpazesine sahiptir.

”

Ortadoğu Araştırmaları Derneği Adına
Yayın Sahibi
Prof. Dr. Ahmet Uysal

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Gökhan Bozbaş

Editör
Dr. Mustafa Yetim

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Birol Akgün
Prof. Dr. Mehmet Şahin
Prof. Dr. Meliha Altunışık
Prof. Dr. Tayyar Arı
Prof. Dr. Cengiz Tomar
Prof. Dr. Muhittin Ataman
Prof. Dr. Mahir Nakip
Prof. Dr. Muhsin Kar
Prof. Dr. Kemal İnat
Prof. Dr. Zekeriya Kurşun
Prof. Dr. Mesut Özcan
Doç. Dr. İsmail Numan Telci

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ahmet Uysal
Doç. Dr. İsmail Numan Telci
Dr. Gökhan Bozbaş
Dr. Göktağ Sönmez
Dr. Recep Yorulmaz

Arapça Çeviri

Ceyda Beşirli

Grafik - Tasarım

Mustafa Cingöz

Yönetim Merkezi

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM)
Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok. No: 3
Çankaya / Ankara
Tel: +90 850 888 15 20 Faks: +90 312 430 39 48

Baskı: KD Karton Dijital Matbaacılık Ltd. Şti.
Zübeyde Hanım Mah. Koyunlu Han 95/36 Ankara
Telefon : +90 312 341 52 39

Sertifika No: 44423

Fotografılar : Anadolu Ajansı (AA), Shutterstock

Cilt 10, Sayı 90, Kasım-Aralık 2019

Yerel Süreli Yayın

Basım Tarihi: 31 Ekim 2019

ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ yayımıdır.

Bu dergide yer alan yazılardaki değerlendirmeler, aksi belirtilmedikçe ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

© 2019 ORSAM

Dergideki tüm yazıların telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz.

Middle East
Studies
Association

ORSAM, the Middle
East Studies Association
(MESA) üyesidir.

EBSCO
HOST

tarafından taranmaktadır.

Değerli okuyucular,

Değerli okuyucular, Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesindeki önemli gelişmeleri iki ayda bir alanında uzman kişilerle ve güçlü yaklaşımlarla düzenli şekilde sizlere sunan Ortadoğu Analiz dergisinin yeni sayısı ile birlikteyiz.

Bu sayıda da önceki sayılarda olduğu gibi Ortadoğu ve Kuzey Afrika siyasetini farklı yönleriyle ele alan güncel olaylara yer vermeye devam ediyoruz. Bu sayımızın kapağını, Barış Pınarı Harekâtı ekseninde son dönemde yaşanan gelişmeler oluşturmaktadır. Bilindiği üzere DAEŞ terör örgütüne Fırat Kalkanı Harekâtı ile önemli darbe vuran Türkiye, önce PKK/PYD ve DAEŞ terörüne karşı Zeytin Dalı Harekâtı'nı, sonrasında 9 Ekim'de, Barış Pınarı Harekâtı ile PYD merkezli terör koridorunun oluşmasını engelleme ve Suriyeli mültecilerin güvenli bölgelere dönüşlerini sağlama temel amaçlarına dayalı askeri operasyonlar gerçekleştirmiştir. Sahadaki hızlı ve etkili başarının ardından ABD ve Rusya gibi Suriye'deki iki önemli küresel aktörle imzalanan mutabakatlar Türkiye'nin askeri başarısını diplomatik alanda somutlaştırmıştır. Dolayısı ile bu sayımızda Türk dış politikasında ve güvenlik anlayışında önemli sonuçları beraberinde getiren bu önemli askeri operasyonu çok boyutlu şekilde ele aldık. Bu operasyonun yanı sıra bu sayımızda Yemen meselesini etraflıca tartışmakta ve okuyucularımızın bu meseleyi tüm boyutları ile anlamasına katkı sağlamayı hedefledik. 2014-15'ten itibaren bölgesel aktörlerin de müdahalesi ile karmaşık bir hal

alan ve insanlık dramının her geçen gün ağırlaştığı Yemen iç savaşına yönelik kapsamlı analizleri, küresel-bölgesel aktörlerin politikalarını ve geleceğe yönelik senaryoları siz değerli okuyucularımızla buluşturmaktayız.

Bu iki önemli ana temanın yanında bu sayımızda biri Kuzey Afrika ve diğeri Ortadoğu'da olmak üzere iki kritik seçimin analizine yer verdik. Bu çerçevede Arap ayaklanmaları sonrası demokratikleşme konusunda önemli örnek olarak gösterilen Tunus'taki ve 2019'da ikinci kez sandığa giden İsrail'in seçimleri analiz edilmektedir. Türk dış politikasında önemini sürdüren Doğu Akdeniz meselesine yönelik de analiz yer aldığı sayımızda Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesini yakından ilgilendiren önemli bir film ayrıca incelenmiştir. 2016 tarihli "Kral için Hologram" adlı bu film Suudi Arabistan üzerine bir yapımkken, "Hacı Ahmed Bey" adlı biyografi çalışmasında, Fransız işgaline karşı direnişi ile de bilinen Osmanlı'nın Cezayir'deki son Valilerinden Elhac Ahmed Bey konu edilmiştir. Ayrıca, Ortadoğu'nun neden Türkiye için önemli olmaya devam ettiğini de irdelediğimiz bu sayımızda, Suudi Arabistan'ın milli petrol tesisi, Saudi Aramco'ya düzenlenen saldırılar, Türkiye'nin güvenlik parametrelerini yakından ilgilendiren Irak ulusal güvenlik stratejisi ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin hızlandırdığı iş gücünü millileştirmesi politikası da, kapsamlı şekilde tartışılmaktadır.

Keyifli okumalar dileğiyle...

İÇİNDE KİLER

Kasım-Aralık 2019 Cilt: 10 Sayı: 90

06 Ortadoğu Gündemi: Türkiye ve Ortadoğu

08 Ortadoğu Türkiye İçin Neden Önemli? / Prof. Dr. Ahmet Uysal

Kapak Dosyası

16 Barış Pınarı ve Türkiye Karşılı Medyada
Barış Söyleminin Yapı-Sökümü / Mustafa Caner

20 Irak'ın Barış Pınarı Harekâtı'na Gösterdiği
Tepkilerin Anlamı / Bilgay Duman, Mehmet Alaca

26 Bir Terör Örgütüne Emanet Edilen Radikal Esir Kampı
Hol ve Muhtemel Tehditler / Ömer Behram Özdemir

30 Suriye Rejiminin Değişen YPG/PKK Tutumu ve
Muhtemel Senaryolar / Hamza Haşıl

ASKERİ VE DİPLOMATİK ZAFER OLARAK BARIŞ PINARI HAREKATI

Doç. Dr. İsmail Numan Telci

YEMEN

34 Yemen'de İki Ana Çatışma Hattı ve
Güney Vilayetleri Üzerindeki Mücadele / Gökhan Erel

38 Suudi Arabistan'ın Vietnam Sendromu: Yemen Açmazı / Mehmet Rakipoğlu

44 Yemen İç Savaşı Boyunca Katar'ın Değişen Yönelimi / Dr. Mustafa Yetim

48 İran'ın Yemen'e Müdahalesi: Nedenleri ve Geleceği / Dr. Samir Alabdullah

52 Yemen Krizinde Türkiye'nin Rolü ve
İnsani Yardımları / Doç. Dr. Ramazan Erdağ

YEMEN İÇ SAVAŞI: ABD İÇİN BİR BAŞKA ÇIKMAZ SOKAK

Dr. Tamer Kaşıkçı

56

12 KAPAK DOSYASI

BİYOGRAFİ

92 Cezayir'deki Son Osmanlı Valisi:
**ELHAC AHMED BEY
VE DİRENİŞİ**
Abdenour Toumi

ARAMCO SALDIRISININ EKONOMİ POLİTİĞİ

Dr. Recep Yorulmaz

64

16

30

34

38

68

72

KÖRFEZ

Aramco Saldırıları ve Körfez'de Yeni
Güvenlik Mimarisi / Doç. Dr. M. Hilmi Özev **60**

BAE'nin İş Gücünü Millileştirmesi
Mümkün mü? / Nurbanu Akcan **68**

BÖLGESEL GELİŞMELER

Tunus Seçimleri ve
Sonrası / Dr. Gökhan Bozbaş **72**

İsrail'in Seçim Karnesi: Vaatler,
İthamlar ve Siyasi Kutuplaşma / Haydar Oruç **76**

Doğu Akdeniz Enerji Denkleminde
Türkiye ve Kuzey Afrika / Gün Ünal **80**

Irak Ulusal Güvenlik
Strateji Belgesi Üzerine Değerlendirme
Dr. Göktaş Sönmez, Feyzullah Tuna Aygün **84**

SİNE KRİTİK

Kral için Hologram: Dönüşen Bir Ülke ve
Yapboz İlişkiler / Doç. Dr. S. Timur Demir **88**

ORTADOĞU GÜNDEMİ

8 Eylül 2019

- Libya'daki Ulusal Mutabakat Hükümeti'ne (UMH) bağlı savaş uçakları, Halife Hafter güçlerinin başkent Trablus'a saldırmak için kullandığı hava üslerini vurdu.

9 Eylül 2019

- Irak'ın Kerkük kentinde eş zamanlı olarak iki farklı noktada yola döşenen patlayıcıların infilak etmesi sonucu 1 kişi öldü ve 7 kişi de yaralandı.

12 Eylül 2019

- İsrail Başbakanı Netanyahu'nun Ürdün Vadisi'ni "İsrail'in ilhak etmesi" vaadine BM, Arap Birliği ve İslam İşbirliği Teşkilatı başta olmak üzere uluslararası toplumdaki tepki yağdı.

10 Eylül 2019

- Yemen'in stratejik liman kenti Hudeyde'de Husilerin cephanelik olarak kullandığı binada meydana gelen patlamada 7 sivil hayatını kaybederken 20 kişi de yaralandı.

11 Eylül 2019

- El-Mesire kanalında yer alan habere göre, Husi milisleri Suudi Arabistan'ın güneyindeki Cazan ilinin Burc el-Huşel mevkinde bulunan askeri kampa topçu ateşiyle saldırı düzenledi. Olayda birçok Suud askerinin öldüğü ve yaralandığı iddia edildi.

13 Eylül 2019

- Libya'da Ulusal Mutabakat Hükümeti'ne (UMH) bağlı Hava Kuvvetleri, Hafter milislerinin Trablus'a saldırırken kullandığı Cufra Hava Üssü'nü vurdu. Saldırıda hava savunma sistemleri ve insansız hava araçlarının (İHA) komuta merkezi yok edildi.

14 Eylül 2019

- Hudeyde'de, Husiler Yemen ordusuna füze saldırısı düzenledi. Olayda 9 sivil hayatını kaybetti.
- Suudi Arabistan milli petrol şirketi Saudi Aramco'ya ait 2 fabrikaya SIHA saldırısı düzenlendi.

15 Eylül 2019

- Suudi Enerji Bakanı Prens Abdulaziz bin Selman, Saudi Aramco saldırısı nedeniyle petrol üretiminin geçici olarak durdurulduğunu açıkladı.
- Suriye-Türkiye sınırındaki Çobanbey beldesine düzenlenen bombalı terör saldırısında ilk belirlemelere göre 12 sivil hayatını kaybetti.

16 Eylül 2019

- Suudi Arabistan petrol şirketi Aramco'ya yönelik saldırılarda kullanılan füzelerin İran topraklarından fırlatıldığı ve söz konusu SIHA'ların İran'dan havalandığı iddia edildi.

17 Eylül 2019

- Yüksek Seçim Komisyonunun (YSK) başkent Tunus'ta düzenlediği basın toplantısında, cumhurbaşkanlığı seçiminde 18,4 oy oranıyla Anayasa Profesörü Said ve yüzde 15,6 oy oranıyla Karvi'nin ikinci tur için yarışacağı açıklandı.
- Sandık çıkışı anketlerine göre, İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'nun partisi Likud'un başını çektiği sağ blok genel seçimlerde koalisyon hükümetini kurmak için gerekli 61 milletvekili sayısına ulaşamadı.

21 Eylül 2019

- Mısır'da, müteahhit ve sanatçı Muhammed Ali'nin günlerdir sosyal medya üzerinden yaptığı çağrılar sonucunda, başkent Kahire başta olmak üzere birçok kentte Cumhurbaşkanı Sisi karşıtı gösteriler düzenlenmeye başlandı.
- ABD Savunma Bakanı Esper, Suudi Arabistan ve BAE'nin talebi üzerine Körfez'e hava savunma konusunda destek sağlamak üzere askeri kuvvet sevk edebileceklerini açıkladı.

18 Eylül 2019

- Tunus'taki cumhurbaşkanlığı seçimlerinin birinci turunda en çok oy alan bağımsız aday Kays Said, Tunus'un tüm dünyaya açık kalacağını vadetti. Kays Said, seçimlerden galip çıkması halinde hiçbir parti ile açık veya gizli bir ittifak yapmayacağını söyledi.

22 Eylül 2019

- Irak'ın Anbar vilayetinin batısındaki Rutba bölgesinde Haşdi Şabi karargahına silahlı insansız hava aracı (SİHA) ile saldırı düzenlendi. Saldırıda can kaybı olmadığı belirtildi.

26 Eylül 2019

- ABD Savunma Bakanlığı (Pentagon), Aramco saldırılarından dolayı Suudi Arabistan'a 200 asker, bir Patriot hava savunma bataryası ve 4 kısa menzilli radar sistemi sevk edileceğini açıkladı.

19 Eylül 2019

- Terör örgütü YPG/PKK'nın, çıkardığı petrolü Esed rejimiyle paylaşarak ABD ve AB'nin rejime karşı getirdiği yaptırımları delindiği belirtildi.
- Tunus'un devrik Cumhurbaşkanı Zeynel Abidin Bin Ali, tedavi gördüğü hastanede hayatını kaybetti.

24 Eylül 2019

- İsrail vatandaşı Filistinlileri temsil eden 4 partinin oluşturduğu Ortak Arap Listesi Bloku, İsrail'de yapılan son seçimlerde 13 milletvekili çıkararak meclisin en büyük üçüncü partisi oldu.
- Ürdün Kralı II. Abdullah BM 74'üncü Genel Kurulu'ndaki konuşmasında, Filistin ile İsrail arasındaki anlaşmazlığa son vermenin tek yolunun "iki devletli çözüm" olduğunu söyledi.

27 Eylül 2019

- Mısır'da, 5 vilayette düzenlenen rejim karşıtı gösterileri kıskırttığı iddia edilen yaklaşık bin kişi gözaltına alındı ve savcılık tarafından sorgulandı.

ORTADOĞU GÜNDEMİ

1 Ekim 2019

- Irak Başbakanı Abdulmehdî, Şii milis gücü Haşdi Şabi'ye ait karargah ve silah depolarına düzenlenen saldırılardan İsrail'i sorumlu tuttu.
- Terör örgütü IŞİD işgali nedeniyle 2014'te kapanan Suriye-İrak arasındaki el-Kaim sınır kapısı 5 yıllık aradan sonra yeniden açıldı.

4 Ekim 2019

- Suriye'de Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı Harekâtı bölgesi ve İdlib'teki unsurlar, Milli Ordu (Ceyş'ul Vatanî) adı altında birleşerek Suriye Geçici Hükümeti Savunma Bakanlığı'na bağlandı.

7 Ekim 2019

- Irak Başbakanı Adil Abdulmehdî, göstericilerin taleplerinin karşılanmaya devam edeceğini ve ülkede durumun aşamalı bir şekilde normale döndüğünü belirtti.

2 Ekim 2019

- Irak'ın başkenti Bağdat'ta güvenlik güçlerinin hükümet karşıtı gösterilere müdahalesi sürerken başkent ve bazı vilayetlerde internet erişimi kesildi.
- Irak hükümeti, 3 kişinin öldüğü, 60 kişinin yaralandığı gösteriler için acil inceleme başlattı.

5 Ekim 2019

- Irak Başbakanı Adil Abdulmehdî, ülkedeki Şiilerin en büyük dini merci Ali es-Sistani'nin düzenlenen gösterilere karşı mesajına bağlı kaldığını ve göstericilerin taleplerini yerine getirmek için mercinin istediği komisyonu kuracağını ifade etti.

8 Ekim 2019

- Suriye Aşiretler ve Kabileler Meclisi, Türkiye'nin Fırat'ın doğusundaki teröristlere yönelik olası operasyonuna destek vereceklerini açıkladı.

3 Ekim 2019

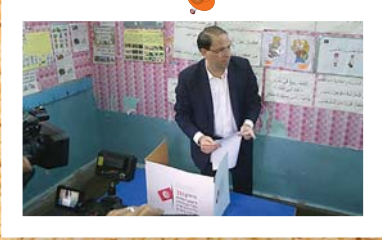
- ABD Öncülüğündeki DEAŞ Karşıtı Koalisyon, Irak'taki hükümet karşıtı gösterilerden kaygı duyduklarını belirterek tüm taraflara tansiyonu düşürme çağrısında bulundu.
- Irak'ın başkenti Bağdat'ta başlayan hükümet karşıtı gösteriler nedeniyle geniş kapsamlı sokağa çıkma yasağı ilan edildi.

6 Ekim 2019

- Irak Parlamento Başkanı Muhammed el-Halbusi, yetkili makamların göstericilerin taleplerini yerine getirmemeleri durumunda sokaklara inerek halk protestolarına katılma sözü verdi.

9 Ekim 2019

- Türkiye'nin güney sınırında oluşturulmaya çalışılan terör koridorunu yok etmek, bölgeye barış ve huzur getirmek amacıyla Türk Silahlı Kuvvetleri'nce (TSK), Suriye'nin kuzeyinde YPG ve DEAŞ terör örgütlerine karşı Suriye Milli Ordusu (SMO) tarafından desteklenen Barış Pınarı Harekâtı başladı. Harekat kapsamında, Rasulayn ilçesinin batısındaki Tel Halef köyü, teröristlerden arındırıldı.

10 Ekim 2019

- Tunus'ta yapılan parlamento seçimlerinin resmi sonuçlarına göre Nahda Hareketi, 52 milletvekili çıkararak birinci oldu. Tunus'un Kalbi Partisi 38, Demokratik Akım 22, Onur Koalisyonu 21, Özgür Anayasa 17, Halk Hareketi 16, Yaşasın Tunus 14 ve Tunus Projesi 4 milletvekili çıkardı.

13 Ekim 2019

- Barış Pınarı Harekâtı'nda Tel Abyad ilçe merkezinin tamamı YPG/PKK'lı teröristlerden kurtarıldı.

18 Ekim 2019

- Lübnan'da ekonomik durumun kötüleşmesi ve iletişime yeni vergiler getirilmesi nedeniyle ülke genelinde devam eden protesto gösterilerine emniyet güçleri müdahale etti.

22 Ekim 2019

- Lübnan ulusal birlik hükümeti, ekonomik krizi hafifletmek amacıyla açıklanan reform paketini uygulamaya başladı.

11 Ekim 2019

- Lübnan Cumhurbaşkanı Mişel Avn, ev sahipliği yaptıkları Suriyelilerden bugüne kadar 276 bininin ülkelerine geri döndüğünü belirtti.
- Suriye'nin kuzeyindeki İdlib kentinde birçok noktada toplanan halk, Fırat Nehri'nin doğusunda Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) başlattığı Barış Pınarı Harekâtı'na destek verdi.

14 Ekim 2019

- Tunus'ta bağımsız aday Kays Said, sandık çıkış anketlerine göre ülkenin yeni cumhurbaşkanı seçildi.

20 Ekim 2018

- Lübnan Güçleri Partisi Başkanı Semir Caca, ülkedeki hükümet karşıtı gösteriler üzerine partisinin ulusal birlik hükümetindeki bakanlarının istifasını istedi.

23 Ekim 2019

- Tunus'un yeni Cumhurbaşkanı Kays Said, parlamentoda yemin ederek resmen görevine başladı.

12 Ekim 2019

- Suriye Milli Ordusu, Fırat'ın doğusunda Rasulayn şehir merkezinde kontrolü ele geçirdi.

16 Ekim 2019

- Kerkük'te güvenliği sağlayan 61. Tugay Özel Kuvvetler Komutanlığı'nın Başbakan Abdulmehdî'nin talimatıyla kentten çekilmesi kararı protesto edildi.

21 Ekim 2019

- İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu, koalisyon kurmak için gerekli çoğunluğu sağlayamaması sebebiyle hükümeti kurma görevini Cumhurbaşkanı Reuven Rivlin'e iade etti.

25 Ekim 2019

- Hizbullah Genel Sekreteri Nasrallah, aleyhinde hakaret içerikli sloganlar atıldığı iddiasıyla Beyrut'un şehir merkezinde yer alan Riyad Sulh Meydanı'nda yaşanan ve bazılarının hafif yaralanmasına yol açan olaylar, başladığı günden beri bölgede yoğun güvenlik önlemleri alan emniyet güçlerinin müdahalesiyle sona erdi.

ORTADOĞU TÜRKİYE İÇİN

NEDEN ÖNEMLİ?

“

Dünyayı tedirgin eden terör olaylarından Batı'da ırkçılığı artıran kaçak göçlere kadar, en çok iç göçün ve ölümün olduğu ve dış müdahalenin sıkça görüldüğü bir bölgedir. Bu yazıda bu kadar sorunla anılan bölgenin Türkiye için neden önemli olduğunu tartışacağız.

”

Prof. Dr. Ahmet Uysal
ORSAM Başkanı

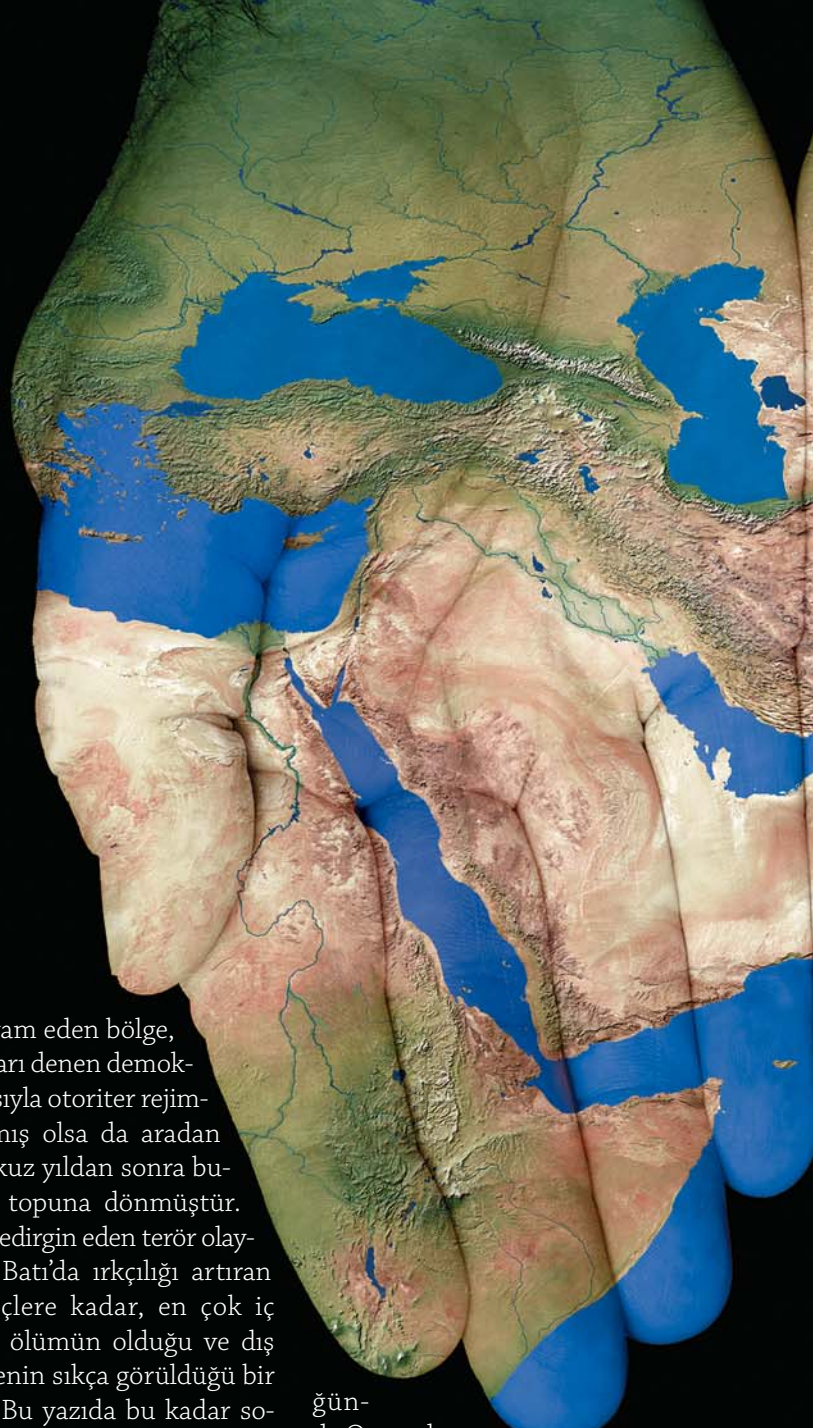
Ortadoğu ve daha geniş anlamda Fas'tan Körfez'e kadar uzanan Arap Dünyası bugün büyük bir değişim geçirmektedir. Uzun süre sessiz ve

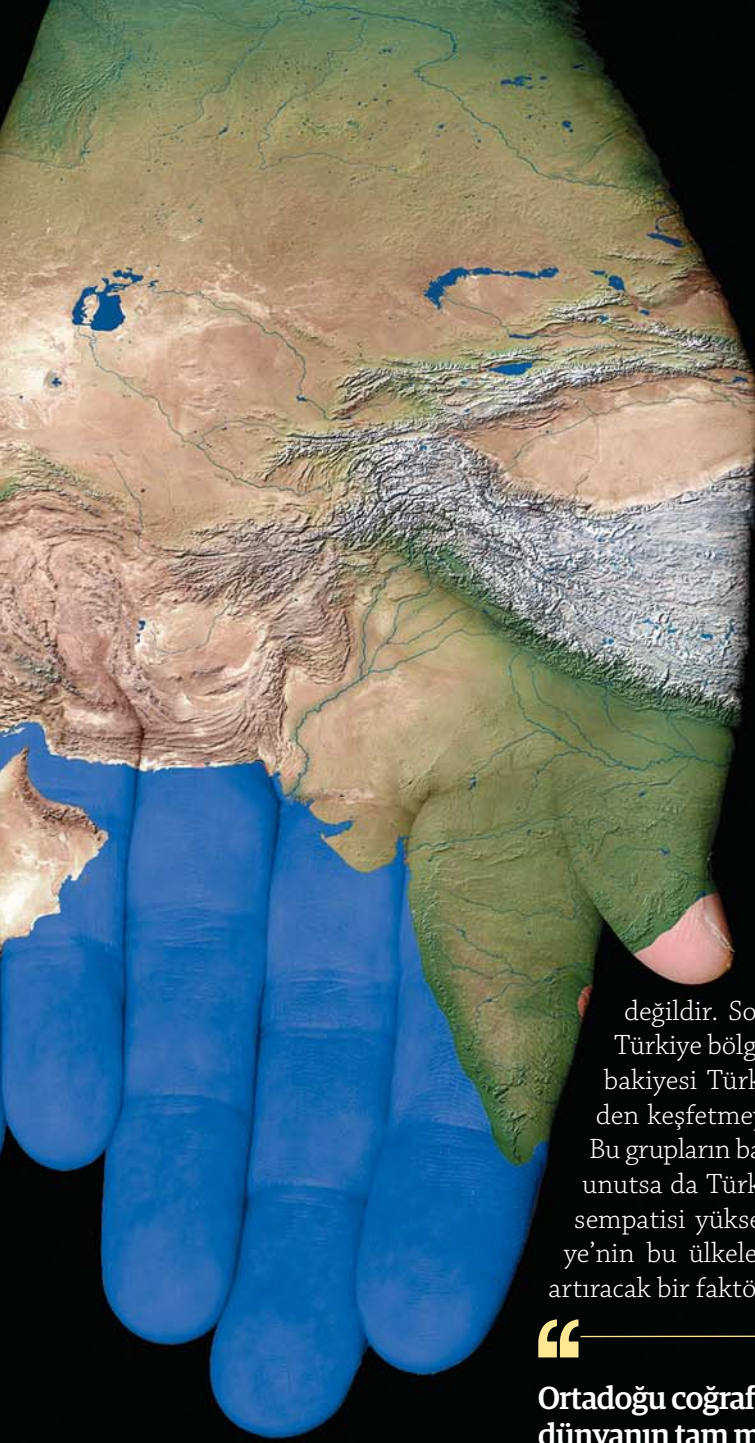
sakin devam eden bölge, Arap Baharı denen demokrasi arayışıyla otoriter rejimleri sarsmış olsa da aradan geçen dokuz yıldan sonra bugün ateş topuna dönmüştür. Dünyayı tedirgin eden terör olaylarından Batı'da ırkçılığı artıran kaçak göçlere kadar, en çok iç göçün ve ölümün olduğu ve dış müdahalenin sıkça görüldüğü bir bölgedir. Bu yazıda bu kadar sorunla anılan bölgenin Türkiye için neden önemli olduğunu tartışacağız.

Türkiye ve Ortadoğu arasındaki Tarihsel Bağlar ve Ortadoğu'nun Ekonomik-Stratejik Önemi

Türkiye ile geniş Ortadoğu ve Kuzey Afrika arasında derin tarihi bağlar vardır. Türklerin öncülü-

ğünde Osmanlı İmparatorluğu bölgeyi yaklaşık dört yüz yıl yönetmiş ve Batı Akdeniz'den Hin Okyanusu'na kadar güvenliği sağlamıştır. Bugün objektif Arap tarihçileri Osmanlı'nın bölgeyi uzun süre Batı işgal ve sömürsünden koruduğunu takdir ederler. Aynı dönemde bu geniş coğrafya ile Anadolu, Balkanlar ve Kafkaslarla ciddi bir birlik oluşmuştur.

Birliktelik içinde ciddi bir toplumsal ve kültürel etkileşim de meydana gelmiştir.

Irak'tan Filistin'e bölgede kalan Türkmenlerin yanında Cezayir'den Libya'ya; Türklerle yerli Arapların çocuklarından oluşan Koloğlular, Mısır ve civarında ister doğrudan Orta Asya'dan Mısır'a yerleşenler olsun isterse Anadolu ve Balkanlardan gelen Türklerin sayısı az

değildir. Son dönemlerde Türkiye bölgedeki Osmanlı bakiyesi Türk nüfusu yeniden keşfetmeye başlamıştır. Bu grupların bazıları Türkçeyi unutsa da Türkiye'ye ilgisi ve sempatisi yüksektir ve Türkiye'nin bu ülkelerde nüfuzunu artıracak bir faktör olabilir.

“

Ortadoğu coğrafi olarak dünyanın tam merkezinde yer alır. Üç büyük dinin üç kutsal mekanı (Mekke, Medine ve Kudüs) bu bölgede yer almaktadır. Hem kuzey-güney hem doğu-batı ekseninde önemli olan bölge, kara ve deniz bağlantıları açısından da son derece önemlidir.

”

Ortadoğu coğrafi olarak dünyanın tam merkezinde yer alır. Üç büyük dinin üç kutsal mekanı (Mekke, Medine ve Kudüs) bu bölgede yer almaktadır. Hem kuzey-güney hem doğu-batı ekseninde önemli olan bölge, kara ve deniz bağlantıları açısından da son derece önemlidir. Dünya ticaretinin büyük bir bölümü bu bölgedeki boğazlardan geçmek zorundadır. Bunların başında Süveyş Kanalı gelir ki dünya ticaretinin yüzde altısı buradan geçer. Bu hattın diğer ucundaki Bâb el-Mendeb'in önemi de Süveyş'ten daha az değildir. Aynı şekilde dünya petrol sevkiyatının dörtte birinin geçtiği Hürmüz Boğazı'nın önemi de açıktır. Bir ticaret ülkesi olarak bu hatlar, Türkiye'nin dünyaya açılması için oldukça kritiktir.

Ortadoğu'daki petrol ve gaz rezervlerinin dünya enerji kaynakları açısından ne derece önemli olduğu bilinmektedir. Körfez ülkelerinin yanı sıra Kuzey Afrika ülkelerinin de oldukça ciddi petrol ve doğal gaz rezervleri bulunmaktadır. Bu kaynaklar Asya'dan Avrupa ve Afrika'ya dünya ekonomisinin işleyişine önemli katkı sağlamaktadır. Türkiye de enerji kaynakları açısından dışa bağımlı bir ülke olarak bölgenin petrol ve ekonomisine çok bağımlıdır. Daha önce ideolojik gerekçelerle Ortadoğu'ya uzak duran Türkiye, 1970'lerdeki petrol ambargosu ile maliyetleri yükselince bölgenin önemini kavramaya başlamıştır. Bugün Doğu Akdeniz'de bulunan doğal gaz kaynakları Türkiye'yi yakından ilgilendirmektedir. Filistin ve Lübnan gibi Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cum-

Tablo: 1 Türkiye'nin Bazı Ülkelerle Dış Ticareti (2018) – Milyar Dolar

Ülkeler	İhracat	İthalat	Fark
Almanya	16,1	20,4	-4,3
Fransa	7,3	7,5	-0,2
Çin	2,9	20,7	-17,8
Irak	8,3	4,7	+3,6
Mısır	3,0	2,3	+0,8
İsrail	3,9	1,7	+2,2

huriyeti'nin (KKTC) de bölgede gaz rezervleri üzerindeki haklarına oldubitti ile zarar verilmek istenmektedir. Bu konuda Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki haklarını savunmak için ciddi çaba gösterdiği görülmektedir.

Türkiye ekonomisi hem üretim hem pazar açısından Ortadoğu'daki kaynaklara ihtiyaç duymaktadır. Örneğin, bir fabrika kurmak için önce sermayeye ihtiyaç vardır. Bu sermaye petrol ülkelerinde yeterince vardır ve ABD, Avrupa, Çin ve Hindistan gibi tüm dünya ülkeleri bu sermayeyi kendi ülkelere çekmek amacı ile yoğun faaliyet yürütmektedir. Bu sermayeden aslan payını Batı ülkeleri olsa da Türkiye'ye bölgeden yönelen doğrudan yabancı yatırımlar oldukça yüksek orandadır. Bunun yanı sıra, Fabrika kurulduktan sonra üretmek ve nakletmek için enerjiye ihtiyaç vardır. Türkiye elektrik enerjisinin yaklaşık yarısını Ortadoğu temelli kaynaklardan karşılamaktadır. Aynı şekilde, bir fabrika ürettiği ürünleri satmak için de pazara ihtiyacı vardır. Ortadoğu ülkeleri, Türkiye için ciddi bir pazardır. Türkiye; Almanya ve Fransa gibi gelişmiş ülkelerle ticaret

açığı verirken, Ortadoğu ülkeleriyle olan ticaretinde ticaret fazlası vermekte ve bu durum dış ticaret açığı olan Türkiye'ye olumlu yansımaktadır.

Misak-ı Milli'nin öngördüğü şekilde Arap halkları 100 yıl geçmesine rağmen kendi kaderlerine güçlü şekilde karar verememiş gözükmektedirler. Sömürge mirasının çizdiği ülke sınırları bağımsızlıktan sonra bile dahi devam ettiği için bölgedeki parçalanmışlık devam etmektedir.

Bölge Ülkelerindeki Sorunlar ve Türkiye'nin Yönelimi

Bölge ülkeleri, her ne kadar bugün ciddi krizlerle karşı karşıya kalsa da bu kriz ve çatışmalar bölge halklarının bu çatışmaları tercih etmesinden değil; bölgesel-küresel dış müdahalelerden kaynaklanmaktadır. Millet sistemi olarak dünya literatüre geçen Osmanlı döneminde birlikte huzur içinde

yaşama ortamı, sadece büyük dinleri değil aynı zamanda Şii-Sünni birlikteliğini de sağlamıştır. Kısa dönemli güç çatışmaları hariç 400 yıllık sürede Irak, Suriye ve Yemen gibi Şii ve Sünni nüfus oranlarına sahip ülkelerde huzur-barış ortamı sağlanmıştır. Batı işgali başladığında bu mezhep grupları Osmanlı yönetiminin yanında koloni güçlerine karşı direnmiştir. Aynı çerçevede, Osmanlı yönetimi de Misak-ı Milli deklarasyonunda Arap halklarının işgalini reddetmiş ve onların bağımsızlığını savunmuştur.

Misak-ı Milli'nin öngördüğü şekilde Arap halkları 100 yıl geçmesine rağmen kendi kaderlerine güçlü şekilde karar verememiş gözükmektedirler. Sömürge mirasının çizdiği ülke sınırları bağımsızlıktan sonra bile dahi devam ettiği için bölgedeki parçalanmışlık devam etmektedir. Ayrıca, bölge yönetimleri büyük oranda otoriter ve Batı'ya bağımlı rejimler oldukları için ellerindeki zenginlikler kardeş bölge halklarına yeterince adil ve eşit şekilde yansımamaktadır. Ciddi üretim olmadığı için de genç nüfus işsizlik ve yoksulluktan geleceğini dış ülkelerde aramaya mecbur bı-

rakılmaktadır. Bu yüzden Arap Baharı öncesinde dahi yüksek olan dış göç oranları, krizlerden sonra çok daha vahim bir hal almıştır.

Demokrasi ve istikrar ile kalkınan Türkiye, komşu ülkelerin de aynı şekilde demokrasi ve istikrar ile kalkınmasını tercih etmektedir. Bir sanayi, ticaret ve hatta tarım ülkesi olarak bölge ülkelerinin istikrarı ve kalkınması Türkiye'ye ciddi imkanlar sunmaktadır. Tersine bölgedeki çatışmalar, istikrarsızlık, yoksulluk ve ambargolar Türkiye'ye zarar vermektedir. 1990'larda Irak'a uygulanan ambargoların Türkiye ekonomisine zarar verdiği gibi bugün de İran ambargolarından Türkiye'nin ihracatı ve turizmi olumsuz etkilenmektedir. Savaş ve çatışmalardan beslenen bir ülke olmayan Türkiye, bölgede barış ve huzurun sağlanmasını öncelikle insani diplomasisi aracılığı ile sürdürdüğü faaliyetler ile sağlamaya çalışmaktadır.

Ülkelerin uluslararası arenadaki gücü kendi çevrelerinde oluşturduğu ve katıldığı ittifaklarla da doğrudan alakalıdır. Soğuk Savaş (SS) döneminde ülkeler daha çok buldukları kamplara göre politika geliştiriyorlardı. Bugünkü küresel çağda çok boyutlu diplomatik ilişkiler geliştirmek zorunda kalmaktadırlar. Bu ittifakların birçoğu bölgesel olmakla beraber bölgeden bağımsız ittifaklar da zaman zaman mümkün gözükmemektedir. Doğu-Batı ekseninde Ortadoğu Türkiye için önemli bir ittifak alanı oluşturmaktadır. Bu çerçevede tarihten gelen mirasının yanı sıra göstermiş olduğu belirli kalkınma düzeyi ile Türkiye Ortadoğu'daki ülkelere bu

noktalarda öncülük yapabilecek potansiyeldeki ülkeler arasında yer almaktadır.

“

Arap Baharı sonrasındaki demokratik talepler, Ortadoğu bölgesinde kökleşme imkanı bulabilseydi bölge ülkelerinin çok daha bağımsız hareket edebileceği ve Türkiye'nin bölgede çok daha fazla müttefik bulabileceği gelişmelerden bahsedilebilirdi. Darbeler ve süregiden çatışmalar bu durumu şimdilik sınırlandırmasına rağmen Arap Baharı süresince Türkiye ve bölge halkları arasında oluşan olumlu ilişkinin devam ettiği anlaşılmaktadır.

”

Türkiye ile benzer potansiyele sahip İran ve Suudi Arabistan'ın son dönemde izlediği siyaset, İslam dünyasında ve Arap halkaları arasında olumlu karşılanmamakta ve bu ülkelerin liderlik potansiyelini sınırlandırmaktadır. Benzer potansiyeldeki Mısır ise askeri darbeden sonra çok daha zayıf ve etkisiz bir ülke konumuna dönüşmüştür.

Arap Baharı sonrasındaki demokratik talepler, Ortadoğu bölgesinde kökleşme imkanı bulabilseydi bölge ülkelerinin çok daha bağımsız hareket edebileceği ve Türkiye'nin bölgede çok daha fazla müttefik bulabileceği gelişmelerden bahsedilebilirdi. Darbeler ve süregiden çatışmalar bu durumu şimdilik sı-

nırlandırmasına rağmen Arap Baharı süresince Türkiye ve bölge halkları arasında oluşan olumlu ilişkinin devam ettiği anlaşılmaktadır. Bölge rejimlerinden bazıları Türkiye'ye husumet beslemesine rağmen bu rejimlerde bulunan toplulukların Türkiye'ye bölgesel gelişmelerde güçlü destek vermeyi sürdürdüğü söylenebilir. Örneğin, her yaz sezonu başlamadan önce bazı Körfez ülke medyaları 'Türkiye'ye tatile gitmeyin' diye propaganda yaparken o ülkelerin halkları bu çağrılara kulak vermeden Türkiye'ye tatile gelmekte ve Türk mallarını tercih etmektedirler.

Türkiye'nin Ortadoğu'ya ilgisi bölgede oluşan çatışmaların, göç yoğunluğunun ve çözölemeyen krizlerin kendi güvenliğini etkilemesiyle de yakından alakalıdır. Örneğin, Suriye'deki iç savaşın doğurduğu mülteci sorunu ve bu ülkede yuvalanan IŞİD ve PKK-PYD terörünün Türkiye için oluşturduğu tehditler, Türkiye'yi harekete geçiren meselelerden bazılarıdır. Terör tehdidi yanı sıra Kuzey Suriye'de oluşturulan PKK-PYD varlığı Türkiye'yi güneyden kuşatma anlamını taşımaktadır. Dolayısıyla, bu tehditleri bertaraf etmek ve oluşturulan kuşatmayı aşmak amacı ile Suriye'ye son Barış Pınarı Harekâtı (BPH) ile birlikte üç önemli askeri operasyon düzenlenmiştir. Bu tür insani ve askeri faaliyetler ile bölgede radikal fikirleri etkisiz hale getirmeyi amaçlayan Türkiye, Mevlana ve Yunus gibi tarihsel değerler ile modern insani değerleri uyumlaştıran Ortadoğu mimarisinin oluşmasına katkı sağlamaya çaba göstermektedir. ■

AŞKERİ VE DİPLOMATİK ZAFER OLARAK BARIŞ PINARI HAREKATI

Bölgesel ve uluslararası aktörlerle yürütülen diplomatik temaslar aracılığıyla Suriye'nin kuzeyinde terör örgütü PYD/YPG tarafından kurulması planlanan yapının önüne geçilemeyeceğinin anlaşılması üzerine Ankara, ulusal güvenliğini ve kendisine yönelebilecek tehditleri bertaraf etmek hedefiyle bu yönde bir adım atmak zorunda kaldı.

İsmail Numan Telci

ORSAM Başkan Yardımcısı

Türkiye, uzun süredir planlama aşamasında olduğu "Barış Pınarı" Harekatını 9 Ekim tarihinde başlattı. Bölgesel ve uluslararası aktörlerle yürütülen diplomatik temaslar aracılığıyla Suriye'nin kuzeyinde terör örgütü PYD/YPG tarafından kurulması planlanan yapının önüne geçilemeyeceğinin anlaşılması üzerine Ankara, ulusal güvenliğini ve kendisine yönelebilecek tehditleri bertaraf etmek hedefiyle bu yönde bir adım atmak zorunda kaldı. Uluslararası hukukun kendisine sağladığı hak ve meşruiyet çerçevesinde hareket eden Türkiye, Barış Pınarı Harekatı ile ülkenin güney sınırı boyunca uzanması planlanan terör koridorunun engellenmesini hedefledi.

Bu yönde gelen uluslararası tepkilere rağmen kararlılıkla operasyonu sürdüren Türkiye, 22 Ekim'de Rusya ile yaptığı anlaşma ile harekatın hedeflerine ulaşabilmesi adına önemli kazanımlar elde etmiştir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, terör örgütü PYD/YPG'nin Türkiye sınırından itibaren 32 kilometrelik alanın dışına çıkarılması konusunda anlaşma sağlarken, sınırdan itibaren 10 kilometrelik bölgede de Rusya ve Türkiye Silahlı Kuvvetleri'nin ortak devriyede bulunacağı bir alan oluşturulmuştur. Bununla birlikte Türkiye'nin Rasulayn ve Tel-Abyad şehirleri arasında kalan 120 kilometre uzunluğunda ve 32 kilometre derinliğindeki bölgede de kontrolü garanti altına alınmıştır. Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyindeki terör yapılanmasına yönelik harekatının Soçi'de imzalanan anlaşma ile ciddi kazanımlara dö-

nüşmesi, Ankara'nın bu bağlamda son üç yıldır attığı adımların ne derece önemli olduğunu da ortaya koymuştur.

Terör Koridorunun Engellenmesine Yönelik Atılan Askeri Adımlar

Aslında bu hedef doğrultusunda Türkiye'nin birkaç aşamalı planı bundan üç yıl önce, 24 Ağustos 2016'da Fırat Kalkanı Harekatı ile hayata geçirilmeye başlanmıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin hava ve kara birliklerinin geniş katılımıyla sınır ötesinde düzenlediği Fırat Kalkanı Harekatı, Suriye İç Savaşı'nın Türkiye için yarattığı olumsuz sonuçların en aza indirilmesi bağlamında kritik bir rol oynamıştır. Fırat Kalkanı Harekatı ile Türkiye, yıllardır mücadele ettiği terör örgütü PKK'nın Suriye kolu olarak tanımlanan PYD ve bu yapının askeri kanadı YPG tarafından bölgede kurulmaya çalışılan "terör koridorunun" engellenmesi adına önemli bir aşama kaydetmiştir. Suriye'nin kuzeyinde, Türkiye'nin sözde müttefikleri tarafından her türlü silah ve mühimmatla desteklenen, Batı kamuoyunda yüceltilen ve Türkiye'ye karşı kalıcı ve varoluşsal bir tehdit oluşturma amacını taşıyan bu yapının engellenmesi, Türkiye'nin sadece ulusal güvenliğini değil, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'deki uzun vadeli çıkarları açısından da hayati öneme sahiptir. Bu nedenle Fırat Kalkanı Harekatı modern Türkiye tarihinin dönüm noktalarından birisi olarak görülebilir.

Bu sürecin devamı niteliği taşıyan ikinci operasyon ise 2018'in Ocak-Mart ayları arasında Zeytin Dalı

Harekâtı adıyla gerçekleştirilmiştir. Zeytin Dalı Harekâtı ile bölgedeki terör yapılanması açısından hayati öneme sahip olan ve örgütün kalelerinden birisi olarak görülen Afrin şehri başta olmak üzere Fırat Nehri'nin batısındaki önemli bir bölge Türkiye'nin kontrolü altına girmiştir. 15 Temmuz 2016'daki hain darbe girişimini izleyen dönemde gerçekleştirilen bu iki operasyonla Türkiye, ulusal çıkarları tehdit edildiğinde kendisini korumak ve uzun vadeli hedeflerini gerçekleştirmek adına her türlü riski ve yükü sırtlanarak kendisine yönelik tehditleri bertaraf etme kararlılığında olduğunu tüm dünya kamuoyuna göstermiştir.

“

Türkiye'nin Suriye sınırı boyunca uzanması planlanan terör yapılanmasını önleme amacıyla 9 Ekim'de başlatılan ve kısa süre içerisinde Tel Abyad ile Rasulayn ilçelerinin arasında kalan bölgenin kontrol edilmesiyle ciddi başarı elde edilen hareket, 22 Ekim'de Rusya ile imzalanan anlaşma ile hedeflerine büyük oranda ulaşmıştır.

”

Barış Pınarı Harekâtı'nın Temel Hedefleri

Türkiye'nin Suriye sınırı boyunca uzanması planlanan terör yapılanmasını önleme amacıyla başlattığı bu girişimin son ayağı ise Barış Pınarı Harekâtı'dır. 9 Ekim'de başlayan ve kısa süre içerisinde Tel Abyad ile Rasulayn ilçelerinin arasında kalan bölgenin kontrol edilmesiyle ciddi başarı elde edilen

harekat, 22 Ekim'de Rusya ile imzalanan anlaşma ile hedeflerine büyük oranda ulaşmıştır. Barış Pınarı Harekâtı ile Türkiye ulusal güvenliğini sağlamaya yönelik temelde dört hedefe ulaşmayı amaçlamıştır.

Barış Pınarı Harekâtı'nın ilk ve öncelikli hedefi Türkiye'nin güneyinde ve Suriye sınırları içerisinde oluşturulmak istenen terör yapılanmasını engellemektir. Türkiye sadece terörist unsurları bölgeden uzaklaştırmayı değil, ülkenin güney sınırı boyunca terörden arındırılmış, bölgenin Arap ve Kürt sivil nüfusunun huzur içinde yaşayabileceği ve Suriye'den Türkiye'ye göçmek zorunda kalmış ancak ülkelerine geri dönmek isteyen kişilerin de bu imkanı bulabildikleri bir barış havzası oluşturmayı da hedeflemektedir. Bu noktada terör örgütü PYD/YPG'nin işgali altında olan bölge şehirlerinin özgürleştirilmesi hayati önem taşımaktadır. Ankara bu hedef doğrultusunda askeri adımlar atarken, bir taraftan da Rusya ve ABD'yi diplomatik temaslarla bu bağlamda politikalar izlemeye zorlamıştır.

Türkiye'nin ikinci hedefi ise uluslararası topluma ve bölgesel aktörlere, Ankara'nın gerektiğinde sert gücünü kullanma konusunda kararlı olduğu mesajının verilmesidir. Arap devrimlerini izleyen süreçte ve özellikle 2016'daki hain darbe girişimi sonrasında küresel ve bazı bölgesel aktörlerin Türkiye karşıtı politikalarına tepkisiz kalmayacağı ve ulusal çıkarların tehdit edildiğinde askeri seçeneğe başvurma konusunda tereddüt edilmeyeceğinin ortaya koyulması Türkiye'nin Barış Pınarı Harekâtı

ıyla bir kez daha teyit edilmiş olacaktır. Bu noktada Türkiye'nin bölgesel sorunların çözümünde diplomasinin yanında askeri güç kullanma konusunda da tereddüt etmeyeceği gerçeği ortaya koyulurken, özellikle Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin ve Güney Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin haklarının gasp edilmesi girişimlerine karşı Ankara'nın sert tepki verme konusunda kararlı olacağı da vurgulanmaktadır.

Barış Pınarı Harekâtı'nın bir başka önemli hedefi de terör örgütünün işgali altındaki bölgenin bu unsurlardan temizlenmesinin ardından ülkelerini terk etmek zorunda kalan Suriyelilerin geri dönüşü için güvenli bir bölge oluşturmaktır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın da belirttiği üzere, Türkiye'deki Suriyeli mültecilerden ülkelere dönmek isteyenler, Barış Pınarı Harekâtı sonrası özgürleştirilen ve yeniden inşa edilecek olan bölgedeki şehirlere geri dönebileceklerdir. Bu anlamda özellikle Türkiye iç siyasetinde giderek daha fazla malzeme haline getirilen ve kısmen kutuplaşmaya neden olan Suriyeli mülteciler meselesinde kamuoyunun beklentisi yönünde bir çözüm için adım atılmış olacaktır.

Son olarak Türkiye, Suriye'deki iç savaşın başından bu yana savunduğu Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunması hususunda en ciddi adımı atmayı hedeflemektedir. Bu anlamda Barış Pınarı harekâtı ile Ankara, Suriye'ye müdahil olan dış aktörlerin göz ardı ettiği “toprak bütünlüğü” konusunda net bir tavır içerisinde olduğunu ortaya koymaktadır. Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunması

konusunda savaşın başından bu yana her aktörle işbirliği yapmaya çalışan ve diplomatik yollarla sorunun çözülmesi için çaba sarf eden Türkiye, özellikle Batılı aktörlerin bu konudaki çelişkili tutumu nedeniyle Rusya ve İran ile çözüm yolları aramaya çalışmıştır. ABD'nin önceki başkanı Barack Obama'nın Türkiye ile işbirliği yapmak yerine terör örgütü PYD/YPG'yi desteklemesi ile bölgede bir terör devleti oluşması ihtimalinin ciddi bir hal alması ve bu durumun da Suriye'nin toprak bütünlüğünü tehdit etmesi üzerine Türkiye bu girişimin engellenmesi amacıyla tek taraflı bir adım atarak Barış Pınarı Harekâtı'nı başlatmıştır.

“

Her türlü tehdit ve baskıya göğüs geren Ankara, sınırlarında bir terör yapılanmasına asla izin vermeyeceğini uluslararası kamuoyuna göstermiştir. Bu bağlamda son yıllarda geliştirdiği askeri kapasitesi, teknik donanımı ve operasyonel kabiliyeti ile Türk Silahlı Kuvvetleri, Cumhurbaşkanı Erdoğan liderliğinin Barış Pınarı Harekâtını başlatma iradesini ortaya koyabilmesindeki en önemli aktörlerden birisidir.

”

Bu kararlılık hareket hakkında bölgesel ve küresel aktörlerden gelen tehdit ve tepki mesajlarının dikkate alınmaması noktasında da kendisini göstermiştir. Özellikle ABD yönetimi içerisinde farklı kesimlerin ciddi tepkileri ve tehditlerine

rağmen Cumhurbaşkanı Erdoğan, Barış Pınarı Harekâtı'nın hedeflerine ulaşınca kadar devam edeceğini vurgulamıştır. ABD yönetiminde karar vericiler arasında Türkiye'nin bölgesel politikalarda kritik öneme sahip olduğunu kabul eden birçok aktör, Ankara'ya yönelik tepkinin sınırlı kalmasında önemli rol oynamaktadır. Operasyon karşısında Avrupa Birliği ve Arap Birliği gibi uluslararası kuruluşlardan da tepkiler yükselmiş ancak bu açıklamalara Türkiye'nin cevabı sert olmuştur. Operasyonun başladığı 9 Ekim'de Suudi Arabistan ve Mısır gibi ülkelerin kınama mesajlarına Cumhurbaşkanı Erdoğan, 10 Ekim tarihinde yaptığı ve bazı uluslararası medya kuruluşlarının canlı yayınladığı konuşmasında cevap vermiştir. Suudi Arabistan'ın Yemen'de binlerce sivilin ölümünden sorumlu olduğunu hatırlatan Cumhurbaşkanı Erdoğan, Riyad'ın Türkiye'nin terör örgütlerine karşı yürüttüğü operasyonları eleştirme hakkının olmadığını vurgulamıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan ayrıca Mısır'da askeri darbe ile görev gelen Sisi'nin “demokrasi katili” olduğunu belirterek Kahire'nin Türkiye'ye karşı karalama kampanyasında başarılı olamayacağını ifade etmiştir.

Öte yandan şu hususun da altı çizilmelidir. Arap coğrafyasındaki yönetimlerin büyük çoğunluğu meşruiyetlerini halktan almamış, kendi kamuoylarının görüş ve iradelerini yansıtmayan ve Batılı müttefiklerinin çizgisinin dışına çıkmayan rejimlerdir. Bu rejimler kendi iktidarlarını ya da Batılı müttefiklerinin çıkarlarını tehdit edebileceği kaygısıyla Türkiye'nin Barış Pınarı Harekâtı'na karşı pozisyon

almaktadırlar. Bu nedenle bu ülkeler tarafından yapılan açıklamaların Arap kamuoyları tarafından benimsendiğini düşünmek yanıltıcı olacaktır. Arap halkları Türkiye'nin Ortadoğu coğrafyasına yönelik Cumhurbaşkanı Erdoğan öncülüğündeki liderliğini desteklemekte ve hayranlıkla izlemektedirler. Yapılan birçok saha çalışması ve kamuoyu anketi Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bölgedeki en saygın ve güvenilir lider olduğunu göstermektedir.

Barış Pınarı Harekâtı ile Türkiye bölgede istikrarın ve barışın sağlanması adına hayati bir adım atmıştır. Bu amaç doğrultusunda her türlü tehdit ve baskıya göğüs geren Ankara, sınırlarında bir terör yapılanmasına asla izin vermeyeceğini uluslararası kamuoyuna göstermiştir. Bu bağlamda son yıllarda geliştirdiği askeri kapasitesi, teknik donanımı ve operasyonel kabiliyeti ile Türk Silahlı Kuvvetleri, Cumhurbaşkanı Erdoğan liderliğinin Barış Pınarı Harekâtını başlatma iradesini ortaya koyabilmesindeki en önemli aktörlerden birisidir. Bunun yanında hareket öncesinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yapılan oylamada AK Parti ve Milliyetçi Hareket Partisi ile birlikte Cumhuriyet Halk Partisi, İyi Parti ve Saadet Partisi'nin de tezkerede olumlu oy kullanması hareketin Türkiye'nin tüm toplumsal kesimleri tarafından benimsenen meşru bir girişim olduğunu da ortaya koymaktadır. Bu yönüyle Barış Pınarı Harekâtı, yarının Türkiye'sinin kaderinin bugünün siyasi liderliğince tayin edildiği bir operasyon olarak tarih kitaplarında yerini alacak bir gelişmedir. ■

BARIŞ PINARI VE TÜRKİYE KARŞITI MEDYADA BARIŞ SÖYLEMİNİN YAPI-SÖKÜMÜ

“

İster Batılı ister Batı dışı dünyaya ait olsun, Türkiye karşıtı kampanyanın hemen hemen aynı söylemi dolaşıma sokarak işlevselleştirildiği tespitini yapmak gerekmektedir. CNN, BBC, Fox News gibi Batılı medya organlarının yanında Şarkul Evsat gibi Suudi Arabistan, Arab News gibi BAE ve Press TV gibi İran yayın organları da hemen hemen aynı söylemi paylaşmakta ve Türkiye karşıtı benzer bir dili kullanmaktadır.

”

Mustafa Caner

Araştırma Görevlisi, ORMER

Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) ve Suriye Milli Ordusu ortaklığında 9 Ekim tarihinde başlayan Barış Pınarı Operasyonu, Türkiye'ye karşı uluslararası çapta benzeri görülmemiş bir negatif algı operasyonunu tetikledi. Türkiye'nin Kürtlere saldırdığı, etnik temizliğe giriştiği, IŞİD'i diriltmeye çalıştığı, Suriye'yi işgal ettiği, Os-

manlı İmparatorluğu hayalleri peşinde koştuğu, hilafet ordusu kurduğu, cihatçı teröristlerle işbirliği yaptığı, bölgede demografik mühendislik yaptığı gibi bir takım mesnetsiz iddialar Batılı medya organlarınca dolaşıma sokularak Batı kamuoyunun zihnine Türkiye düşmanlığı işlenmeye çalışılmaktadır. Bu kampanyayı yürütenler yalnızca kamuoyu üzerinde bir

algı çalışması yapmak değil, aynı zamanda başta ABD'li karar alıcılar olmak üzere siyasetin karar mekanizmaları üzerinde de baskı oluşturma niyetini taşımaktadırlar.

İşlevselleşen Operasyon Karşıtı Söylem

Özellikle ABD Başkanı Donald Trump'ın Türkiye'nin operasyonuna yeşil ışık yakması, eleştiri

oklarını şiddetli bir biçimde kendisinin üzerine toplanmasına yol açmıştır. Yaklaşan 2020 seçimleri öncesi kamuoyu baskısından çekinen ABD Başkanı, bir Türkiye lehine bir Türkiye aleyhine tweetler atarak durumu toparlamaya çalışmış; ancak sözde Kürt özgürlük savaşçıları anlatısı o kadar güçlü ki hem Demokratları hem Cumhuriyetçileri bir araya getirebilecek kuvvetli bir çimento işlevi görmektedir.

Tabii ki bu durumun oluşmasında bir önceki ABD Başkanı Barack Obama döneminden sirayet eden başarısız Ortadoğu siyasetinin, alınan kararların ve izlenen taktiklerin olduğu kadar Dışişleri bürokrasisinin ve Pentagon'un da önemli bir rolü olduğu söylenme-

lidir. Öte yandan Demokratların ve Cumhuriyetçilerin Türkiye karşıtı pozisyonunda birleşmeleri, iki kesimde de hâkim olan Türkiye karşıtı nefreti göstermektedir. Bu nefreti besleyen ve yönlendiren bir faktör olarak İsrail lobisinden de bahsetmek gerekmektedir. Zira Nikki Haley ve Mark Dubowitz başta olmak üzere pek çok İsrail yanlısı ABD'li isim, Türkiye'nin operasyonuna karşı son derece sert eleştiriler yönelterek ABD kamuoyunu yönlendirmeye çalışmaktadır. İsrail yanlısı düşünce kuruluşları ise Türkiye karşıtı diğer kişi ve kurumlarla benzer retoriği paylaşmaktadır.

Barış Pınarı Harekâtına karşı karalama kampanyaları elbette ABD ve Avrupa gibi Batı dünyasının parçası olan coğrafyalarla sınırlı değildir. Türkiye ile problemlerli

bulunan Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) gibi Körfez ülkeleri başta olmak üzere İran ve Irak gibi görece Türkiye ile iyi ilişkilere sahip ülkeler de Türkiye'ye tepki göstermişlerdir. Bu ülkeler sahip oldukları medya organlarıyla hem kendi kamuoylarına hem uluslararası kamuoyuna yönelik Türkiye karşıtı yayınlar yapmaktadırlar.

İster Batılı ister Batı dışı dünyaya ait olsun, Türkiye karşıtı kampanyanın hemen hemen aynı söylemi dolaşıma sokarak işlevselleştirildiği tespitini yapmak gerekmektedir. CNN, BBC, Fox News gibi Batılı medya organlarının yanında Şarkul Evsat gibi Suudi Ara-

bistan, Arab News gibi BAE ve Press TV gibi İran yayın organları da hemen hemen aynı söylemi paylaşmakta ve Türkiye karşıtı benzer bir dili kullanmaktadır. Bu dil, bir taraftan YPG'yi överken bir taraftan da Türkiye'yi haksız ve işgalci aktör olarak yeniden üretmeye matuftur.

“YPG Eşittir Kürtler” Söyleminin Temel Hedefleri

YPG'ye yönelik parlatma çabaları, uluslararası kamuoyunu ikna etmek üzere tasarlanmış birkaç taktik içermektedir. İlk taktiksel hamle isimlendirme alanında karşımıza çıkmaktadır. Örgütün nasıl isimlendirileceğine ilişkin birden fazla ve birbirinin üzerine temellenen hamleler yapılmaktadır.

“**Diğer taraftan YPG/PYD ismini kullanmak yerine “Kürtler” ifadesini kullanmak en işlevsel taktik olarak göze çarpmaktadır. Bir örgüt ismi zikretmektense etnik bir kimliğe gönderimde bulunmak, elbette örgütlerin bulaşmış olduğu kirli işleri gizlemek için kullanılan önemli yöntemlerden bir tanesidir. Çünkü etnik kimliklerin yalnızca örgüt mensuplarını değil; sıradan insanları, bilhassa kadınları ve çocukları kapsamak gibi bir özelliği bulunmaktadır.**

YPG isminin SDF olarak değiştirilmesi bunların başında gelmektedir. İsim değişikliği ile terör örgütünü aklamak hedeflenirken bölgedeki diğer terör örgütleriyle SDF arasında bir karşıtlık yaratılarak da bu aklama faaliyeti ikili işlevsel bir sürece sokulmuş olmaktadır. Seküler, kadının özgürleşmesini hedefleyen ve liberal ve ekolojik bir örgüt imajı çizilerek özellikle Batı kamuoyunun sempatisi çekilmeye çalışılmaktadır. Bunun karşısında ise IŞİD terör örgütünün karanlık imajı servis edilerek YPG daha da masumlaştırılmakta ve IŞİD'e karşı mücadele ettikleri gerekçesiyle kahramanlaştırılmaktadır.

Elbette ABD ve başta İsrail olmak üzere ona destek veren güçlerin iki terör örgütünden birini desteklerken diğerini şeytanlaştırması, teröre karşı mücadele söylemlerini sorgulatar hale getirmektedir. Ancak bu sorgulamanın yapılması şöyle dursun, PKK ile SDF/YPG arasındaki organik ilişki bilinmesine ve hatta zaman zaman sarıhen Batılı yetkililerce de ifade edilmesine rağmen terör örgütüyle ilişki sürdürülmeye devam edilmektedir. Ayrıca, PKK/SDF'nin Suriye'de gerçekleştirdiği katliamlar, işkenceler, tecavüzler ve kullandıkları çocuk askerler ile Türkiye'de yaktıkları ormanlar ve doğaya verdikleri zararlar bilinmesine rağmen bu olaylar liberal değerlerin şampiyonu Batı tarafından halının altına süpürülmektedir. Ancak Türkiye'deki hemen hemen tüm kesimlerin Türkiye karşıtı bu ikiyezlü siyasetin farkında oldukları da artık tartışılmaz bir gerçektir.

Diğer taraftan YPG/PYD ismini

kullanmak yerine “Kürtler” ifadesini kullanmak en işlevsel taktik olarak göze çarpmaktadır. Bir örgüt ismi zikretmektense etnik bir kimliğe gönderimde bulunmak, elbette örgütlerin bulaşmış olduğu kirli işleri gizlemek için kullanılan önemli yöntemlerden bir tanesidir. Çünkü etnik kimliklerin yalnızca örgüt mensuplarını değil; sıradan insanları, bilhassa kadınları ve çocukları kapsamak gibi bir özelliği bulunmaktadır. Sıradan olanı işaret etmek bir anlamda masumiyet algısı oluşturarak Batılı kamuoyunun sempatisini çekmek için tasarlanmış bir tercih olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öte yandan böyle bir isimlendirmenin tüm Kürtlerin SDF üzerinde ittifak ettiği gibi başka bir algıyı da üretmesi hedeflenmektedir. Buna göre, SDF Suriye’deki tüm Kürtlerin temsilciliğini yapan bir organizasyon; hatta “SDF demek Kürtler demek” gibi bir metaforik kullanım karşımıza çıkmaktadır. Böylece Suriye’de SDF’ye itiraz eden, katılmayan ve terör örgütünün ideolojisine ve pratiklerine karşı çıkan hatırı sayılır bir Kürt nüfus yok sayılmaktadır. Bir başka deyişle, Kürtler terör örgütüne mahkûm edilmektedir. Batılı yayın

organları ile ABD’li siyasetçi ve askerlerin terör örgütüne eleman kazandırmak için çalışmalarını örnekleyen durum buna işaret etmektedir. Burada söz konusu isimlendirmenin bir başka somut çıktısı ise yalnızca SDF’li olan ya da olmayan Kürtlerin değil; bölgede yaşayan diğer SDF’ye mensup olan ya da olmaları için zorlanan etnik grupların da Kürt kategorisi içerisinde değerlendirilmeleridir. Elbette bu pratik demografik mühendislik ve asimilasyon amacıyla yapılmaktadır.

“**TSK’nın gerçekleştirdiği Barış Pınarı Operasyonu, yukarıda çerçevesi çizilen Türkiye karşıtı söylemin ipliğini pazara çıkararak bir mahiyete de bulunmaktadır.**”

SDF’nin yerine Kürtler ifadesinin kullanılması Kürt entitesinin monolitik ve homojen bir kitle olarak telakki edilmesi sonucunu doğururken hem Suriye’deki hem de Ortadoğu’nun farklı coğrafyalarındaki SDF karşıtı Kürtleri yok

saymaktadır. Dolayısıyla bu eşleştirimin kendisi aslında Kürt varlığını inkâr etmeye dönük totaliter bir projenin ürünüdür. “Kürtler” etiketi altında SDF ifade edilirken tüm Kürtler adına konuşulmakta ve böylece temsil zorbalığıyla heterojen Kürt unsurları asimilasyona tabi tutulmaktadır. Etnik kimliklere yapılan vurgunun Ortadoğu’da kan davalarını besleyen yegâne faktörlerden olan kimlik siyasetini tahkim ettiği ise zaten izaha gerek olmayan bir gerçekliktir.

TSK’nın gerçekleştirdiği Barış Pınarı Operasyonu, yukarıda çerçevesi çizilen Türkiye karşıtı söylemin ipliğini pazara çıkararak bir mahiyete de bulunmaktadır. Suriye Milli Ordusu saflarında savaşan Kürt savaşçılar, Türk askerinin YPG’yi yaşadıkları bölgelerden kovmasını sevinçle karşılayan bölge insanı, operasyonun sivillerin zarar görmesini engellemeye matuf titizlikle icra edilmesi gibi faktörler Türkiye’nin haklılığını gözler önüne sermektedir. Ancak sahadaki başarının yabancı kamuoyunda doğrulukla aksettirilmesini sağlayacak iletişim becerisinin geliştirilmesi elzemdir. Bunun da her şeyden önce Türkiye karşıtı söylemin deşifre edilmesine ve bu söylemin malul olduğu çelişkilerin ifşa edilmesine bağlı olduğu söylenmelidir. Dahası, Türkiye karşıtı söylemin son tahlilde bu söylemin taşıyıcılarına kaybettireceği çok fazla değer vardır. Türkiye’nin dostluğu da bunların başında gelmektedir. Bu hususun Türkiye’nin muhataplarına iyice anlatılması önem taşımaktadır. ■

IRAK'IN BARIŞ PINARI HAREKATI'NA GÖSTERDİĞİ TEPKİLERİN ANLAMI

“

Kriz içerisindeki Irak'ta, göreve başladığından beri etkisiz bir siyasi aktör izlenimi veren Salih'in hareket konusunda sert bir tutum benimsemesi, hem Irak'ta ve Batılı liderlerle ilişkilerinde kendisine alan açmak istediği hem cumhurbaşkanlığı sürecinin ardından IKBY siyasetine dönmek için Kürt kamuoyunun sempatisini çekmeye çalıştığı yönünde değerlendirilmektedir.

”

Türkiye'nin terör örgütü PKK/YPG'ye karşı Suriye'nin kuzeydoğusunda yürüttüğü Barış Pınarı Harekâtı'na karşı Batılı ülkelerinkine benzer bir tepki, terörizm konusunda bugüne kadar çok acı çekmiş Irak'tan gelmiştir. Türkiye ile 378 kilometre uzunluğunda bir sınırı paylaşan ve yaklaşık 10 milyar dolar ticari hacmiyle Türkiye'nin en büyük ticari ortakları arasında yer alan Irak'ın Cumhurbaşkanlığı ve Dışişleri Bakanlığı düzeyinde harekate tepki göstermesi dikkat çekmiştir. Irak merkezi hükümetinin yanı sıra Irak Kürdistan Bölgesel Yönetiminde (IKBY) dahil olmak üzere

Bilgay Duman

Irak Çalışmaları
Koordinatörü, ORSAM

Mehmet Alaca

Gazeteci

re hükümet düzeyinde neredeyse bölgedeki tüm aktörler harekati şiddetle kınamıştır. Irak'ta Berham Salih'in cumhurbaşkanlığı ve Adil Abdulmehdi'nin ise başbakanlık görevini üstlenmesiyle yeni bir

dönemin başladığı düşünülmüştür. Ankara ve Bağdat ilişkilerinde ticari, siyasi ve stratejik açıdan son dönemde ilerleme kaydedilirken, 25 Eylül 2017'de düzenlenen referandum sonrasında Ankara ile

ilişkileri kopma noktasına gelen Erbil yönetiminin bozulan ilişkileri onarmaya çalıştığı gözlemlenmektedir. Ancak harekate yönelik tepkilerin motivasyonu Irak ve IKBY bünyesinde farklılık gösterirken, aktörlerin teröre karşı dayanışma mesajı vermek yerine Barış Pınarı Harekâtı nedeniyle Türkiye'ye tepki göstermesinin ikili ilişkilere zarar vermesi olasılık dahilindedir.

Bağdat'ın Tepkisi

Irak son dönemde ülke geneline yayılan yolsuzluk ve kötü yönetim karşısı protestolarla, ABD ile İran arasında süregelen gerilimle sarılmıştır. Irak'ın Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyinde PKK/YPG'ye karşı hareketına sert tepkiler vermesinin

en az nedenleri kadar olası sonuçları da önem taşımaktadır. Irak'ta harekate karşı belki de en güçlü tepkinin Irak'ın Kürt Cumhurbaşkanı Berham Salih'ten geldiği gözlemlenmektedir. Harekatın insani bir krize yol açacağı ve terör gruplarını güçlendireceğini iddia eden Salih "Savaş bir an önce sonlandırılmalı, Türkiye askeri operasyonunu durdurmalıdır." gibi ifadelerle yer vermekte, ayrıca konuya ilişkin Fransız mevkidaşı Emmanuel Macron ve ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo ile gerçekleştirdiği görüşmede harekattan duyduğu rahatsızlığı dile getirmektedir. Irak'ın eski Cumhurbaşkanı ve Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) kurucu lideri Celal Talabani'nin varisi olduğu düşünülen Salih'in, Talabani gibi daha etkin bir cumhurbaşkanlığıyla Irak siyasi sahasında rolünü güçlendirme arayışında olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, Ekim 2018'de göreve geldiğinde IKBY'li Kürtler'in kendilerini yeterince sahiplenmediği gerekçesiyle ciddi şekilde eleştirdiği Salih, geçtiğimiz Eylül ayında New York'ta düzenlenen Birleşmiş Milletler (BM) 74. Genel Kurulu'nda Kürtçe konuşma yapmış ve Kürt kamuoyunun teveccühünü toplamaya çalışmıştır. Kriz içerisindeki Irak'ta, göreve başladığından beri etkisiz bir siyasi aktör izlenimi veren Salih'in hareket konusunda sert bir tutum benimsemesi, hem Irak'ta ve Batılı liderlerle ilişkilerinde kendisine alan açmak istediği hem cumhurbaşkanlığı sürecinin ardından IKBY siyasetine dönmek için Kürt kamuoyunun sempatisini çekmeye çalıştığı yönünde değerlendirilmektedir. Özellikle, Talabani'nin 2017'de vefat

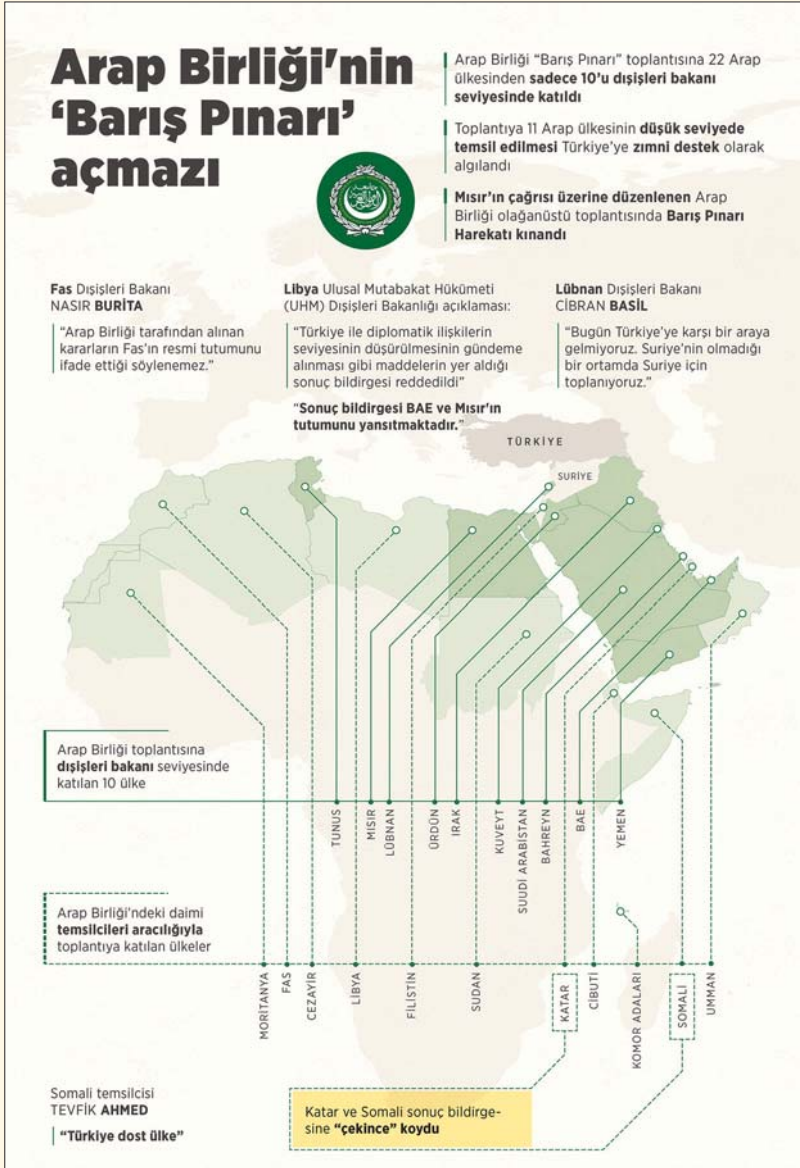
etmesinin ardından lidersiz kalan KYB'nin aralık ayında genel kurula gideceği ve Talabani ailesinin üst düzey KYB kadrolarını tasfiye etmeyi planladığı iddia edilmekte, ailenin Salih'e partinin başına geçmesi için teklif götürdüğü öne sürülmektedir. Bu bağlamda Salih'in harekate gösterdiği tepkiyi, kendi çıkarlarına hizmet edecek şekilde araçsallaştırdığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Irak'ın Cumhurbaşkanı olarak "Kürt milliyetçiliği" sergilemesiyle, ülkedeki resmi pozisyonuyla çelişen bir tutum benimsediği görülmektedir. Bu durum, Irak ve Türkiye'nin ilişkilerinin geliştirilmesi için çabaları sekteye uğratacak niteliktedir.

“

Arap Birliği'nin dönem başkanı Irak Dışişleri Bakanı Muhammed Ali el-Hekim'in, hareketin IŞİD'e karşı verilen uluslararası mücadeleyi baltalayacağını ve teröristlerin yeniden organize olma kapasitelerini güçlendireceğini iddia etmesi dikkat çekici olmuştur.

”

Öte yandan Mısır'ın çağrısıyla toplanarak harekati kınayan Arap Birliği'nin dönem başkanı Irak Dışişleri Bakanı Muhammed Ali el-Hekim'in, hareketin IŞİD'e karşı verilen uluslararası mücadeleyi baltalayacağını ve teröristlerin yeniden organize olma kapasitelerini güçlendireceğini iddia etmesi dikkat çekici olmuştur. Arap Baharı sürecinde Arap Ligi'nden çıkarılan Suriye'nin topluluğa yeniden kabul

edilmesine ilişkin Irak'ın çeşitli zamanlarda çağrıda bulunduğu, bu çağrılarının özellikle Bakan Hekim tarafından yapıldığı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda Bağdat'ın harekate karşı çıkması, Arap kimliği ve Suriye yönetimi ile ilişkileri kapsamında değerlendirilebilir. Ayrıca Suriye-İran-Irak denklemi göz önüne alındığında Irak'ın Suriye konusunda İran'ın tutumunu desteklemeye devam ettiği görülmektedir. Sonuç olarak 2003'ten

sonra el-Kaide unsurlarının Suriye'den Irak'a geçtiğine ilişkin ortada ciddi kanıtlar bulunduğunu, hatta 2009'da Bağdat'ta üç bakanlığı eş zamanlı olarak hedef alan terör saldırılarının Suriye tarafından organize edildiğini Irak açıkça dile getirmiştir. Bu durum göz önüne alındığında, Irak'ın Suriye rejiminin yanında yer alan tutumunu yaşadığı tecrübe ile bağdaşmamaktadır.

Ayrıca yıllardır terörizm nedeniyle

ciddi boyutta acı çekmiş olan Irak'ın, sınırları içerisinde mevzilenen ve terör örgütü listesine bile alınmayan PKK'nın Türkiye'yi hedef alan terör eylemlerine göz yumması ve Ankara'nın sınır güvenliğini güvenceye almak adına Suriye'de yürüttüğü harekate karşı bir tutum benimsemesi, Bağdat'ın dış politikasındaki çifte standardı gözler önüne sermektedir.

Öte yandan Şii milis gruplarının çatı organizasyonu olarak ortaya çıkan ve daha sonra Irak hükümetine bağlı bir güvenlik gücü haline getirilen Haşdi Şaabi bünyesindeki bazı grupların Barış Pınarı Harekatı'na karşı sert bir tutum sergilediği de görülmektedir. Haşdi Şaabi'nin önemli bileşenlerinden biri olan Asaib Eh'l Hak'ın lideri Kays el-Hazali, harekatin Irak'ın ulusal güvenliğine doğrudan bir tehdit olduğunu öne sürmüştür. Ayrıca, İran Devrim Muhafızları Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani'ye yakınlığıyla bilinen Haşdi Şaabi'nin eski operasyon lideri Ebu Mehdi el-Mühendis'in Suriye'deki gelişmeleri 'çok tehlikeli' olarak nitelendirmesi dikkat çekicidir. Bu grup ve kişilerin İran'a yakınlığı düşünüldüğünde, İran'ın örgüt üzerindeki etkinliği de görülebilmektedir. Zira İran, Türkiye'nin düzenlediği harekatin Suriye'deki durumu daha karmaşık bir hale getireceği algısıyla harekate tepki göstermiş, hatta İran Meclis Başkanı Ali Laricani Türkiye'ye yapacağı resmi ziyareti iptal etmiştir.

Öte yandan, harekatin başladığı gün İran'ın kuzeydoğusunda, Türkiye sınırına yakın bir bölge olan Urumiye'de önceden planlanmamış

bir askeri tatbikatın gerçekleştirilmesi İran'ın Türkiye'nin Barış Pınarı Harekâtı'na askeri tepkisi şeklinde değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, Irak'ta İran'a yakın Şii milislerin ve siyasi kesimin Barış Pınarı harekâtı karşıtı tutumu, Suriye'de artan Türkiye etkisinden kaygı duyan İran'ın tutumuyla benzerlik taşımaktadır. Ayrıca İran'ın, Türkiye'nin terörle mücadele operasyonunu olası bir Irak operasyonuna dönüştürmesinden şüphe duyulduğu düşünülmektedir. Zira Türkiye'nin özellikle Sincar ve Mahmur'da terör örgütü PKK'nın varlığına ilişkin hassasiyetlerini açık bir biçimde ifade etmesi ve gerekirse bu bölgelerde operasyon yürütebileceğini çok sayıda platformda dile getirmesi, Irak'ın kuzeyinde etkinliğini arttırmak isteyen İran'ın işine gelmeyecek bir gelişme olacaktır. Bu nedenle Türkiye'nin Suriye'de önünü keserek Irak'ta etkinlik kazanmasını engellemek İran'ın ve İran destekli Iraklı grupların başlıca hedefi olarak değerlendirilebilir.

IKBY'nin Tepkisi

IKBY'den Barış Pınarı Harekâtı'na harekâta karşı Irak merkezi hükümete kıyasla daha yüksek sesli ve kolektif tepkiler geldiği gözlemlenirken, söz konusu tepkilerin Kürt liderliği, seçmen kitlesini sağlamlaştırma ve Suriye'nin kuzeyinde etki alanı elde etme gibi amaçlar taşıdığı söylenebilir. Harekâtın IKBY parlamentosunda kınanması ve 111 kişilik parlamentoda 96 parlamento üyesinin "evet" oyu karşısında IKBY çağında bir kampanya başlatılması, uluslararası diplomatik baskı oluşturma ve yabancı konsoloslukların taraflar

arasında arabuluculuk yapma çabaları ışığında, içinde Suriye'deki Kürt siyasi partilerinin birlik içerisinde hareket etmesi çağrısının da yer aldığı 12 maddelik tasarı kabul edilmiştir. Yine bu süreçte bölgede Kürdistan Demokrat Partisi (KDP), KYB ve Goran'ın aralarında yer aldığı 14 siyasi partinin Barış Pınarı'nı protesto etme kararı aldığı bilinmektedir. Harekâta tepkilerin arkasındaki etkenler farklılık gösterse de, kendi aralarında fikir ayrılıkları olan partilerin harekâta karşı bir araya gelmesi dikkat çekici bir detaydır. Bunun yanı sıra, 30 Eylül 2018'deki seçimden ancak dokuz ay sonra hükümetin KDP, Goran ve KYB ortaklığında kurulabildiği dikkate alındığında, bağımsızlık referandumu sonrası Türkiye ile ilişkilerini koparma noktasına getiren IKBY'nin tutumu dış politikada faydalı sonuçlar elde edemeyecektir.

“

IKBY'deki yaklaşık 650 köyü kontrolü altında tutan ve geçmişte Sincar'da özerklik ilan eden PKK'nın IKBY üzerinden Türkiye'yi hedef alan terör saldırılarının engellenmediği bir ortamda, Barzani ve IKBY yönetiminin PKK'nın Suriye kolu PYD/YPG'ye desteğini açıklaması içerisinde ciddi çelişkiler barındırmaktadır.

”

KDP, KYB ve Goran'ın harekâta tepkilerinin oldukça sert olduğu görülmektedir; ancak bu tepkilerin zemini farklı etkenlere dayanmaktadır. PKK konusunda Türkiye ile

barışık ilişkiler yürütememiş olan KYB'nin Politbüro Üyesi Said Ahmed Pire, Türkiye'nin Suriye'ye yönelik operasyonunu kınayarak, “Cenevre ve Astana'da gerçekleşen bu kadar toplantıdan sonra, bölgedeki koşullar yeniden en başa dönmektedir ve büyük bir insanlık krizi tekrardan yaratılmak istenmektedir.” ifadesini kullanmıştır. Öte yandan, sosyal medya hesabında üst perdeden tepki göstererek, “Rojava kelimesinin Holokost, Enfal ve Ruanda ile eşleşmesine izin vermeyin” ifadelerine yer vermesi Goran'ın Türkiye'ye yaklaşımının boyutlarına işaret etmektedir. Zira, İran ile yakın ilişkilere sahip olduğu değerlendirilen KYB ve Goran'ın, KDP'ye nazaran PKK ile daha yakın ilişkileri olduğu ve bölgesel denkleme doğru okuyamamış yerel parti konumundaki yapılanması dikkate alındığında, İran ve PKK'nın tutumuna benzer söylemler benimsemeleri şaşırtıcı değildir.

KDP lideri Mesut Barzani'nin tutumunu ise ayrı bir bağlamda değerlendirmek gerekmektedir. Harekâtı üst perdeden eleştirerek bir an önce durdurulması gerektiğini belirten Barzani'nin tutumu, PKK ile her konuda ayrışma yaşadığı göz önüne alındığında dikkat çekmektedir. Zira IKBY'deki yaklaşık 650 köyü kontrolü altında tutan ve geçmişte Sincar'da özerklik ilan eden PKK'nın IKBY üzerinden Türkiye'yi hedef alan terör saldırılarının engellenmediği bir ortamda, Barzani ve IKBY yönetiminin PKK'nın Suriye kolu PYD/YPG'ye desteğini açıklaması içerisinde ciddi çelişkiler barındırmaktadır. Barzani'nin Türkiye'nin PKK'ya karşı Suriye'deki

harekatını eleştirmesi, IKBY'nin alanını işgal etmesi ve bu bölgeden Türkiye'yi hedef alması bağlamında PKK'yı eleştiren Erbil yönetimi, hem Türkiye ile düzeltmeye çalıştığı ilişkilerini zora sokmakta hem PKK'nın IKBY'de kendisine alan açmasına fırsat tanımaktadır. IŞİD'e karşı mücadele, memur maaşlarının Bağdat'tan gelen bütçe kesintileri nedeniyle kesilmesi, yolsuzluklar nedeniyle yaşanan ekonomik kriz, partiler arası kriz ve geçmişteki geniş çaplı protestolar gibi süreçlerle sarsılan IKBY, Barzani'nin iktidarının çıkarlarını korumak için araçsallaştırdığı bağımsızlık referandumu sonrasında ekonomik ve diplomatik olarak yalnızlaşmıştır. Bu açıdan, referandum sonrası hem IKBY sokağında hem bölgesel ve uluslararası

arenada mağlup olan Barzani'nin harekate sert tepki göstermesi kendi kitlesinde ve uluslararası kamuoyunda azalan itibarını güçlendirme arayışı olarak değerlendirilebilir.

Barzani'nin Barış Pınarı'na yönelik yönelik tepkilerinin diğer nedeni ise Barzani ile terör örgütü PKK'nın lideri Abdullah Öcalan arasındaki Kürt liderliği mücadelesidir. PKK, uzun süre Suriye'nin kuzeyini lideri Öcalan'ın söylemleri doğrultusunda nüfuz alanı olarak görürken, KDP Molla Mustafa ise Barzani figürünün Kürtlük davasının en önemli temsilcisi olduğu kabul etmekte ve bölgedeki varlığını doğal karşılamaktadır. Bu noktada 2013'te yapılması planlanan Kürt Ulusal Kongresi'nin KDP ile PKK

arasındaki iktidar çekişmesi nedeniyle yapılamadığını hatırlatmak gerekmektedir. Suriye'deki iç savaşın başlamasıyla askeri, siyasal ve toplumsal alandaki boşluğu etkili bir şekilde dolduran PYD, iktidarını her geçen gün sağlamlaştırırken Barzani'nin bölgede etkinliği aynı ölçüde azalmış ve bu süreçte Barzani yanlısı siyasi partiler kapatılmıştır. Dahası, Barzani çizgisinde siyaset yapan siyasetçiler baskılanmış veya kaçırılmışken Roj Peşmergeleri PKK tarafından Suriye'nin kuzeyinden uzaklaştırılmıştır. Tüm bu etkenlerle birlikte, günümüzde KDP'nin Suriye'nin Kürt bölgesine ilişkin siyasetinde ana aktör olma mücadelesinde oldukça geride kaldığı ve dengelerin büyük ölçüde PKK'nın lehine geliştiği görülmektedir.

Bu bağlamda Barzani Suriye'nin Kürt sokağına oynamak ve etki alanı elde etmek için hareket karşıtı bir tutum benimsemiş görünmektedir. Öte yandan Suriye'nin kuzeyinden Irak'a geçme ihtimali bulunan mülteciler Barzani'nin bir başka endişesini temsil etmektedir. IKBY bünyesinde halihazırda 1 milyonun üzerinde mülteci nüfusu bulunmaktadır ve bu topluluğun yönetimine ilişkin sorunlar baş göstermektedir. Özellikle IKBY'nin ekonomik sıkıntıları düşünüldüğünde, mültecilerle ilgili sürecin finansal yönetimi dış yardımlara dayanmakta; ancak yeterli olmamaktadır. Türkiye'nin Suriye'de yürüttüğü operasyon yeni bir mülteci dalgasına yol açtığına çok sayıda Suriyeli Kürt gereksiz bir kaygıyla Irak'ın kuzeyine göç etmeye çalışmıştır. Öyle ki, Suriye ve Irak'ın kuzeyini birbirine bağlayan ve KDP tarafından kontrol edilen Fişhabur sınır kapısı kapatılmış ve Iraklı mültecilerin geçişi IKBY tarafından engellenmiştir; ancak IKBY'nin uzun vadede aynı direnci sergilemesi mümkün olmayabilir. Çünkü Türkiye'nin Barış Pınarı Harekâtı'na karşı düzenlenen protesto gösterilerinde Suriye'deki Kürt halkına sahip çıkması talep edildiği ve mülteciler konusunda IKBY kamuoyunun baskı altında olduğu görülmektedir. Bu talepler an az IKBY kadar Barzani üzerinde de baskı oluşturma potansiyeline sahiptir. Zira Türkiye'nin operasyon yaptığı bölgeden kaçmaya çalışan Kürt nüfusunun büyük bir kısmının PKK-YPG ile ilişkileri olabileceği göz önüne alındığında, söz konusu nüfusun IKBY'ye geçmesi, KDP bölgelerinde PKK'nın siyasi etkinliğini attırabilecek nitelikte olacaktır.

“
Türkiye ile önemli siyasi ve ekonomik ilişkilere sahip iki tarafın da Batı veya Arap Ligi merkezli Türkiye karşıtlığını kendi iç kamuoylarına sunmak istediği ve faydacı kaygılarla hareket ettiği söylenebilir. Geniş çaplı protestolarla sarsılan, kriz halindeki Irak'ın Türkiye ile ilişkilerini iyi düzeyde tutabilmesi Bağdat'taki hükümetin ekonomik ve siyasi krizi daha az zararlarla atlatabilmesine faydalı olacaktır. Böylece, Türkiye ile iyi ilişkiler bölgedeki istikrara katkıda bulunmaya devam edecektir. Türkiye ile ilişkileri zarar görecektir Irak ve IKBY'nin istikrarsızlığa sürüklenmesi halinde, bu durumun en fazla İran'ın çıkarlarına hizmet edeceği ve bölgedeki egemenliğini pekiştireceği muhtemel görünmektedir.
”

Bu anlamda daha önce belirtildiği üzere Kürt liderliği için verilen mücadelede Öcalan – Barzani çekişmesinin Mesut Barzani'nin liderliğini ve siyasi etkisini olumsuz etkilemesi ihtimal dahilindedir. Ayrıca IKBY'de PKK'nın siyasi etkisinin artması Ankara – Erbil ilişkilerine olumsuz yönde etki edebilecek niteliktedir. Referandum sonrası Ankara ile iyi ilişkiler geliştiren IKBY Başkanı Neçirvan Barzani'nin hareketin durdurulması için her türlü arabuluculuğa ve yardıma hazır olduğunu dile

getirmesi, IKBY'nin kurduğu statükonun değişmemesi ve Türkiye ile iyileşen ilişkilerine devam etmesi yönündeki isteği ortaya koyduğu için önemlidir.

Sonuç olarak, Bağdat ve Erbil'deki aktörlerin Barış Pınarı'na gösterdiği tepkiler farklı etkenlerden kaynaklanmakta, fakat sonuçları açısından benzerlik taşıyacağı düşünülmelidir. Türkiye ile önemli siyasi ve ekonomik ilişkilere sahip iki tarafın da Batı veya Arap Ligi merkezli Türkiye karşıtlığını kendi iç kamuoylarına sunmak istediği ve faydacı kaygılarla hareket ettiği söylenebilir. Geniş çaplı protestolarla sarsılan, kriz halindeki Irak'ın Türkiye ile ilişkilerini iyi düzeyde tutabilmesi Bağdat'taki hükümetin ekonomik ve siyasi krizi daha az zararlarla atlatabilmesine faydalı olacaktır. Böylece, Türkiye ile iyi ilişkiler bölgedeki istikrara katkıda bulunmaya devam edecektir. Türkiye ile ilişkileri zarar görecektir Irak ve IKBY'nin istikrarsızlığa sürüklenmesi halinde, bu durumun en fazla İran'ın çıkarlarına hizmet edeceği ve bölgedeki egemenliğini pekiştireceği muhtemel görünmektedir. Ancak halihazırda ABD-İran gerginliği ve bölgesel güçlerin İran ile rekabeti dikkate alındığında, İran'ın etkin olduğu ve Türkiye ile ilişkileri zarar gören bölgelerin yalnızlaşacağı gerçeğine dikkat edilmelidir. Son olarak, Irak'ta her geçen gün etkisini sağlamlaştıran PKK'nın ve IŞİD'in en büyük zararı, halihazırda Türkiye'nin Suriye'de PKK ile mücadelesine karşıt bir tutum benimseyen Erbil ve Bağdat'a verebileceği gözden kaçırılmamalıdır. ■

BİR TERÖR ÖRGÜTÜNE EMANET EDİLEN **RADİKAL ESİR** **KAMPI HOL VE** **MUHTEMEL** **TEHDİTLER**

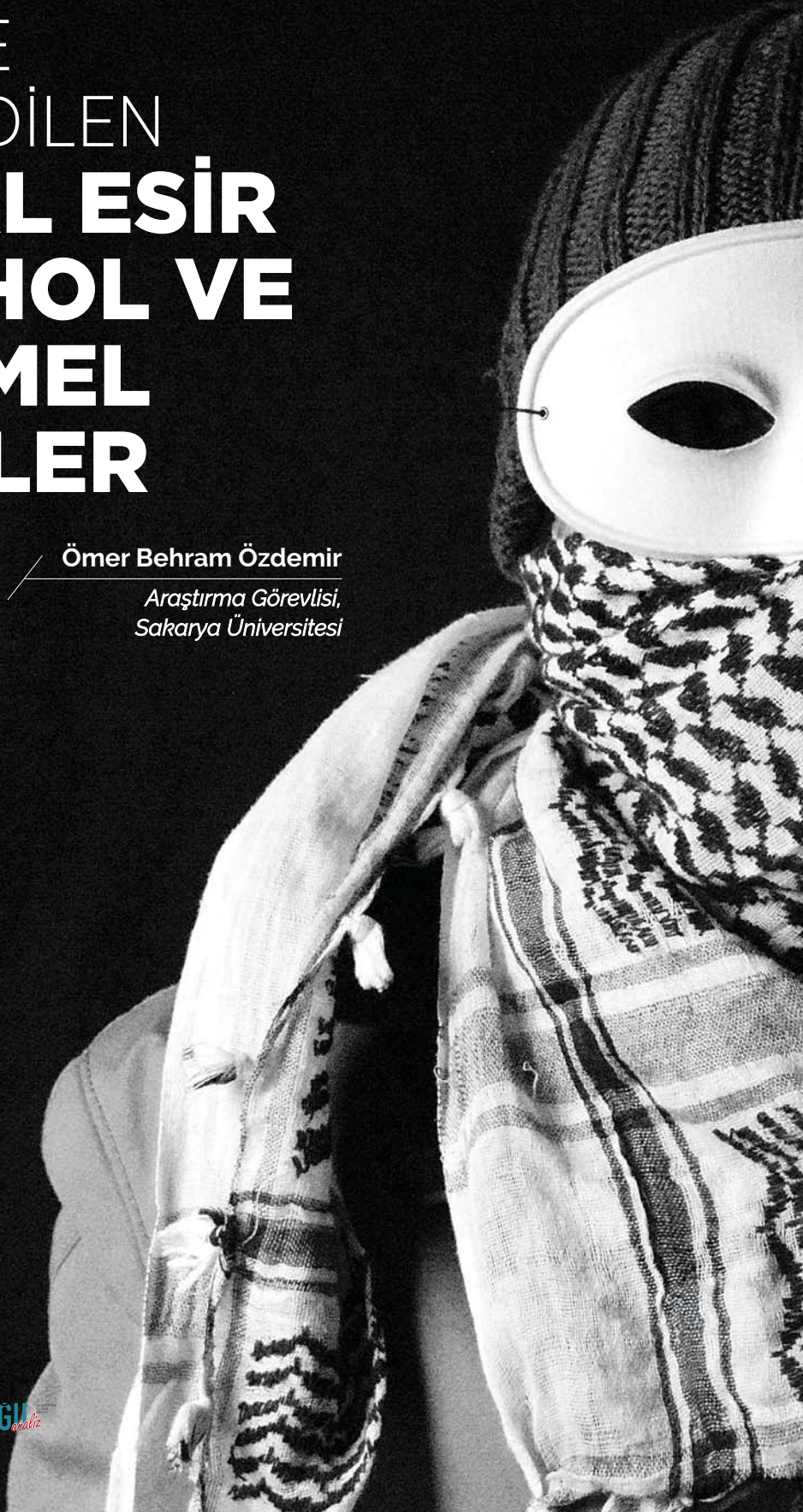
“

YPG kontrolündeki Haseke, Kamışlı, Ayn İsa ve Tabka gibi bölgelerde yüzlerce DAEŞ militanı ve aileleri, kamplarda tutulurken on binlerce DAEŞ'linin kontrolünde bulunan Hol Kampı, diğer kamplara oranla daha büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Zelin'e göre 60 binden fazla kişinin bulunduğu kampın %94'ü kadın ve çocuklardan oluşmaktadır. Çoğunluğunu DAEŞ'in Suriye'deki son kalesi olan Bağuz cephesindeki çatışmalar sürecinde ele geçirilenlerin oluşturduğu bu nüfusta Suriye ve Irak dışındaki ülkelerin vatandaşları azınlık durumundadır.

”

Ömer Behram Özdemir

Araştırma Görevlisi,
Sakarya Üniversitesi

Türkiye tarafından Suriye'nin kuzeyindeki terör örgütü PKK/YPG varlığına yönelik başlatılan Barış Pınarı Harekâtı'na dış dünyadan gelen tepkiler arasında, bu hareketin Suriye'deki diğer terör oluşumu DAEŞ ile mücadeleyi sekteye uğratacağı iddiası bu -

lunmaktaydı. Bu iddianın sahiplerine göre YPG'nin Türkiye'yle çatışması, DAEŞ'le mücadelede hem sahada zafiyete yol açacak hem örgütün elinde bulunan DAEŞ teröristlerinin ve ailelerinin kaçmasına ve bölgede yeni gizli örgüt hücrelerinin doğmasına yol açacaktı. Keza Batılı DAEŞ unsurlarının bu fırsattan istifade kaçarak Batı'da tekrar bir eylem tehdidi haline gelebilme ihtimali ise kendi vatandaşı DAEŞ militanlarını geri kabul etmek istemeyen Avrupa hükümetleri için adeta bir kabus senaryosuydu. Bu kabus tehdidi üzerinden YPG yanlısı söylem, kendisine mevzi devşirirken Batı medyasına hareketin başlangıcı ile neredeyse eş zamanlı olarak YPG kontrolündeki çeşitli bölgelerden yüzlerce DAEŞ esirinin "kaçtığı" haberleri düşmeye başladı.

Bu haberlerin ardından ise ABD Başkanı Donald Trump ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'dan DAEŞ esirleri ile alakalı YPG'yi suçlayan beyanlar geldi. Trump, YPG'nin ABD'yi sahaya çekmek için

DAEŞ'lileri serbest bıraktığı imasında bulunurken Erdoğan ise 750 DAEŞ'linin YPG tarafından serbest bırakıldığını açıkladı. Cumhurbaşkanı Erdoğan ayrıca Batılı DAEŞ'linin akıbetiyle alakalı olarak da Türkiye'nin kendi vatandaşı olan örgüt üyelerini yargılayacağını, Türk vatandaşı olmayan örgüt üyelerinin ise vatandaşı oldukları ülkeler tarafından yargılanması gerektiğini vurguladı. Suriye içerisinde somut bir alan hakimiyeti kalmayan örgüte dair tehdit hesaplamalarında ilk sırada yer alan DAEŞ esirleri meselesi detayları ve oluşturabilecekleri tali tehditler de hesaba katılarak ele alınmalıdır.

Hol Kampı: Son Kalenin Esirleri

YPG kontrolündeki Haseke, Kamışlı, Ayn İsa ve Tabka gibi bölgelerde yüzlerce DAEŞ militanı ve aileleri, kamplarda tutulurken on binlerce DAEŞ'linin kontrolünde bulunan Hol Kampı, diğer kamplara oranla daha büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Zelin'e göre 60 binden fazla kişinin bulunduğu kampın %94'ü kadın ve çocuklardan oluşmaktadır. Çoğunluğunu DAEŞ'in Suriye'deki son kalesi olan Bağuz cephesindeki çatışmalar sürecinde ele geçirilenlerin oluşturduğu bu nüfusta Suriye ve Irak dışındaki ülkelerin vatandaşları azınlık durumundadır. Yine de Suriye ve Irak dışındaki ülke vatandaşlarının sayısının 11 binin üzerinde olduğu belirtilmektedir. Zelin'e göre, bu kitle içinde 7 bin çocuk bulunurken tüm kamp kitlesi içinde 5 yaşın altındaki çocuk sayısı 20 bin civarındadır. Kamp içerisinde çok sayıda insani yardım

kuruluşu uzantısı bulunsa da kampın, kapasitesinin oldukça üzerindeki nüfusu ve yetersiz kaynaklar trajik sonuçlara yol açmaya başlamıştır. Suriye İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne (SOHR) göre, 2019'un ilk dokuz ayında Hol Kampı'nda yaşamını kaybeden "çocuk" sayısı 400'ün üzerindedir. Yetersiz beslenme, temiz su kaynaklarının azlığı ve salgınlar pek çok çocuğun ölümüne yol açarken kampta bilhassa çocuklara yönelik cinsel taciz vakaları da rapor edilmektedir. Kamp içi güvenlik ile ilgili yaşanan ciddi zafiyet yüzünden ise örgüt sempatanlarının karıştıkları olaylar ve kamp içi kendi örgütsel hiyerarşilerini devam ettirme çabaları günden güne artmıştır. Tüm bu kaos sonucu oluşabilecek tehditler ise sadece kısa vadede değil orta ve uzun vadede de yeni sorunlara yol açabilecek niteliktedir.

“

Kendileri doğrudan saldırılara katılmasa da hem saldırı planlayabilecek hem de bireyleri örgüte katabilecek profilde unsurların serbest kalabilme olasılığına karşın pek çok ülkenin kendi vatandaşlarını bu kamplardan almak için uğraş vermedikleri; aksine kimi örgüt üyelerinin geri dönüş yollarının kapanması adına vatandaşlıktan çıkarılmaları hükümetler düzeyindeki acziyet ve sorumsuzluk düzeyini göstermektedir.

”

Tehditler: Yabancı Savaşçılar, DAESH Nesli ve Fidyeye Ekonomisi

Her ne kadar yukarıda bahsedilen rakamlar içerisinde Suriye ve Irak vatandaşı olmayan yetişkin sayısı azınlıkta olsa da yine de bahsedilen rakam 4 bin civarındadır. Söz konusu 4 bin "yabancı"nın ne kadarının muharip unsur olduğu ile alakalı elde net bir veri bulunmamaktadır; ancak Bağuz cephesinde esir düşen DAESH'lilerin son ana kadar örgütü savundukları göz önüne alındığında ideolojik olarak güçlü ve tehlikeli profillerden bahsetmek mümkündür. Öncelikli olarak Fransa ve Belçika gibi örgüte katılımların binlerle ifade edildiği ülkeler olmak üzere pek çok hükümet bu kamplardan kaçabilecek unsurların kendi ulusal güvenlikleri için oluşturabileceği tehdidin farkındadır. Zira, örgüt "yalnız kurt" saldırılarını son dönemde metot olarak özellikle Batı'da kullanmış olsa da hayatta kalabilmek için insan kaynağının kurummasını

engellemek isteyecektir. Bireylerin radikalleştirilip örgüte kazandırılmaları sürecinde ise, yeni potansiyel örgüt üyelerinin tecrübeleri ve kimlikleriyle empati kurabilecekleri örgüt figürleri önem taşımaktadır.

Yıllardır sürekli farklı ülkelerden bölgeye gelmiş militanların hikayelerinin görsel ve yazılı şekilde örgütün elektronik medyasında paylaşılması da bu stratejinin bir ürünüdür. Kendileri doğrudan saldırılara katılmasa da hem saldırı planlayabilecek hem de bireyleri örgüte katabilecek profilde unsurların serbest kalabilme olasılığına karşın

pek çok ülkenin kendi vatandaşlarını bu kamplardan almak için uğraş vermedikleri; aksine kimi örgüt üyelerinin geri dönüş yollarının kapanması adına vatandaşlıktan çıkarılmaları hükümetler düzeyindeki acziyet ve sorumsuzluk düzeyini göstermektedir. Bu tavır, DAEŞ ile mücadele söz konusu olduğunda söz konusu yönetimlerin kendi yargı sistemlerine ve rehabilitasyon pratiklerine güvenmediklerinin de delilidir. Fakat kendi vatandaşı olan DAEŞ'lileri yargılama yoluna gitmeyen yönetimler, bu figürlerin eylemselliğini doğrudan engelleyebilseler de örgüt propagandasına malzeme olmalarının önüne geçemeyebilirler.

İkinci tehdit olarak ise, daha uzun vadeli radikalleşmeyi tetikleyecek olan DAEŞ nesli karşımıza çıkmaktadır. Örgütün "Cubs of the Caliphate" (Hilafetin Aslan Yavruları) propaganda videoları ile paylaşımına sunduğu nesil inşa çalışmasında örgüt militanlarının çocukları ufak yaşlardan itibaren hem fiziken hem de zihnen yoğun bir eğitim sürecine girmektedir. Özellikle ebeveynleri çatışmada ya da koalisyon unsurları tarafından bombalı saldırılarda ölen çocukların hedef alındığı bu süreçte nihai amaç çocukluktan itibaren fikren örgütü tamamen benimsemiş genç bir nesil oluşturarak örgütün köşeye sıkıştığı dönemlerde insan kaynağının kısıtlanmasının önüne geçmektir. Bugün el-Hol Kampı'ndaki yüksek çocuk nüfusunu göz önüne aldığımızda önümüze oldukça karanlık bir tablo çıkmaktadır. Bir kısmı doğrudan DAEŞ hakimiyetinde olan toplarlarda doğan (5 yaş ve altı), bir kısmı ise DAEŞ hakimiyeti

altında büyüyen, örgütün eğitim süreçlerinden geçen ve ebeveynlerini örgüt adına savaşırken kaybeden bu nesil şu an rehabilitasyondan uzak, eğitim ve sağlık imkanlarından mahrum bir ortamda büyümektedir. Bazılarının örgüt sempatisini ebeveynlerinin halen hayatta olduğu ve çocukları üzerindeki etkileri hesaba katılırsa, Hol Kampı radikal yetiştirme merkezi görevi görmektedir.

Bir diğer tehdit, fidye ekonomisi ve oluşturacağı güvenlik zafiyetidir. Örgüt lideri Ebu Bekir el-Bağdadi'nin Eylül ayında yayınlanan ses kaydında hapisane ve kamplardaki DAEŞ militanlarının durumuna yoğunlaşmış ve militanların özgürlüklerine kavuşturulmalarının önemi vurgulanmıştır. DAEŞ'in 2013'te Irak'ta gerçekleştirdiği ve "Duvarları Yıkma Harekatı" olarak bilinen saldırısı başta olmak üzere örgüt üyelerini kurtarmak ve örgüte yeni katılımlar sağlamak adına hapisane saldırıları yapması örgüt pratiğinde bir gelenek haline gelmiş durumdadır. Buna karşın Bağdadi, söz konusu mesajında özellikle kadın DAEŞ'lilerin durumlarının kabul edilemez olduğunu ve gerekirse fidye ödenerek serbest kalmalarının sağlanması gerektiğini dile getirmiştir. Halihazırda barındırdığı büyük kalabalıktan ötürü idaresi ve denetimi meşakkatli olan kamptan fidye karşılığında serbest kalma hadiselerinin başladığına dair iddialar çoğulluktadır.

Telegram başta olmak üzere çeşitli sosyal medya platformları üzerinden "bağış" adı altında fidye toplama kampanyaları yapılırken bu girişimler sadece DAEŞ'e yakın kanallar tarafından değil aynı zamanda el-Kaide çizgisine yakın kanallar tarafından da gerçekleştirilmektedir. Fidyeye ekonomisi büyüdükçe kaynağı belirsiz bağışlar, kaçakçılar ve rüşvet alan kamp görevlileri rotası binlerce firariye yol açabilir.

“

Potansiyel bir radikalleşme merkezini bir başka terör örgütünün idaresine verme tercihi bulunan aktörler, bu kararlarının olumsuz sonuçlarını kendi ulusal radikalleşme karşıtı mücadelelerinde görebilirler

”

Son kertede YPG/PKK'nın DAEŞ militanları ve ailelerinin buldukları kampları, bu şahıslar içerisinde kendi vatandaşlarını geri almayı istemeyen yabancı hükümetlere karşı koz olarak kullanmaları ve sayıları on binlerle ifade edilen bu insanların yargı/rehabilitasyon/edim süreçleri ile alakalı uluslararası ve yerel düzeyde ciddi bir plana sahip olunmaması etkileri kısa sürmeyecek çok yönlü sorunlara yol açma potansiyeline sahiptir. Potansiyel bir radikalleşme merkezini bir başka terör örgütünün idaresine verme tercihi bulunan aktörler, bu kararlarının olumsuz sonuçlarını kendi ulusal radikalleşme karşıtı mücadelelerinde görebilirler. ■

Suriye Rejiminin Değişen YPG/PKK Tutumu ve Muhtemel Senaryolar

“
Suriye rejimi örgütle ekonomik, askeri ve siyasi konularda masaya oturmaktan çekinmemiş, iç savaş boyunca devam eden bu birliktelik, 16 Eylül 2019'da Suriye rejiminin Birleşmiş Milletlere (BM) yazdığı mektupla birlikte büyük bir krize dönüşmüştür.”

Hamza Haşıl

Araştırma Asistanı, ORSAM

Suriye'de iç karışıklıkların başlamasıyla birlikte Beşar Esad rejimi, ötekileştirdiği topluluklar karşısında varlık mücadelesi vermeye başlamıştır. Bu mücadelenin temel hedefi muhalifler olmakla birlikte, rejimin terör örgütü Irak Şam İslam Devleti'ne (İŞİD) karşı mücadele verdiği birkaç kez ileri sürülmüştür. Suriye'nin toprak bütünlüğünü koruma vur-

gusu yaparak federalleşmeye karşı olduğunu belirten rejim, Suriye'nin kuzeydoğusunu ABD desteği ile kontrol eden terör örgütü YPG/PKK'ya karşı herhangi bir eylemde bulunmamıştır. Fakat YPG/PKK sürekli olarak özerklik istediğini ifade etmiş olmasına rağmen, Suriye rejimi örgütle ekonomik, askeri ve siyasi konularda masaya oturmaktan çekinmemiştir. İç savaş boyunca devam eden bu birliktelik, 16 Eylül 2019'da Suriye rejiminin Birleşmiş Milletlere (BM) yazdığı mektupla birlikte büyük bir krize dönüşmüştür. Mektupta YPG/PKK'nın çatı yapılanması olan SDG ayrılıkçı terör örgütü olarak nitelendirilmiş ve söz konusu örgütün Suriye halkının insanlık haklarını ihlal ettiği ve batılı

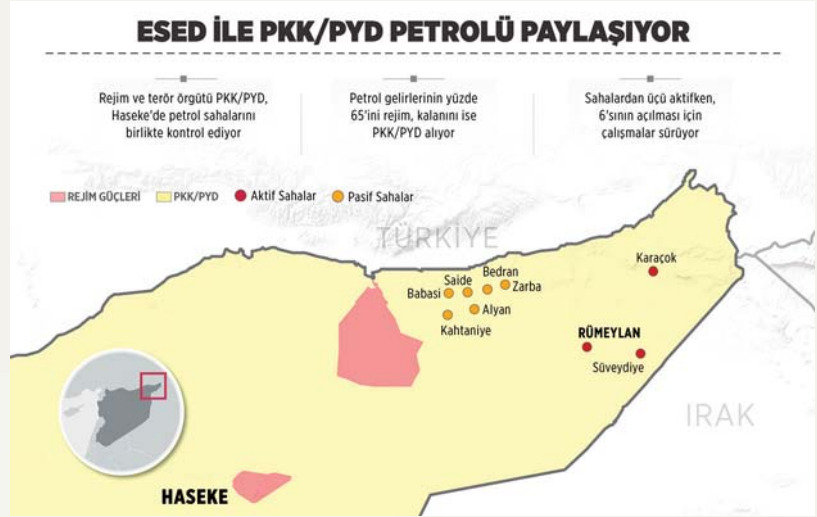
ülkelerle birlikte Suriye halkına karşı hareket ettiği ifade edilmiştir. Rejimin birçok alanda işbirliği yaptığı YPG/PKK'ya karşı tutumunu neden değiştirdiği, yanıtı aranan sorulardan biri olarak öne çıkmaktadır.

Suriye rejimi, iç savaş başladığında jeopolitik açıdan önemli bölgeleri elinde tutmaya çalışmıştır. Bu bağlamda rejimin ilk hedefi, ülkenin başkenti olan Şam ve diğer büyük şehri olan Halep'i kontrol altına almak olmuştur. Rusya'nın desteği ile hedefine ulaşan rejim, bu bölgelerde kalıcı olabilmesi için sürdürülebilir kaynaklar gerektiğinin bilincinde olmuştur. Fakat petrol, hidroelektrik enerji ve ekilebilir araziler gibi gelir getiren kaynakların çoğunluğunun Suriye'nin kuzeydoğusunu kontrol eden YPG/PKK'nın elinde olduğu bilinmektedir. Bu anlamda YPG/PKK, yüzölçümü açısından yalnızca ülkenin üçte birini kontrol etmektedir. Fakat Suriye sınırları içerisindeki enerji kaynaklarının yaklaşık dörtte üçünü bu bölgede olup, YPG/PKK'nın denetimindedir. Özellikle güney sınırlarında rejim ve YPG/PKK arasında zaman zaman çatışmaların

meydana geldiği Deyr ez-Zor bölgesinin örgütün elinde olması, rejimi ciddi bir enerji krizine sürüklemiştir. Bunun yanı sıra Rakka ve Haseke gibi enerji üretim potansiyeli yüksek diğer bölgeler de örgütün kontrolindedir. Bu koşullar, rejimi YPG/PKK ile anlaşma yoluna gitmeye iten başlıca nedenler arasında yer almaktadır.

Suriye rejimi ve YPG/PKK ilk olarak Haseke'den çıkan petrolü paylaşmaya, daha sonra Deyr ez-Zor'daki en büyük petrol yatağı olan el-Ömer'den çıkan petrolü takas etme kararı almıştır. İki taraf arasında enerji alanında yapılan son anlaşma Mayıs 2019'da gerçekleşmiştir. Anlaşmaya göre rejim, Deyr ez-Zor'daki Tanak petrol sahasından çıkartılan petrolün bir varilini 41 dolara satın alması kararlaştırılmıştır. Ayrıca rejimin enerji ihtiyacını karşılamak için daha önce IŞİD ile benzer bir anlaşma yaptığı belirtilmiştir. Dolayısıyla, Suriye rejiminin bu bağlamda

enerji krizini aşabilmek için Suriye'deki devlet dışı aktörlerle (DDA) işbirliği yapmaktan çekinmediği görülmektedir.

Sürdürülebilir bir savaş ekonomisine sahip olmak isteyen Suriye rejimi, bu hedefine İran'dan gelen petrol gemileri ile ulaşamayacağını bilincindedir çünkü İran'ın mevcut ekonomik sıkıntıları ve ambargoları nedeniyle bu ticaret gerçekleşmemektedir. Dolayısıyla rejim, aralarındaki fikir ayrılıklarına ve anlaşmazlıklara rağmen YPG/PKK ile işbirliğine açık bir tutum benimsemiştir.

Diğer yandan, YPG/PKK petrol sahaslarını kontrol etmektedir ancak elde edilen ham petrolü işleyebilecek büyük rafinerilere sahip değildir. YPG/PKK kontrolündeki bölgeden elde edilen ham petrol, rejimin kontrolü altındaki Banyas ve Humus rafinerilerinde işlenerek ticari açıdan kullanılabilir hale getirilmiş, bu ticaretten en az Suriye rejimi kadar terör örgütü YPG/PKK de faydalanmıştır. Bu işbirliği karşısında YPG/PKK'yi kontrol altında tutan ABD, Suriye rejimine karşı tutumunu sorgulayacak hale gelmiştir. ABD, bu ticareti engelleyebilecek olmasına rağmen herhangi bir adım atmamıştır. Dahası, ABD Başkanı Donald Trump'ın YPG/PKK ve İran arasındaki petrol ticaretini açıkça eleştirirken rejim ile YPG/PKK arasındaki enerji ticaretine değinmemesi dikkat çekmiştir. ABD'nin rejime karşı Esad'ın olmayacağı bir Suriye'yi destekleyen eski tutumunu sürdürmemesi ve İran'ı odak noktası olarak yansıtması, söz konusu enerji ticaretinde rejimin elini kuvvetlendiren bir etmen olarak ön plana çıkmıştır.

Esad rejimini, YPG/PKK ile işbirliğine iten diğer bir etmen Türkiye karşıtlığı olmuştur. Bu noktada rejim ve SDG'nin siyasi kolu Demokratik Suriye Meclisi (DSM) arasında bazı görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde sınır kapılarının kontrolünü rejime devretme ve YPG/PKK'ya özerklik verilmesi üzerine pazarlık yapılmıştır. Bu pazarlığın bir kısmı YPG kaynaklı haber ajansları tarafından basına sunulmuş ve YPG'nin rejimden beklentileri 12 maddelik talep ve çözüm planı şeklinde paylaşılmıştır.

Özellikle ABD'nin Fırat'ın doğusundan çekilme kararı aldığı dönemde, rejim ile YPG/PKK'nın ilişkileri siyasi işbirliği anlamında zirveye ulaşmıştır. ABD'den sonra bölgede ortaya çıkacak boşluğu

Türkiye'nin dolduracağı endişesi rejim ve YPG/PKK'yı birbirine yakınlaştıran ana etmen olmuştur. Suriye'deki iç savaşı yakından takip eden kuruluşlardan biri olan İngiltere merkezli Suriye İnsan Hakları Gözlemevi'ne (SOHR) göre, Aralık 2018'de YPG/PKK'nın ve Esad rejiminin üst düzey yetkilileri Kamışlı'da bir görüşme düzenlemiş ve Türkiye'nin Fırat'ın doğusuna düzenleme ihtimali olan askeri operasyonu değerlendirmiştir. Görüşmeden kısa süre sonra YPG Sözcüsü Cihan Şeyh Ahmed, Suriye rejimi ile "baba-evlat" gibi olduklarını ve "Türkiye'nin yolunu kapatmak için Şam ile işbirliği yaptıklarını" belirtmiştir. Eş zamanlı olarak rejimin bünyesindeki kaynaklardan görüşmeye ilişkin bir açıklama yapılmış, "diyalogun artırılması" ve "mevcut sorunların

kendi aralarında çözülmesi gerektiği" dile getirilmiştir.

“
2018'de Suriye rejimi ve YPG/PKK arasında gelişen yakın ilişkilerin, aradan geçen yaklaşık bir yılın sonunda bozulduğuna ilişkin belirtiler görülmeye başlanmıştır. Bunun en büyük nedeni, rejimin YPG/PKK'nın özerklik istemine karşı net bir tavır takınarak Suriye'nin toprak bütünlüğünü vurgulaması olmuştur.

2018'de Suriye rejimi ve YPG/PKK arasında gelişen yakın ilişkilerin, aradan geçen yaklaşık bir yılın sonunda bozulduğuna ilişkin belir-

tiler görülmeye başlanmıştır. Bunun en büyük nedeni, rejimin YPG/PKK'nın özerklik istemine karşı net bir tavır takınarak Suriye'nin toprak bütünlüğünü vurgulaması olmuştur. Esad rejiminin Savunma Bakanı Ali Abdullah Eyüp, Mart 2019'da Şam'da yaptığı açıklamada ABD'nin elinde kalan tek kartın SDG olduğunu ve bu sorunun ulusal uzlaşısı veya askeri müdahaleyle çözülebileceğini belirtmiştir. Eyüp'ün açıklamaları, rejimin YPG/PKK'nın devletleşme sürecine girmek için talep ettiği özerkliği tanımaya yanaşmadığını açıkça göstermektedir. Bu açıklamanın üzerine, rejim ile örgüt arasında maddi zorunluluklardan kaynaklı işbirliğinin çözülme noktasına ulaştığı anlaşılmaktadır. Rejim ile YPG/PKK arasındaki gerginlik bu tarihten sonra artmıştır.

“
Rejim ve YPG/PKK arasındaki işbirliği birtakım ortak çıkarlar ve zorunluluklar ekseninde oluşmuştur ve temelinde enerji işbirliği ve Türkiye karşıtlığı bulunmaktadır. Fakat bu işbirliğinin iki taraf arasında sürdürülebilmesinde önemi olan sınır kapılarının kontrolü ve özerklik konularında başlatılan diyalog bir noktada çıkmaza girmiştir. Suriye'nin toprak bütünlüğü noktasında rejimin gösterdiği kesin tavır YPG/PKK'nın en temel talepleriyle çatışmıştır.
”

17 Eylül 2019'da Ankara'da düzenlenen Astana toplantısından sadece bir gün önce Suriye rejimi BM Genel Sekreteri'ne mektup göndermiştir. Mektupta YPG/PKK'nın çatı örgütü niteliğindeki SDG'den ilk kez terör örgütü olarak söz etmiş ve bu örgütün Suriye halkının insan haklarını ihlal ettiğini öne sürmüştür. Mektuptaki ifadelerin, YPG/PKK kanadına büyük bir etkisi olmuş, rejimle PYD/PKK arasındaki bağların kopma noktasına geldiğini göstermiştir. Bu gerginlik yalnızca sözlü olarak kalmamış, sahaya taşınmıştır. Özellikle Deyr ez-Zor'daki Salihye ilçesinde başlayan protestolar sonucunda rejim ve YPG/PKK buradaki askeri varlığını güçlendirme yoluna gitmiştir. Deyr ez-Zor'un batısında rejimin ve İran milislerinin varlığına karşı bölgenin doğusunu elinde bulunduran YPG/PKK, cephe hattına 1,500 militan sevk ederek herhangi bir sıcak çatışmaya karşı teyakkuz durumuna geçmiştir. Tüm gelişmeler iki taraf

arasında daha büyük bir gerginliğin ve belki sıcak çatışmanın yaşanabileceğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Rejim ve YPG/PKK arasındaki işbirliği birtakım ortak çıkarlar ve zorunluluklar ekseninde oluşmuştur ve temelinde enerji işbirliği ve Türkiye karşıtlığı bulunmaktadır. Fakat bu işbirliğinin iki taraf arasında sürdürülebilmesinde önemi olan sınır kapılarının kontrolü ve özerklik konularında başlatılan diyalog bir noktada çıkmaza girmiştir. Suriye'nin toprak bütünlüğü noktasında rejimin gösterdiği kesin tavır YPG/PKK'nın en temel talepleriyle çatışmıştır. Bu nedenle işbirliği tam tersi yöne evirilerek iki taraf arasında sıcak çatışmaya varabilecek bir gerginliğe dönüşmüştür. 9 Ekim 2019'da başlayan Barış Pınarı Harekati'ni fırsat bilen Rusya ve rejim YPG/PKK'nın ana omurgasını oluşturduğu SDG'ye birleşme teklifi yapmıştır. Kendi yapısını korumak isteyen SDG, rejimin bu teklifine olumsuz yanıt vererek birleşmeye yanaşmamıştır. Bu anlaşmazlığın bir yansıması olarak rejim askerleri Barış Pınarı Harekati bölgesi yakınındaki Tel Temir'den çekilerek SDG'yi yalnız bırakmıştır. Dolayısıyla, Rusya ve rejimin birleşme yönündeki girişimleri yine sonuçsuz kalmıştır. Sürecin çıkmaza sürüklendiği ve işbirliğinin karşılıklı anlayış içinde sürdürülemediği noktada rejim, YPG/PKK'ya yönelik tutumunu değiştirerek Savunma Bakanı Eyüp'ün de işaret ettiği gibi YPG/PKK'ya karşı yeni bir cephe açarak mevcut soruna askeri çözüm bulma seçeneğini masada bulundurmaktadır. ■

YEMEN'DE İKİ ANA ÇATIŞMA HATTI VE GÜNEY VİLAYETLERİ ÜZERİNDEKİ MÜCADELE

“

Çatışma hatları, aktörlerin sahadaki askeri kazanımlarını uzun dönemli hakimiyetlere dönüştürmeye çalışmaları sonucu ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda, çatışma hatlarının Yemen toplumu içerisinde kabileler, aşiretler ve yerel unsurlar nezdinde de karşılığı olması, Yemen açısından daha sancılı dönemlerin habercisi gözükmemektedir.

”

Gökhan Erelı

Araştırma Asistanı, ORSAM

Son birkaç ayda, Yemen’de iki ana çatışma hattının belirginleşmeye başladığını söylemek mümkündür. Bu iki ana çatışma hattı da tarihsel dinamikler tarafından şekillenmiş ve içinde bulunulan konjonktür tarafından tekrar gün yüzüne çıkmış çatışma hatlarıdır. Söz konusu çatışma hatları, aktörlerin sahadaki askeri kazanımlarını uzun dönemli hakimiyetlere dönüştürmeye çalışmaları sonucu ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda, çatışma hatlarının Yemen toplumu içerisinde kabileler, aşiretler ve yerel unsurlar nezdinde de karşılığı olması, Yemen açısından daha sancılı dönemlerin habercisi gözükmektedir.

İki Temel Çatışma Hattı

Bölgedeki tarihsel dinamikler göz önüne alındığında ilk çatışma hattının Suudi Arabistan ve Husi milisleri arasında olduğu söylenmektedir. Bu bakımdan, Suudi Arabistan

liderliğindeki koalisyonun Husilerin kontrol ettiği bölgelerdeki askeri hangar ve lojistik depolarına yönelik nokta atışı hava saldırıları devam ederken, Husi milislerinin de Suudi Arabistan topraklarına seyir füzeleri ve Silahlı İnsansız Hava Araçları (SİHA) ile sınırlı saldırıları devam etmektedir. Bu saldırılardan en çarpıcı olanı, 14 Eylül günü ed-Dammam petrol bölgesine yakın Bıkayk ve Hırays beldelerinde bulunan petrol rafinerilerinin seyir füzeleri ve birden fazla SİHA tarafından hedef alınmasıydı. Suudi Arabistan’ın millî petrol şirketi Aramco’nun günlük petrol üretiminde yaklaşık 6 milyon varil kesintiye gidilmesine sebep olan saldırılar, Husilerin Suudi Arabistan petrol arzının güvenliğine en çok zarar verdiği eylemlerinden birisini teşkil etmiştir. Suudi Arabistan ve Husiler arasındaki çatışmaların çözümü için ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo’nun ve özellikle Birleşmiş Milletler (BM) Yemen Özel Temsilcisi Martin Griffiths’in diplomatik çabalarına rağmen askeri çatışmalar durmuş değildir.

Yemen’deki diğer çatışma hattının, güney vilayetlerinde Güney Yemen

Geçiş Konseyi (GYGK) şemsiyesi altında toplanan ayrılıkçı gruplar ile Abdurabbu Mansur el-Hadi hükümetine bağlı güçler arasında yaşandığı söylenebilir. İki aktör arasındaki çatışmaların yüksek yoğunlukta cereyan etmesinin bir takım sebepleri vardır. Öncelikli sebep, uluslararası alanda meşru olarak kabul edilen Hadi hükümetinin ayrılıkçıların politik zeminde temsilini engellemesi sonucu Güney’de oluşan memnuniyetsizliktir. Hadi hükümetinin içinde ayrılıkçılardan kimselerin yer almaması ve İslah unsurlarının yer alması, bu duruma verilebilecek örneklerdir.

Bunun yanında bir diğer sebep, ağustos ayında Hizam Emni (Güvenlik Kuşağı) birliklerinin ileri gelen komutanlarından el-Mashali el-Yafii’nin, Husilerin saldırısı sonucu öldürülmesi hususunun GYGK tarafından farklı şekilde değerlendirmesidir. El-Mashali el-Yafii’nin öldürülmesi, Birleşik Arap Emirlikleri’nin (BAE) sahada eğittiği ve donattığı kimilerine göre 90 bin kadar olan Hizam Emni birliklerinin Güney Yemen’i tekrar canlandırma hayallerine ket vurmuş ve daha agresif bir tutum izlemelerine sebep olmuştur.

Bu saldırı sonrasında GYGK, Husiler ile İslah Partisi’nin iş birliği yaptığını iddia etmiş ve İslah-destekli bölge ve milislere saldırılarını artırmıştır. Bu gelişmelerin sonucunda ise Hizam Emni güçleri Aden’de askeri kontrolü zorla sağlamış ve askeri pozisyonlardan halen çekilmemiştir. Bu aşamada Aden üzerindeki mücadele, komşu vilayetler olan Şebve ve Ebyan’a da sıçramıştır.

“

Kısacası geçtiğimiz 2 ayda Hadi hükümetinin geçici başkenti konumundaki güney vilayeti Aden üzerinde BAE destekli GYGK yapılanması, Suudi Arabistan destekli Hadi hükümeti güçleri ile Aden vilayetinin kontrolü amacıyla yoğun şekilde çatışmışlardır. Tüm bu gelişmeler, güney vilayetlerindeki mücadelenin Yemen genelinde öne çıkmasını sağlamıştır.

”

GYGK'nın Suudi Arabistan ve BAE'nin telkinlerine çoğu zaman olumlu yaklaşması, güneydeki ayrılıkçı taleplerin hasır altı edileceği anlamına gelmemelidir; zira her ne kadar bir "Güney Yemen" henüz ufukta çok yakın görünmese de BAE'nin bu projeyi finanse ettiği ve askeri desteğini bu yöne kullandığı bilinmektedir. GYGK ve Hadi hükümeti arasındaki sorunların çözümüne ilişkin diplomatik çabalar noktasında ise Suudi Arabistan öne çıkmaktadır. Dolaylı da olsa, Cidde'de bir görüşme gerçekleştiren taraflar somut kazanımlar elde edememiştir.

Kısacası geçtiğimiz 2 ayda Hadi hükümetinin geçici başkenti konumundaki güney vilayeti Aden üzerinde BAE destekli GYGK yapılanması, Suudi Arabistan destekli Hadi hükümeti güçleri ile Aden vilayetinin kontrolü amacıyla yoğun şekilde çatışmışlardır. Tüm bu gelişmeler, güney vilayetlerindeki mücadelenin Yemen genelinde öne çıkmasını sağlamıştır.

GYGK ve Hadi hükümeti arasındaki mücadele, Aden'in sınır vilayetleri olan Şebve ve Ebyan'a da sıçramıştır. Şebve ve Ebyan bölgesi Aden'in kontrolü için büyük önem arz ederken; aynı zamanda Aden'in kontrolü sağlandıktan sonra bölgedeki yerel unsurlar olan kabileler ve aşiretler nezdinde dayanak noktası bulabilmek adına önemlidir. Yemen'in diğer bölgelerinde de hiç şüphesiz Husiler ve Suudi Arabistan-liderliğindeki koalisyon güçleri arasında yer yer çatışmalar devam etmektedir. Çoğunlukla yeri önceden tespit edilen hedeflerin hava saldırıları aracılığıyla imha edilmesi stratejisine dayanan Suudi Arabistan-liderliğindeki koalisyon saldırıları, özellikle Husi milislerinin kontrolündeki bölgeleri hedef almayı sürdürmektedir.

Aden, Şebve ve Ebyan; Suudi Arabistan ve BAE'nin Yemen'in güneyinde birbirlerine karşı destekledikleri siyasi-askeri yapılanmaların en yoğun çatışma yaşadıkları bölgeler olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanında, Aden'in GYGK'ya tabii Hizam Emni güçleri tarafından teslim alınmasından sonra, Hadi hükümetinin vilayetin tekrar kontrolü için başlattığı taarruz bir süreliğine başarılı olmuştur. Petrol yataklarının bulunduğu Şebve vilayeti ve Cumhurbaşkanı Hadi'nin doğduğu Ebyan vilayetindeki çatışmalarda hükümet güçleri ilerleme kaydettiler. Fakat Hadi hükümeti ne Şebve'de ne Ebyan'da mutlak bir hâkimiyet sağlayabildi. Kısa bir süre Aden havaalanı, Aden limanı ve hükümet kurumlarını kontrol eden Hadi hükümeti güçleri, daha sonra BAE'nin direkt Hadi hükümetine bağlı güçlere hava saldırısı düzenlemesinin ar-

dından vilayetin kontrolünü kaybetmişti. Son kerte; Aden'in askeri karargahları, havaalanı ve Aden limanı GYGK'ya bağlı Hizam Emni güçleri tarafından kontrol edilmektedir. Bu durum, GYGK'nın sadece düzensiz askeri birlikleri yöneten bir yapılanma olmadığını göstermektedir. Fakat önemli bir nokta şudur; GYGK her ne kadar ayrılıkçıları temsil eden bir yapı olsa da bütün güney vilayetleri güçsüz ve büyük olasılıkla BAE'ye ciddi derecede bağlı kalacak olan bir "Güney Yemen" fikrine sıcak bakmamaktadırlar.

Yemen Haritasının Bölünmüşlüğü

Yemen'deki bölünmüşlük düşünüldüğünde kuzeydeki Hudeyde, Sana'a ve Şa'dah vilayetleri ile bu vilayetlerin çevreleri Husilerin hakimiyeti altındadır. Hadramut ve Mehra bölgelerinin yanında; Mukelle, Marib ve Mokha vilayetleri ile çevrelerinde Suudi Arabistan liderliğindeki koalisyon güçlerinin hâkimiyeti söz konusudur. Fakat önemli bir nokta; Husi karşıtı blokta yer alan Hadi hükümeti ile içindeki Islah unsurları, artık GYGK yapılanması ile mücadele etmektedir.

Hadi hükümeti ve GYGK arasındaki çatışmaların en büyük nedeni, Güney Yemen'in canlandırılması

düşüncesidir. Her ne kadar BAE jeopolitik tahayyülleri doğrultusunda GYGK'ya yatırım yapmış olsa da Yemen'in güneyinde kabilelerin aidiyetleri, Mehra bölgesinin çatışmalardan izole pozisyonu ve aşiretler düzeyine kadar sirayet etmiş davaların göz ardı edilmesi gerekmektedir. Çatışmaların bir diğer nedeni, Hadi hükümeti içerisindeki İslah Partisi mensuplarının varlığıdır. Eylül ayında Hadi hükümeti kabinesinde değişikliklere giderek dışişleri bakanı ve finans bakanını değiştirse de GYGK ve BAE'nin bununla yetineceği düşünülmemelidir. Çünkü kurumların işlevinin, hükümetin üst düzey atamaları ile değişiklik göstermesinden ziyade pratikte bölgeyi kontrol eden aktörler tarafından sekteye uğratılması kuvvetle muhtemeldir.

İki temel çatışma hattından ziyade, Yemen'de bir diğer küçük çaplı fakat yer yer yüksek yoğunluklu çatışma hattından bahsedilebilir. Bu çatışma hattını ise Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) ve Arap Yarımadası El-Kaide gibi terörist örgütlerin

kısa dönemli kazanımlar uğruna gerçekleştirdikleri saldırılar ve Husiler'in güneydeki ayrılıkçılar ile mücadelesi oluşturmaktadır. Söz konusu çatışma hattı, ilk iki ana hat kadar düzen arz etmese de bu tip çatışma hatlarındaki mücadeleler, vilayetlerin emniyetini ve vilayetlerdeki halkın Yemen içindeki göç hareketliliğini olumsuz etkilemektedir.

Kısacası, Yemen'de iki temel çatışma hattından bahsedilebilecektir. Kuzey vilayetlerine ve başkent Sana'ya hâkim olan Husi milisleri Suudi Arabistan liderliğindeki koalisyonla ve koalisyonun koruduğu Hadi hükümetine karşı mücadele etmektedir. Öte yandan, güney vilayetlerindeki ayrılıkçıların oluşturduğu GYGK yapılanmasının Husilere ve Hadi hükümetine karşı mücadele verdiği görülmektedir.

Fakat bölgesel aktörlerin dahil olması ile birlikte, Hadi hükümetinin BAE'nin faaliyetlerine karşı mücadele ettiğini hesaba katarsak; BAE'nin de Hadi hükümeti içerisindeki İslah Par-

tisi mensuplarına karşı mücadele ettiği görülmektedir. Bu denklem içerisinde, İslah Partisi mensupları hem güneydeki ayrılıkçıların hem Husi milislerinin aleyhine eylemler yürütmektedir.

Yemen'deki son gelişmelerin hali hazırda bölgede var olan mücadeleleri, daha karmaşık bir hale getirdiği savunulabilir. Özellikle, GYGK ve Husiler gibi yerel aktörlerin bölgesel aktörler tarafından desteklenmesi, eğitilip-donatılması; çatışmaların boyutunu ve aktörlerin niyetlerini farklılaştıran en önemli etkenlerdendir. Kısa dönemde bağımsız bir Güney Yemen, GYGK'nın her kesimi temsil etmemesi ve kazanımlarının sınırlı olması sebebiyle mümkün gözükmemektedir. Bununla birlikte Kuzey vilayetlerindeki Husi hakimiyetinin ise zayıflamayacağı kuvvetle muhtemeldir. ■

SUUDİ ARABİSTAN'IN VIETNAM SENDROMU: **YEMEN AÇMAZI**

“

Suudi Arabistan'ın başta 1962 Yemen İç Savaşı olmak üzere bütün tarihi tecrübeleri askeri olarak başarısız bir strateji izlendiğini göstermektedir. Bu anlamda Yemen'de savaşın başlatılması ve halen sürdürülmesi Suudi Arabistan için rasyonel olmayan bir opsiyon olarak değerlendirilmelidir.

”

Mehmet Rakipoğlu

Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Enstitüsü

Suudi Arabistan 2015 yılının mart ayında başlattığı Kararlılık Operasyonu harekâtından beri Yemen'deki değişen güç dengelerini lehine çevirmeye çalışmaktadır. Buna rağmen, Suudi Arabistan Yemen'de hedeflediği projeleri hayata geçirememiştir. Bununla birlikte Yemen'in de facto olarak en az ikiye bölünmüş olması Suudi Arabistan'ı Yemen'in geleceğine dair senaryolarda ikinci plana atmaktadır. Bu anlamda Suudi Arabistan'ın Yemen siyaseti başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Her ne kadar Suudi Arabistanlı yetkililer bu durumu kabul etmeseler de Riyad'ın askeri ve siyasi olarak yetersiz olduğu Yemen sahasında net şekilde gözlemlenmiştir. Bu noktada araştırılması gereken meselelerin başında Suudi Arabistan'ın Yemen müdahalesinin gerekçeleri, savaşın Suudi Arabistan'a kaybettirdikleri ve kazandırdıkları, başarısızlığın arka planındaki gerekçeler gibi sorular gelmektedir.

Savaşın Rasyonalitesi

2010 yılında Tunus ile başlayıp Ortadoğu ülkelerinin birçoğunda devam eden halk ayaklanmaları dalgası Yemen'e de sıçramıştır. Ülkedeki barışçıl gösteriler sonrası demokratik bir siyasal geçiş süreci başlamış, bölgesel ve küresel aktörler bu bağlamda bir politika izlemeye çalışmıştır. Bu minvalde Riyad yönetimi ilk etapta Ali Abdullah Salih'in iktidarını korumayı ve Körfez İş Birliği Konseyi'nin (KİK) öncülüğünde belirlenen yol haritası ile kontrollü geçiş hedeflemiştir. Fakat Şii Zeydi geleneğine sahip Husilerin 2014'te başkent Sana'yı ele geçirmesi başta Suudi Arabistan olmak üzere birçok Kör-

fez monarşisini harekete geçirmiştir. Bu bağlamda 26 Mart 2015 tarihinde Suudi Arabistan öncülüğündeki koalisyon Yemen'de istikrarın yeniden tesisi ve tehditlerin ortadan kaldırılması amacıyla Yemen'e askeri müdahalede bulunmuştur. "Arap Yarımadası el-Kaidesi" gibi tehdit unsurlarının yanında Riyad'ı harekete geçiren asıl unsur Husilerdir. Husilerin İran ile yakın ilişkilere sahip olması Suudi Arabistan'ı harekete geçirmiştir. Bu durum Suudileri Husiler üzerinden Yemen'de vekalet savaşını yürüterek nüfuz artıran İran'ı sınırlandırmayı amaçlayan askeri müdahaleye yöneltmiştir. Dolayısıyla savaş İran-Suudi Arabistan rekabetinin bir yansıması olarak rasyonalize edilmektedir. Fakat Suudi Arabistan'ın başta 1962 Yemen İç Savaşı olmak üzere bütün tarihi tecrübeleri askeri olarak başarısız bir strateji izlendiğini göstermektedir. Bu anlamda Yemen'de savaşın başlatılması ve halen sürdürülmesi Suudi Arabistan için rasyonel olmayan bir opsiyon olarak değerlendirilmelidir.

“**Gerek vekalet savaşlarına gerekse Yemen gibi doğrudan müdahalelere yönelik harcanan meblağlar Suudi Arabistan ekonomisinin dar boğaza girmesine neden olmaktadır. Örneğin 2015'ten beri sürdürülen Yemen savaşının Suudi Arabistan'a oluşturduğu fatura yaklaşık 2 trilyon dolardır.**”

Başarısızlığın Muhasebesi

Suudi Arabistan'ın Yemen'e askeri müdahale başlatmasının birçok açıdan muhasebe edilmesi gerekmektedir. Bu anlamda ilk olarak ekonomik açıdan bakmak yerinde olacaktır. Büyük oranda petrol ihracatına bağımlı olan Suudi Arabistan ekonomisinin son yıllarda daraldığı ve açık verdiği bilinmektedir. Örneğin Suudi Arabistan bütçesi 2017 yılında 97 milyar dolar açık vermiştir. Bu anlamda Velihaht Prens Muhammed bin Selman'ın (MbS) öncülüğünde eko-

İran ve Suudi Arabistan'ın güç mücadelesi

Bölgesel hakimiyet için yıllardır birbirlerine karşı destekledikleri gruplar üzerinden vekalet savaşları yürüten İran ve Suudi Arabistan arasındaki mücadele başta Bahreyn, Yemen ve Suriye olmak üzere bölgedeki krizler nedeniyle son yıllarda giderek keskinleşti

1979

İran'da gerçekleşen devrim sonrasında lider Ayetullah Humeyni'nin sürgünden ülkeye dönerek iktidarı ele almasının ardından İran'ın Suudi Arabistan'la ilişkileri sonradan düzelmeyecek şekilde bozuldu

1980

CIA tarafından yayımlanan bir raporda, İran'ın devrimi komşu ülkelere ihrac etmeye çalıştığı iddia edildi

Bu durum bölgede en çok Suudi Arabistan'ı endişelendirdi

Suudi Arabistan'da Şiilerin yoğun nüfusa sahip olduğu Katif kentindeki Şiilerin gösterisine müdahale sonucu 20 gösterici hayatını kaybetti, yüzlerce gösterici de gözaltına alındı

1982

Suudi Arabistan 1980'de İran'a karşı savaş ilan eden Saddam Hüseyin'e askeri ve finansal destek sağlamaya başladı

1987

31 Temmuz'da Kabe'yi ziyaret eden İranlı hacılar, ABD ve İsrail karşıtı sloganlar atınca Suud güvenlik güçleri hacılara müdahale etti

Kanlı Hac olarak adlandırılan olaylar sonucunda en az 400 kişi hayatını kaybetti

RAFSANCANI DÖNEMİNDE RİYAD İLE İLİŞKİLERE ÖNEM VERİLDİ (1989-1997)

2011

İran ve Suudi Arabistan, Tunus'ta başlayan daha sonra Mısır, Libya, Bahreyn, Suriye ve Yemen'e uzanan halk ayaklanmalarında hep birbirinin karşısında yer aldı

İran, Suudi Arabistan'ın iyi ilişkilere sahip olduğu Tunus, Mısır, Yemen ve Bahreyn'deki hareketleri açıkça desteklerken, Suriye'de ise Beşşar Esed rejimini ayakta

Doğrudan bir çatışmaya girmekten kaçınan Tahrân ve Riyad arasındaki vekalet savaşlarının son aylarda özellikle **Basra Körfezi'nde ve Yemen'deki gelişmelerle birlikte doğrudan çatışmaya dönüştürüldüğü** endişe ediliyor

tutabilmek için Rusya ile birlikte askeri ve finansal açıdan seferber oldu. Suudi Arabistan ise Tunus, Mısır, Yemen ve Bahreyn'deki rejimleri desteklerken, Suriye'de İran'ın aksine muhalif grupları desteklemeyi seçti

İki ülkenin vekil güçler üzerinden çatışma meydanı olarak kullandığı Yemen ve Suriye'de krizlerin başlangıcından bu yana yüz binlerce insan hayatını kaybetti, milyonlarcası da ülkelerini terk etti

2015

Kral Abdullah'ın 2015'te hayatını kaybetmesinin ardından Kral Selman'ın başa geçmesiyle Suudi Arabistan'da Velihaht Prens Muhammed bin Selman, sahneye çıktı

Babasının krallığı döneminde Muhammed bin Selman'ın savunma bakanı olarak ilk icraatı Yemen'de İran yanlısı Husilere karşı askeri operasyon başlatmak oldu

Geride 4 yılı bırakan savaşta, Yemen, İran ve Suudi Arabistan arasında yeni bir çatışma sahasına dönüştü

2016

Suudi Arabistan'ın, Şii din adamı Ayetullah Nemr Bakir en-Nemr'i idam etmesinin ardından Suudi

Arabistan'ın Tahrân Büyükelçiliği ve Meshed kentindeki konsolosluk binası ateşe verildi

Suudi Arabistan ile birlikte Bahreyn, Sudan ve Cibuti gibi ülkeler İran ile diplomatik ilişkilerini askıya aldı

2019

14 Eylül'de Suudi Arabistan'ın milli petrol şirketi Saudi Aramco'nun tesislerine düzenlenen saldırı sonucu Tahrân ve Riyad ilişkileri hiç olmadığı kadar gerildi

Saldırı, Yemen'deki Husiler tarafından üstlenilse de ABD ve Suudi Arabistan yönetimi saldırının İran'ın desteğiyle ya da doğrudan İran tarafından gerçekleştirildiğini öne sürüyor

İran yönetimi ise saldırılarla bağlantısını reddediyor

bir kalem bulunmamaktadır. Gerek vekalet savaşlarına gerekse Yemen gibi doğrudan müdahalelere yönelik harcanan meblağlar Suudi Arabistan ekonomisinin dar boğaza girmesine neden olmaktadır. Örneğin 2015'ten beri sürdürülen Yemen savaşının Suudi Arabistan'a oluşturduğu fatura yaklaşık 2 trilyon dolardır. Dolayısıyla Riyad yönetimi Yemen'de savaşın ekonomisini sağlıklı muhasebe edememiştir. Öte yandan savaşın askeri olarak değerlendirilmesinde de hatalar ve riskler göz ardı edilmiştir. Nitekim yıpratma savaşına dönüşen bu askeri müdahale boyunca Suudi Arabistan birçok askeri kayıp yaşamıştır. Bu anlamda muhtelif kaynaklarda farklı bilgiler bulunsa da savaşın başında bu yana 1000 üzerinde Suudi Arabistan askerinin öldürüldüğü yerel kaynaklar tarafından bildirilmektedir.

Öte yandan askeri harcamalar skalasında ilk üçte yer almasına rağmen Suudi Arabistan askeri yeterlilik ve verim açısından oldukça zayıftır. Bu gerçeği göz ardı eden Riyad yönetimi, MbS'nin kişisel ihtirasları doğrultusunda Yemen'de içinden çıkılmaz bir savaşa doğru sürüklenmiştir.

Stratejik Hesaplamalardaki Yanlışlar

Suudi Arabistan'ın Yemen müdahalesindeki başarısızlığının bir diğer boyutu küresel ve bölgesel "müttefiklerin" stratejileridir. Bu anlamda özellikle ABD, Suudi Arabistan'ı Yemen'de yalnız bırakmıştır. Gerek ABD Kongresi gerekse Demokrat Parti mensubu isimlerin Donald Trump dönemi dahil Suudi

nomiyi yeniden yapılandırmak adına çeşitli stratejileri içeren 2030 vizyonu uygulamaya konmuştur. Fakat mezkûr vizyonda birçok ted-

bir bulunsa da ekonomik açıdan oldukça önemli miktarların harcanıldığı savaş stratejilerini yeniden gözden geçirme adına herhangi

ABD Kongresinin Kaşıkçı İsrarı, Trump'ın İnadını Kıramadı

ABD Kongresi'nde kabul edilen ve Cemal Kaşıkçı'nın katledilmesiyle ilgili Suudi Arabistan'ı ve Velihaht Prens Muhammed bin Selman'ı (MBS) sorumlu tutan yasa tasarıları, Beyaz Saray engellini aşamadı

"MAGNITSKY" ÇAĞRISI KARŞILIKSIZ KALDI

Senato Dış İlişkiler Komitesi 10 Ekim 2018'de Trump yönetimine, Kaşıkçı'nın akıbeti hakkında "**Küresel Magnitsky İnsan Hakları Sorumluluk Yasası**" kapsamında soruşturma açması ve 120 günde Kongreye dönüş yapması talebinde bulundu

Beyaz Saray, Şubat 2019'da "**Trump'ın bu mektuba cevap vermeyeceğini**" belirterek, Senatunun cabasını boşa çıkardı

VELİHAHT PRENS SORUMLU TUTULDU

6 Aralık 2018'de Senato'ya sunulan, **MBS'nin Kaşıkçı cinayetinden sorumlu tutulmasını ve ABD'nin Yemen'de Riyad'a verdiği askeri desteği kesmesini öngören tasarı** 13 Aralık'ta kabul edildi

14 Şubat 2019'da **ABD'nin Yemen'de Suudi Arabistan'a verdiği askeri desteği kesmesini öngören ayrı bir yasa tasarısı**, Temsilciler Meclisinde kabul edildi

SİLAH SATIŞINI ENGELLEYEN TASARIYI VETO ETTİ

Trump, 24 Temmuz'da **ABD'nin Suudi Arabistan'a silah satışını engelleyen yasa tasarısını veto ederek** bir kez daha Suudi Arabistan konusunda Kongre ile ayrı düştü

CIA DİREKTÖRÜ BRİFİNG VERDİ

CIA Direktörü **Gina Haspel 5 Aralık 2018'de Kongre üyelerini bilgilendiren** bir brifing verdi

Brifingden çıkan senatörler, **cinayetle ilgili kanaatlerinin pekiştikğini vurgulayarak, MBS'nin cinayete dahil olduğu konusunda daha emin olduklarını** dile getirdi

TRUMP VETO ETTİ

ABD yönetiminin, **Yemen'de savaşı etkileyen tüm askeri unsurlarını** 30 günde geri çekmesini öngören yeni bir yasa tasarısı, 13 Mart'ta Senato'da kabul edildi

Söz konusu tasarı, **4 Nisan'da Temsilciler Meclisinde de kabul edilerek Beyaz Saray'a** gönderildi

Trump, "**Suudi Arabistan'ı kaybetmemek**" üzerine kurulu yaklaşımına uygun olarak **Yemen tasarisını 16 Nisan'da veto etti**

Arabistan'ın Yemen müdahalesini sorgulaması ve insan hakları ihlallerini dile getirmesi Suudi Arabistan'ın işini zorlaştırmıştır. Benzer şekilde Mısır da Yemen müdahalesinde Suudi Arabistan'a istediği doğrultuda askeri destek sağlamamıştır. Suudi Arabistan'ın Yemen'deki başarısızlığını derinleştiren asıl nokta ise Birleşik Arap Emirlikleri'nden (BAE) gel-

miştir. BAE'nin Yemen'in güneyindeki ayrılıkçı hareketleri desteklemesi Yemen'in toprak bütünlüğünü savunan Suudi Arabistan için tam bir şok etkisi yaratmıştır. Bu anlamda her ne kadar sorunsuz birer müttefik gibi görünseler de Suudi Arabistan ve BAE'nin bölgesel güç mücadelesi içerisinde olduğu söylenebilir. Bu anlamda ağustos ayının sonlarına doğru Aden'de artan çatışmalar iki aktör arasındaki anlaşmazlıkları ortaya çıkarmış ve gittikçe derinleştiğini göstermiştir.

Suudi Arabistan'ın Yemen'deki başarısızlığının arkasında yatan bir diğer sebep Riyad yönetiminin Yemen'in iç yapısına dair algılarındaki yanılma ve buna yönelik izlenen stratejilerdir. Bu anlamda Suudi Arabistan operasyonun kısa sürede başarıyla sonuçlanacağı üzerine bir planlama yapmıştır. Ayrıca Yemen'deki dışlayıcı sistemin anarşi ve güvensizlik gibi kronik problemleri yaklaşık 60 yıldır üretiyor olması da gözden kaçırılmıştır. Bu anlamda Suudi Arabistan Yemen iç siyasetindeki dengelerin İran lehine değişmesine neden olan yanlış hamlelerde bulunmuştur. Aslında 1979'dan beri İran ile sürdürdüğü güç mücadelesinde Suudi Arabistan farklı taktikler hayata geçirmiştir. Bu anlamda bölgesel ve küresel siyasi konjoktüre bağlı olarak strateji değişikliğine giden Riyad yönetimi bazı aktörleri zaman zaman desteklemiş zaman zaman da aynı aktörlerle mücadele etmiştir. Bu anlamda Müslüman Kardeşler (MK) zikredilmesi gereken aktörler arasındadır.

“

Yemen bağlamında Suudiler her ne kadar sınırlı görüşmeler gerçekleştirseler de İhvan'ın Yemen kolu olan İslah hareketine karşı çok olumlu tutum sergilememişlerdir. Bu durum Yemen iç siyasetinde dengeleyici rol oynayan İslah'ın güç kaybetmesine, burada oluşan boşluğun Husiler dolayısıyla İran tarafından doldurulmasına neden olmuştur.

”

2010 sonrası bölgesel düzenin en önemli parametrelerinden biri olan İslami hareketlerin güçlenişi ile rejim güvenliğine dair tehditleri yoğunlaşan Körfez monarşileri, İhvan yani MK karşıtı pozisyon almıştır. Bu anlamda Riyad'ın İhvan siyaseti rejim güvenliği ile ilişkilendirilmiştir. Yemen bağlamında da Suudiler her ne kadar sınırlı görüşmeler gerçekleştirseler de İhvan'ın Yemen kolu olan İslah hareketine karşı çok olumlu tutum sergilememişlerdir. Bu durum Yemen iç siyasetinde dengeleyici rol oynayan İslah'ın güç kaybetmesine, burada oluşan boşluğun Husiler dolayısıyla İran tarafından doldurulmasına neden olmuştur. Suudi Arabistan'ın Yemen'de başarısızlığını açıklayan son unsurda Husiler'in askeri mücadele potansiyeli ve İran faktörüdür. İran'dan aldıkları askeri teçhizatlar ve Yemen'e dair yerel donanımlarıyla Husilerin Suudi Arabistan'a karşı başarılı bir direniş gerçekleştirdiğini söylemek

yanlış olmayacaktır. Hatta Husilerin Suudi Arabistan'a karşı şu ana kadar görece bir ilerleme kaydettiği de gözlemlenmektedir. Öyle ki Suudi Arabistan Abdurabbu Mansur el-Hadi hükümetini desteklemesine rağmen Husilerin ilerleyişiyle birlikte ülkenin başkenti birçok kez el değiştirmiştir.

Öte yandan Husiler Suudi Arabistan'ın muhtelif şehirlerine yönelik saldırılarını zamanla artırmıştır. Bu durum Husileri Suudi Arabistan'ın ulusal güvenliğine tehdit oluşturduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu minvalde Suudiler, ABD başta olmak üzere birçok

küresel ve bölgesel aktörle güvenlik alanında iş birliğini artırmıştır. Örneğin artan Husi saldırıları sonrası 500 ABD askerinin Riyad'daki Prens Sultan hava üssünde konuşlandırılmıştır. 14 Eylül tarihinde ise Husiler, Suudi Arabistan'ın milli petrol şirketi olan Aramco'ya yönelik saldırılarda bulunmuştur. Bu durum sadece Suudi Arabistan ve Körfez'in ulusal güvenliğini değil aynı zamanda küresel enerji piyasasını da doğrudan etkilemiştir. 20 Eylül tarihinde ise Husiler "Suudi Arabistan Yemen'e yönelik operasyonlarını durdurmazsa farklı şehir ve bölgelere yö-

nelik saldırıların devam edeceklerini” açıklamıştır. Son olarak 2019’un eylül ayında Husiler 500 kadar Suudi Arabistan askerinin bir kısmının öldürüldüğünü ve bir kısmının yaralı olarak ele geçirilip esir alındığını duyurmuştur.

Husilerin askeri sözcüsü Yahya Sare, 200 kadar Suudi askerinin çatışmaların yaşandığı Necran şehrinden kaçarken öldürüldüğünü açıklamıştır. Bu anlamda Husilerin kontrolünde olan el-Mesirah isimli TV kanalında bir video yayınlanmıştır. Suudi Arabistan bu iddialara yönelik açıklama yapmamıştır. Bu gelişmelerden sonra Suudi Ara-

bistan Veliyaht Prensi MbS, artan Yemen gerilimine ilişkin yumuşama sinyalleri içeren söylemlerde bulunmuştur. Bu anlamda İran ile savaşmanın küresel ekonomiye zarar vereceğini dile getiren Veliyaht Prensi Selman, savaşmaktan politik ve barışçıl bir çözümden yana olduğunu söylemiştir. Sonuç olarak şu ana kadarki gelişmeler, Suudi Arabistan’ın Yemen savaşını büyük oranda kaybettiğini göstermektedir. Ayrıca ABD’nin Vietnam sendromu gibi Suudi Arabistan’ın da Yemen sendromu yaşandığı söylenebilir. Bu anlamda Yemen müdahalesi boyunca işlenen insan

hakları ihlalleri ve Cemal Kaşıkçı cinayeti sebebiyle Batı’da imajı zedelenen Veliyaht Prensi Selman’ın Yemen savaşını sonlandırması Suudi Arabistan açısından rasyonel bir adım olarak gözükmektedir. Gerek küresel-bölgesel müttefiklerinin stratejileri gerekse yanlış hesaplamaların Suudi Arabistan’ı Yemen’de bir çıkmaza sürüklemiştir. Bu anlamda Suudi Arabistan yönetimi ve özellikle MbS’nin ekibi her ne kadar rasyonel olmayan adımlar atsa da Vietnam sendromuna dönüşen Yemen müdahalesini sonlandırma yönünde adımlar atmalıdır. ■

YEMEN İÇ SAVAŞI BOYUNCA KATAR’IN DEĞİŞEN YÖNELİMİ

“

Bölgesel sorunların çözümünde arabuluculuk mekanizması ile tüm taraflarla diyalog geliştirme arayışına yönelen Katar’ın, Yemen sorununa yönelik tutumu da büyük oranda uzun yıllar bu şekilde oluşturulmuştur. 2000’li yıllar ile birlikte Kuzey Yemen’de yaşayan (Şii) Zeydi kabileleri üzerinde Husilerin artan etkisi sonucu Doha, bu aktörle de temasını güçlendirmiş; Ali Abdullah Salih’in Yemen Devlet Başkanlığını yürüttüğü 2008’deki hükümet güçleri ile Husiler arasında süregelen çatışmalarda arabulucu rol oynamıştır.

”

Dr. Mustafa Yetim
Uzman, ORSAM

Yemen iç savaşında etkili olan fakat bu iç savaş süresince politikaları yeterince değerlendirilmeyen Doha yönetiminin, Yemen iç gelişmele-

rinde sahada desteklediği aktörler ve bölgesel iş birlikleri zaman içerisinde değişime uğramıştır. Bu bağlamsal gelişmelere rağmen Katar Emirliği, Yemen’deki insani drama karşı kayıtsız kalmayarak gün geçtikçe karmaşıklaşan ve şiddetlenen Yemen’deki silahlı çatışmalara ve siyasi gerilimlere bütüncül bir barış önerisi sunma politikalarında istikrarlı bir tavır sergilemiştir.

KİK Merkezli Yemen Politikası

Bölgesel sorunların çözümünde arabuluculuk mekanizması ile tüm taraflarla diyalog geliştirme arayışına yönelen Katar’ın, Yemen sorununa yönelik tutumu da büyük oranda uzun yıllar bu şekilde oluşturulmuştur. 2000’li yıllar ile birlikte Kuzey Yemen’de yaşayan (Şii) Zeydi kabileleri üzerinde Husilerin artan etkisi sonucu Doha, bu ak-

törle de temasını güçlendirmiş; Ali Abdullah Salih'in Yemen Devlet Başkanlığı'nı yürüttüğü 2008'deki hükümet güçleri ile Husiler arasında süregiden çatışmalarda arabulucu rol oynamıştır. 2011'de başlayan Arap ayaklanmaları sonucu Körfez İş birliği Konseyi (KİK) ve Yemen arasında 2012'de varılan anlaşma sonucu 1978'den beri önce Kuzey Yemen ve sonrasında

birleşik Yemen'in devlet başkanlığını yürüten Salih, Yemen Devlet Başkanlığı görevini Suudi Arabistan tarafından desteklenen Abdurabbu Mansur el-Hadi'ye bırakmıştır. Bu iktidar değişimi sonrasında uzun yıllar mücadele ettiği Husiler ile ittifak gerçekleştiren Salih, özellikle Suudi Arabistan (SA) tarafından desteklenen Hadi ve Müslüman Kardeşler ilişkili Islah Partisi'ne

karşı silahlı mücadele gerçekleştirmeye başlamıştır.

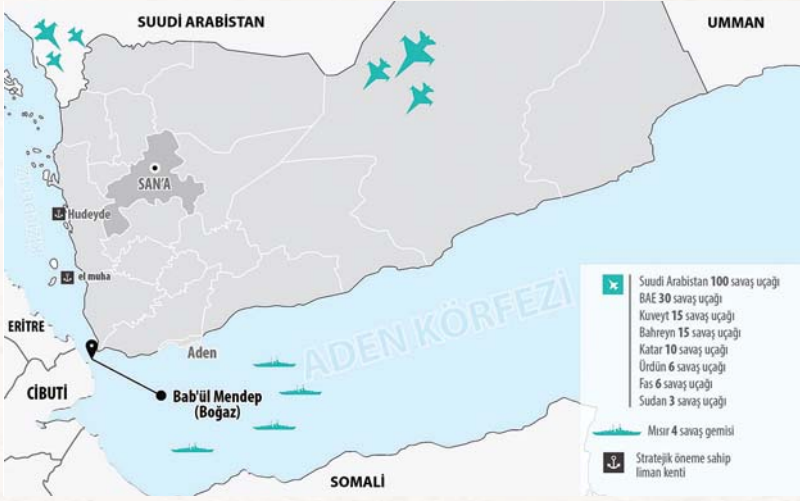
2012'deki KİK merkezli çözüm önerisinin de Yemen'de istikrarı sağlayamaması ve Yemen'in başkenti Sana'nın Husiler tarafından işgal edilmesi ile birlikte Yemen'deki iç savaş, 2015'ten itibaren bölgesel güç mücadelesinin yerel aktörler üzerinden en şiddetli yaşandığı

Suriye ve Libya örneklerine dönüşmüştür. Bu süreçte Katar'ın Yemen politikası, bazı ufak anlaşmazlıklara rağmen Haziran 2017'de patlak veren Katar krizine kadar KİK ülkeleri ile uyumlu şekilde oluşturulmuştur. Yemen'de patronaj sistemini güçlendiren, aile üyelerini devletin en kritik noktalarına yerleştiren ve Yemen'in en güçlü aşiret konfederasyonlarından biri olan Haşid konfederasyonunda

kontrolü sağlamak isteyen Salih iktidarına karşı olan güçlere daha olumlu yaklaşan Katar yönetimi, KİK öncülüğündeki iktidar değişimini memnuniyetle karşılamıştır. Salih karşıtı cepheyi desteklemesine rağmen Doha yönetimi, Yemen meselesinde daha fazla insani yardım konusunu ve süregiden iç savaşa barışçıl çözüm önerisini gündeme getirerek bu iç savaş süresince istikrarlı bir tutum sergilemiştir.

Diğer ifade ile, Suudi Arabistan (SA) ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ile ilişkileri 2017 sonrasında krize dönüşmesine rağmen Katar Emirliği, önceleri de temel yönelim olarak benimsediği Yemen'e insani yardım çağrısını ve bu sorunun Arap Yarımadası el-Kaidesi dışındaki ülkedeki tüm aktörleri kapsayacak barış görüşmeleri ile çözülmesi önerisini istikrarlı şekilde yinelemiştir.

“ 2014'te Husilerin başkent Sana'yı ele geçirmesi ve Hadi hükümetini devirmesi gelişmeleri üzerine oluşturulan SA-BAE liderliğindeki Yemen askeri koalisyonuna katılmıştır. Bu çerçevede Doha yönetimi, SA liderliğinde önce hava sonra kara kuvvetleri ile gerçekleştirilen ve 26 Mart 2015'te başlatılan Kararlılık Fırtınası operasyonuna destek vererek Husi karşıtı koalisyonda etkili yerini almıştır. Bu operasyona Doha yönetiminin desteği sadece siyasi olmamış; 1000 Katar askerinin koalisyon güçlerine katıldığı belirtilmiştir.

Suudi Merkezli Yemen Tutumu

Katar yönetimi, SA ve BAE'nin kendisine yönelik ağır eleştirilerine

ve 2014'te yoğunlaşan diplomatik ilişkilerin seviyesini düşürme adımlarına rağmen, 2014'te Husilerin başkent Sana'yı ele geçirmesi ve Hadi hükümetini devirmesi gelişmeleri üzerine oluşturulan SA-BAE liderliğindeki Yemen askeri koalisyonuna katılmıştır. Bu çerçevede Doha yönetimi, SA liderliğinde önce hava sonra kara kuvvetleri ile gerçekleştirilen ve 26 Mart 2015'te başlatılan Kararlılık Fırtınası operasyonuna destek vererek Husi karşıtı koalisyonda etkili yerini almıştır. Bu operasyona Doha yönetiminin desteği sadece siyasi olmamış; 1000 Katar askerinin koalisyon güçlerine katıldığı belirtilmiştir. Yemen İç Savaşı süresince askeri kayıplar da yaşayan Katar Emirliği, yine de söz konusu koalisyondan desteğini çekmemiştir.

Bu çerçevede Hadi hükümeti ve MK ilişkili Islah Partisi'ne SA ile siyasi-askeri desteğini sürdüren Katar, özellikle Islah Partisi ile yakın ilişkilerini geliştirmiştir. 2017'deki Katar krizi sonrasında KİK ülkeleri arasında ortaya çıkan çatlak ve SA-BAE bloğunun Katar

karşıtı bölgesel tutumu merkezine yerleştirmesi, Yemen'deki askeri-siyasi gelişmelerin yönünü de şekillendirmiştir. SA liderliğindeki Yemen koalisyonundan çıkarılan; ekonomik, siyasi ve hatta coğrafi olarak yalnızlaştırılan Katar yönetimi, Yemen'e ilişkin tutumunda radikal olmamasına rağmen belirli değişime gitmiştir. BAE, SA ve Hadi hükümeti tarafından Husileri ve el-Kaide hareketini desteklemekle ağır şekilde eleştirilen Doha yönetiminin koalisyondan çıkarılmasına Hadi hükümeti destek vermiştir. Hadi hükümetinin bu tavrına rağmen bu hükümeti destekleyen en önemli aktörlerden Islah hareketinin önemli figürleri Doha ile ilişkilerini pozitif tutmayı sürdürmüştür.

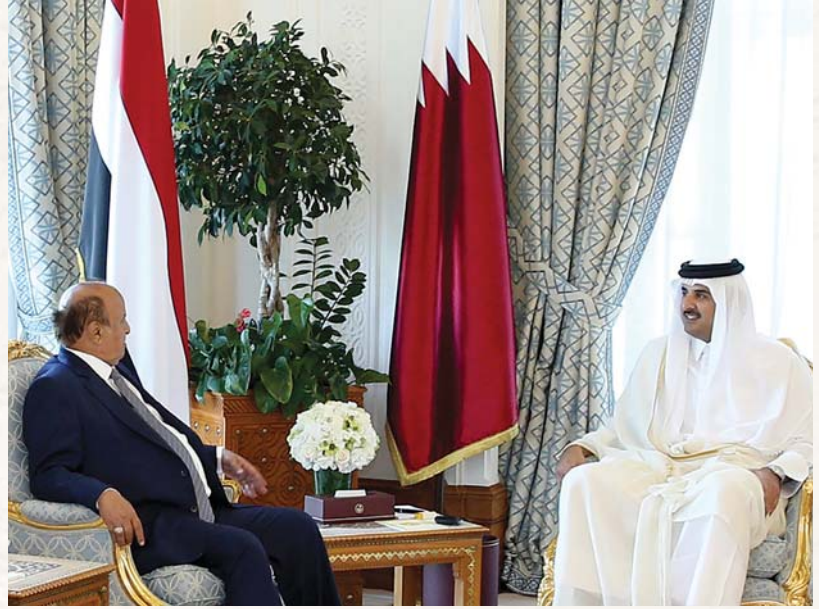
Ayrılkçı-Salih Karşıtı Orta Yol Tutumunun Gelişmesi

2017 sonrasında Doha yönetiminin Yemen meselesinde daha orta yolcu bir tutum sürdürmeye çalıştığı ve iç savaş başlamadan önce benimsediği insan hakları söylemini ön plana çıkarma ve tüm tarafları kapsayacak barış görüşmelerini derhal gerçekleştirme politikalarına yöneldiği anlaşılmaktadır. Bu çerçevede 2018 Kasım'ında açıklanan ABD Başkanı Donald Trump'ın Yemen barış planına ve Birleşmiş Milletler (BM) merkezli görüşmelere desteğini güçlü şekilde ileten Katar yönetimi, Husilerin en güçlü destekçisi olan İran'la diplomatik temaslarını yoğunlaştırmıştır. Yemen'deki insani trajediyi hem el-Cezire yayınlarda hem yetkili kişilerin ifadelerinde daha fazla gündeme taşıyan Doha, Yemen'deki insani dramın hafifletilmesi amacı ile bu ülkeye eko-

nomik yardımlarını yoğunlaştırmıştır. Bu insani yardımı sadece koalisyon güçlerinin olduğu bölgelere değil; Husilerin kontrolü elinde bulundurduğu Kuzey bölgelerine de yönelen Doha, Hadi hükümeti ve koalisyon güçleri tarafından Husileri desteklemekle eleştirilmeye devam etmiştir.

Husi gerçekliğini bir defa daha net şekilde fark eden ve bölgesel yalnızlığı aşmayı amaçlayan Doha yönetimi, BAE'nin desteklediği Güney bölgesindeki ayrılıkçı gruplar ve el-Kaide dışındaki Yemenli etkili aktörler ile iletişim kanallarını açık tutmaya çalışmıştır. 2017-2019 dönemi arasında Yemen'de önemli gelişmeler yaşanmış ve bu gelişmeler Katar'ın ülkedeki rolünün önemini bir kez daha hatırlatmıştır. 2017'de Husi kampında Husiler-Salih çatışması ile birlikte çatlak ortaya çıkarken 2018'de Güney Geçiş Konseyi'nin (GGK) yani Güneyli ayrılıkçı grupların 2014 Sana darbesi sonrası Yemen hükümetinin başkenti olan Aden'i ele geçirmesi sonucu, bu gruplar ile Hadi-İslah ittifakı arasında çatışmalar yoğunlaşmıştır. Aralık 2017'de Salih'i suikast ile öldüren Husiler, bu çatışmalardan daha güçlü çıkarken; İslah Partisi'nin MK ilişkisi ve Hadi'nin "gerçek bir Güneyli" olarak algılanmaması üzerine gelişen Güney bölgesindeki çatışmalar yoğunlaşmış ve BAE-SA politikaları birbirinden radikal şekilde farklılaşmaya başlamıştır.

Bu gelişmeler üzerinde Güney Yemen'de özellikle limanları ve ticari geçiş güzergahlarını kontrol etmeyi temel strateji olarak benimseyen BAE, Yemen'deki askeri varlığını 2019'dan itibaren azaltma yoluna

gitmiş ve sahada tamamen Güneyli ayrılıkçılar ile birlikte hareket etmeye devam etmiştir. Yemen müdahalesindeki en önemli siyasi-askeri müttefikini kaybeden SA ise Kuzey'de savaşı büyük oranda kaybettiği gibi Güney'de de ayrılıkçı hareketler ile karşı karşıya kalmıştır. Bu noktada ülkenin bütünlüğünü, tüm aktörlerin sürece dahil edilmesi gerekliliğini ve insani dramın çözülmesini öneren Katar'ın, tekrardan SA için Yemen sorununun daha az maliyetli çözüme kavuşturulmasında önemli bir alternatif olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Katar'ın Yemen'deki tüm etkili aktörler ile iletişimini sürdürmesi, SA için Vietnam sendromuna dönüşen Yemen'den çıkış anahtarı olarak görülebilir. Zaman zaman gerilen ilişkilere rağmen Doha yönetimi, İran ve dolayısıyla Husi güçleri ve BAE ile yakınlaşma çabaları üzerine 2017'de MK ile ilişkileri olmadığını ilan etmesine rağmen, İslah Partisi'nin önemli figürleri ile diplomatik kanallarını açık tutmayı sürdürmektedir. So-

nuç olarak Katar yönetiminin büyük oranda Yemen gelişmelerinde MK ilişkisi nedeni ile İslah Partisi yanlısı politika izlediği anlaşılmaktadır. Buna rağmen Katar Emirliği, sahada ortaya çıkan gerçekliklere kayıtsız kalmamış ve yaşadığı izolasyon sürecinin de etkisi ile İran ve Husilerin de Yemen'deki etkisini kabul etmiştir. Aslında son dönem SA Velihaht Prensi Muhammed bin Selman'ın (MbS) İran'a ilişkin açıklamaları ve BAE'nin İran'a yönelik olumlu yönde değişen tutumu, İran karşıtı bloğu oluşturan öncül ülkelerinde İran politikasını yeniden gözden geçirdiğine işaret etmektedir. Dolayısıyla temelde Salih ve ayrılıkçı gruplar karşıtı politikalar izleyen Katar'ın, her ne kadar SA bloğunun diğer ülkeleri tarafından Husileri, el-Kaide'yi ve Yemen'de istikrarsızlığı desteklediği şeklinde eleştirilse de Yemen krizi süresince kısmen tutarlı ve rasyonel politika benimsediği söylenebilir. ■

İRAN'IN YEMEN'E MÜDAHALESİ: NEDENLERİ VE GELECEĞİ

“

İran'ın Yemen'e müdahalesi 2011'den sonra ivme kazanmaya başlamıştır. Yemen Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih, İran'ın ülkenin içişlerine karışmasına olanak tanımıştır. Akabinde Yemen'de Cumhurbaşkanı Salih'e karşı bir devrim yapılmıştır. Devrim sonrası ülke, merkezi devletin zayıflamasıyla bir kaosa sürüklenmiştir. Bu olaylar süresince Husiler, ideolojik olarak yakın oldukları İran'ın tarafında yer almışlardır.

”

Dr. Samir Alabdullah

Uzman, ORSAM

İran'ın Yemen'e müdahalesi 2011 öncesinde başlamıştır. İran, Husileri merkezi hükümetle olan savaşlarında desteklemeye ve güney hareketinin kuzeyden ayrılmasına hız kazandırmaya odaklanmıştır. İran, Yemen'de Şiiliği yaymak için 1980 ve 1990'lı yıllar boyunca Yemen'deki öğrencilerin İran, Suriye ve Lübnan'da eğitim görmeleri için büyük

çaba sarf etmiştir. Bu süreçte Yemen'de yaygın olan dini pragmatizminin etkisi büyük olmuştur.

İran, 2009'da güneyin ayrılması ve kuzeyin yeniden kurulmasını için “Yemen Huş Hal” (“Mutlu Yemen”) isimli bir proje ortaya atmıştır. İran'ın Yemen'e müdahalesi 2011'den sonra ivme kazanmaya başlamıştır. Yemen Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih, İran'ın ülkenin içişlerine karışmasına olanak tanımıştır. Akabinde Yemen'de Cumhurbaşkanı Salih'e karşı bir devrim yapılmıştır. Devrim sonrası ülke, merkezi devletin zayıflamasıyla bir kaosa sürüklenmiştir. Bu olaylar süresince Husiler, ideolojik olarak yakın oldukları İran'ın tarafında yer almışlardır. İran, Güney Yemen'de Güney Yemen Eski Devlet Başkanı Ali Salim el-Bayd başta olmak üzere pek çok siyasetçi ile temaslar gerçekleştirmiştir. Bununla birlikte İran; Lübnan, Irak ve Suriye'de güney hareketinin bazı kanatlarına para, medya, silah ve eğitim hususlarında destek olmuştur. Sonrasında ise Husiler, Kuzey Yemen'de otoriteyi ele geçirmiş ve güney bölgelerde egemenliklerini genişletmişlerdir. Husilerin güçlenmesine paralel olarak İran, Güney'deki grupları desteklemekten vazgeçmiş; İran'ın Yemen'in güney bölgelerindeki iler-

le- Al Müwaylih
yişi mad
d u r -
hers
muştur.
Fakat Ye-
men'deki itti-
faklar ve eğilimler
göz önüne alındığında,
İran'ın güneydeki
gruplara önceden sunduğu
desteğin sonraki aşamalarda
devam etmesi pek mümkün gö-
rünmemektedir.

Husilerden oluşan heyet daha sonra Tahran'a giderek İran ile çeşitli ekonomik anlaşmalar imzalamıştır. Hudeyde Limanı'nı genişletmeyi ve Yemen'e bir yıl boyunca petrol ihraç etmeyi taahhüt eden İran, ayrıca bu bölgede enerji santralleri inşası amacı ile bölgeye bazı uzmanlar gönderme kararı almıştır. Bu anlaşmalar, İran'ın Yemen'e ilişkin rolünde köklü bir değişim meydana geldiğine işaret etmektedir. Husilerin yükselişiyle birlikte güney bölgesindeki gruplardan desteğini çekerek kuzey bölgesindeki aktörlere yönelen İran'ın, Husilerle olan sınırlı ilişkileri yön değiştirerek müttefiklik düzeyine ulaşmıştır.

Yemen'deki güçlerin kontrol haritası

Arap koalisyonu bünyesinde savaşan Birleşik Arap Emirlikleri'nin (BAE) Yemen'de hükümet güçleri ile İran destekli silahlı güce sahip Husiler arasında yıllardan beri süren iç savaştan askerlerini geri çekeceği yönündeki gelişme, gözleri yeniden savaştan yıkıma uğrattığı Yemen'e çevirdi

BAE, bu süreçte Yemen'deki merkezi hükümetin hiyerarşisi dışında emir komuta ettiği "savaş beylerinin yönetiminde irili ufaklı milis ordularını" silahlandırırken, ülkenin güneyindeki ayrılıkçı Güney Geçiş Konseyi'ne bağlı silahlı grupları destekledi

Abu Dabi yönetimi, Yemen'de aylık ortalama 1,3 milyar dolar civarında kaynak harcıyor

Aden, Dali ve Ebyen'de "Hizam Emni (Güvenlik Şeridi)" isminde milis güçleri oluşturan BAE, güneydeki diğer kentlerde ise "Nuhba (seçkin) Şebvaniye" ve "Nuhba Hadramiye" isimli silah eğitimi verdiği milisleri finanse ediyor

Yemen'den çekileceği belirtilen BAE'nin, geride bıraktığı silahlı güçler üzerinden faaliyetlerini yürüteceğine işaret ediliyor

İran'ın Yemen Müdahalesinin Amaçları

Yemen'deki iç savaşın Suudi Arabistan ile en önemli bölgesel gücünü oluşturan ve bu ülkedeki gelişmeleri radikal şekilde etkileyen Tahran yönetiminin, Yemen'de ulaşmak istediği hedefler şu şekilde özetlenebilir;

- Stratejik bir konuma sahip olan Yemen'de Körfez ülkeleri ve ABD'ye karşı mücadelesinde kendisine fayda sağlayacak ve bölgedeki siyasi denklemlerde etkili olacak şekilde nüfuzunu güçlendirmek. İran bu hamlesiyle etkisini ve hegemonyasını genişletmek, merkezi alanlarda aktif olmak ve Körfez ülkelerini vekilleri aracılığı ile kuşatmak niyetindedir.

- Bölgedeki nüfuzunu genişletmek için yerel temsilcilerle işbirliği yapmak, Lübnan'da Hizbullah faktörünü Husiler aracılığıyla yeniden canlandırmak, Husileri Suriye, Hizbullah ve Irak'ı kapsayan bölgesel eksene entegre etmek ve müttefiklerinin yardımlarıyla Yemen devlet ve hükümet organları üzerinde hakimiyet kurmak.
- İran'ın petrol ihrac etmesini önleyen yaptırımlar hesaba katılarak Yemen'deki Bab-ül Mendep Boğazı ile küresel enerji-ticaret yolunu tehdit edebilmek.
- On İki İmam itikadına göre Şii liğin yayılması için İran'ı Arap Yarımadası'nda bir basamak haline getirmek.

- Ülke içinde yaşanan ekonomik ve politik krizi sonlandırmak için dışarıda başarıya ulaşmak.

İran'ın Husilere Desteği

Bu şekilde amaçları olan İran yönetiminin Husilere yönelik kapsamlı destek sunduğu söylenebilir. Bu bağlamda Tahran yönetiminin tüm itirazlara rağmen Husilere sunduğu destekler şu şekilde sıralanabilir;

Askeri destek: Husilere ulaştırılmak amacı ile kaçak gemilerle Eritre'ye ait adalara silah gönderilmiştir. Bu silahlar daha sonra Yemen'e balıkçı tekneleri veya doğrudan İran'dan yapılan deniz seferleri ile taşınmıştır. Birçok modern silah da dâhil olmak üzere silah gönderisine el konmuştur. Lübnan, Suriye ve Yemen'de militanlara finans sağlayan İran, aynı zamanda bu militanlara askeri eğitim ve medya eğitimi vermiştir. Bununla birlikte Husilerin elindeki silahları güçlendirmiştir. Böylelikle Husiler, Suudi Arabistan'daki hedeflerine saldırılar düzenlemeye başlamışlardır. Suriye devriminden sonra militanları Suriye'ye taşımak zorlaştığı için Eritre toprakları kullanılmıştır.

Siyasal ve medyatik destek: İran, Yemen'de siyasi partilerin kurulmasına; üç televizyon kanalının, çeşitli gazetelerin ve internet sitelerinin faaliyete başlamasına destek vermiştir. Husilerin Lübnan ve İran'da medya eğitimini aktif hale getirmiştir. Burslar özellikle Kum'da Husi hareketine mensup olanlara ve aşiret liderlerinin çocuklarına verilmiştir. İran ayrıca, Yemen'de On İki İmam itikadını yaymak için çeşitli dini kurumlar

kurmuştur. “Dar’ul Ulumu’l Ulya”, Aden’deki Câferî Medresesi ve Sana’daki Bedr İlim Merkezi söz konusu kurumlardandır.

İran’ın Yemen’e Müdahalesinin Tehlikeleri

İran’ın bölgede izlediği politika Ortadoğu’daki istikrarsızlık, dini-siyasi farklılıklar ve yoksulluk gibi sorunlardan yararlanmak üzerine şekillenmiştir. Bölgenin sorunlarını çözmek için çaba harcamamakta; aksine Yemen’in iç işlerine müdahale edebilmek için sorunların içinden çıkılmaz bir hal alması için çalışmaktadır. İran’ın müdahalesi, Yemen’deki ayrılıkların ve mezhepsel bölünmelerin güçlenmesine zemin hazırlamıştır. İran, bu süreçte problemlerin ve krizlerin oluşmasına sebebiyet vermekte ve aynı zamanda Yemen’i istikrarsızlığa sürüklemektedir.

İran, Yemen’den geçen bazı gemilere yapılan saldırılarda Husileri destekleyerek uluslararası deniz yollarının güvenliği için bir tehdit oluşturmaktadır. Ayrıca İran, korsanlıkla mücadele bahanesi adı altında Yemen’e bazı savaş gemileri göndermekte ve burada deniz üssü kurmayı hedeflemektedir. Yaptırımlar ve İran petrolüne uygulanan ambargodan sonra İran, yaşanan anlaşmazlığı bölgesel bir savaşa dönüştürmek ve petrol geçişini engellemek istemektedir.

Dolayısıyla radikal grupların artmasına katkıda bulunan İran’ın müdahalesinin Husileri, Zeydilikten uzaklaştırarak siyasi emellerini gerçekleştirmek için şiddete başvuran ve Sünnilerin yaşadığı yerleri işgal eden bir topluluk haline dönüştürdüğü söylenilebilir. Tüm bu

gelişmeler, mezhepçiliğin ve aşırıcılığın yükselişe geçmesine ve el-Kaide gibi radikal örgütlerin yeniden canlanmasına neden olmuştur.

İran’ın Yemen’e Müdahalesinin Geleceği

Bu konuyla ilgili en tehlikeli senaryo, Yemen’de İran nüfuzunun artması ve İran’ın Yemen’in bölünmesi için çabalayan Husilere maddi, siyasi ve askeri desteğini sürdürmesidir. Diğer tehlike ise güneydeki mevcut çatışmadan ve Arap ülkeleri arasındaki anlaşmazlıklardan yararlanabilecek İran’ın, bu bölgedeki bazı gruplar ile işbirliği gerçekleştirmesi ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gibi küresel güçlerin İran’ın faaliyetlerine karşı kayıtsız kalacak olmasıdır. Bir diğer senaryo ise, İran’ın etkisinin azalmasıdır. Bu da İran’a uygulanan yaptırımlar göz önüne alındığında Yemen ve bölge için en faydalı senaryo olarak karşımıza çıkmaktadır.

Suudi Arabistan ve Arap koalisyonu ise, şu ana kadar İran ile direkt olarak karşı karşıya gelmemiştir. Ancak Husiler tarafından İran ile imzalanan anlaşmaların uygulamaya konulmasını Suudi Arabistan ve Arap koalisyonu engellemişlerdir. Irak’ta olduğu gibi, Yemen’de de uluslararası toplumun stratejik boşluğa düştüğü görülmektedir.

İran’ın bölgedeki etkisini devam ettirmesinin önündeki engellerden biri, Yemen arenasının niteliğidir. Husilerin halktan yeterince destek görememesi, maddi ve insani kaynaklardan yoksun olması, Zeydilik ile On İki İmam itikadı arasında yaşanan mezhepsel ayrılık ve

İran’ın Yemen’deki kabile olgusuyla başa çıkma konusundaki tecrübesizliği, İran etkisinin Yemen’de kalıcı olmayacağına işaret eden faktörlerdir.

Husiler ile İran arasındaki ilişki, Yemen Devlet Başkanı Abdurabbu Mansur el-Hadi ile Suudi Arabistan arasındaki gibi kader ortaklığına dayanmamaktadır. İran, siyasi bir nüfuz elde etmek için Husileri kullanmaktadır. Onları Lübnan’daki Hizbullah gibi diğer stratejik müttefikleriyle bir tutmamaktadır. Diğer müttefikleri ile karşılaştırıldığında Husilere verdiği destek asgari düzeyde kalmaktadır. İran, Zeydilik gibi ılımlı bir Arap Şii mezhebini desteklememektedir. Bununla birlikte Husilerin, İran’ın Yemen’deki en güçlü müttefiki olduğu da bir gerçektir.

Umman ve Rusya da Husiler üzerinde İran ile eşdeğer bir etkiye sahiptir. 2015 yılında, Halid Bahah hükümetinin istifası sonrasında Husilerin hükümet kurmasını engelleyen İranlılar değil Ruslar olmuştur. İran’ın Husiler üzerindeki kontrolünü artırması ve azınlıklar üzerinden Yemen’deki siyasi olaylara dahil olması, Bahreyn ve Kuveyt gibi büyük oranda Şiiliğin hâkim olduğu ülkelerde de etkisini artıracığı anlamına gelmektedir. Sonuç olarak İran, Yemen’deki savaşı sonlandırmak niyetinde değildir. Çünkü savaşın sonlanması, bölgedeki nüfuz mücadelesinde İran’ın kullandığı bir kartını kaybetmesi anlamına gelmektedir. Bu sebeple İran’ın Yemenliler arasındaki mezhepsel bölünmeleri derinleştirmeye devam edeceği söylenebilir. ■

YEMEN KRİZİNDE TÜRKİYE'NİN ROLÜ VE İNSANİ YARDIMLARI

“

Türkiye, Yemen krizinin başından itibaren Yemen halkının yanında yer alarak insani yardım olmak üzere desteğini sürdürmüştür. Birleşmiş Milletler (BM) Yemen Özel Temsilcisi Martin Griffiths, 25 Eylül'de yaptığı basın açıklamasında milyonlarca insanın barınma, gıda ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmadığına dikkat çekmiş ve uluslararası toplumu Yemen'de gerilimi azaltmaya çağırmıştır.

”

Doç. Dr. Ramazan Erdağ

*Eskişehir Osmangazi Üni.
Uluslararası İlişkiler B., Öğr. Üyesi*

Suriye iç savaşı, Arap Baharı sürecinde en çok odaklanılan konulardan biri olmakla birlikte Yemen son beş yıldır benzer bir kriz ile karşı karşıyadır. 2011 yılında başkent Sana'da üniversite öğrencilerince başlatılan ve ardından Yemen'in geneline yayılan gösteriler yerini özellikle 2015'ten itibaren çatışmalara bırakmış ve ülke özellikle 2014 yılından itibaren giderek artan bir istikrarsızlık, güvensizlik ve iç savaş durumunu tecrübe etmeye başlamıştır. 2015 yılında Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) öncülüğünde İran destekli Husilere karşı başlatılan askeri operasyonlarla bölgesel ve uluslararası aktörler Yemen'e müdahil olmuş ve bu operasyonlar neticesinde binlerce sivilin hayatını kaybetmesi krizi derinleştirmiştir.

Bu gelişmeler sonrasında stratejik konumu ile dünya deniz ticaretinin

önemli kilit noktalarından biri olan Yemen, uluslararası aktörlerin yeni mücadele alanı haline dönüşmüştür. Bir yandan krize çözüm amacıyla oluşturulan koalisyon ve gerçekleştirilen operasyonlar daha çok sivilleri hedef alırken öte yandan temel ihtiyaç maddelerinin dahi temin edilememesi Yemen'de milyonlarca yaşlı, kadın ve çocuğun yaşamını tehdit etmeye devam etmektedir. Türkiye, Yemen krizinin başından itibaren Yemen halkının yanında yer alarak insani yardım olmak üzere desteğini sürdürmüştür. Birleşmiş Milletler (BM) Yemen Özel Temsilcisi Martin Griffiths, 25 Eylül'de yaptığı basın açıklamasında milyonlarca insanın barınma, gıda ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmadığına dikkat çekmiş ve uluslararası toplumu Yemen'de gerilimi azaltmaya çağırmıştır.

Yemen'de yaşanan siyasal istikrarsızlık ve güvensizlik ortamı neticesinde bölgesel güçlerin gerçekleştirdiği askeri müdahale Yemen'i aynı zamanda bir rekabet sahası haline getirmiştir. İran'ın desteklediği Husiler ile Suudi Arabistan-BAE destekli koalisyon güçleri arasında yaşanan çatışmalar aynı zamanda bölgedeki siyasi, askeri ve ekonomik üstünlük arayışlarının bir sonucu olarak görülebilir. Yemen'de yaşanan bu güç mücadelesi dikkatleri daha çok operasyonel alana yöneltmekte, yaşanan insani krize yeterli uluslararası destek sağlanamamaktadır. Yemen krizinin derinleşmesinde koalisyon güçlerinin harekâta sivilleri hedef almaları ve Suudi Arabistan ile BAE arasında ortaya çıkan görüş ayrılıkları da önemli rol oynamaktadır.

“

Türkiye Arap Baharı sürecinde diğer ülkelerde olduğu gibi Yemen'de de halkın meşru taleplerini desteklemiştir. Yemen'de Arap Baharı sonrası yaşanan krizde Hadi yönetimini meşru hükümet olarak tanımıştır.

”

Yemen'deki insani krizde Libya benzeri yönetsel kriz de yaşanmaktadır. Krizin bir diğer boyutunda da otorite sorunu yer almaktadır. Suudi Arabistan destekli Abdurabbu Mansur el-Hadi yönetimi, İran destekli Husiler ve BAE destekli Güney Geçici Konseyi (GÇK) arasında Yemen üç parçalı bir yönetim mücadelesine de sahne olmaktadır. Özellikle BAE'nin Yemen'de koalisyon ortağı Suudi Arabistan'dan farklı bir amaçla hareket edip güney eksenine yönelmesi bu ayrılığı açık bir şekilde göstermektedir. Öte yandan Suudi Arabistan'ın petrol şirketi Aramco'ya 14 Eylül'de gerçekleştirilen saldırıları Husiler'in üstlenmesi koalisyon ortağı olarak Suudi Arabistan'ın Husiler tarafından daha çok hedef alındığını ve Yemen'de derinleşen İran-Suudi Arabistan rekabetini göstermektedir. Ayrıca Husiler'e karşı oluşturulan koalisyonun da giderek ayrışmaya başladığı da yadsınamaz bir gerçektir.

Türkiye Yemen'de yaşanan siyasal istikrarsızlık ve güvensizlik ortamı nedeniyle Sana Büyükelçiliğinin faaliyetlerini 2015'ten itibaren geçici olarak Suudi Arabistan'ın baş-

kenti Riyad'dan sürdürmeye başlamış ve ülkeye insani yardım desteğini sürdürmeye devam etmiştir. Türkiye başta Türk İş birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Kızılay ve Türkiye Diyanet Vakfı gibi kurum kuruluşlar ile çeşitli sivil toplum örgütleri ile birlikte sahada yardımlarını sürdürmektedir.

Türkiye Arap Baharı sürecinde diğer ülkelerde olduğu gibi Yemen'de

de halkın meşru taleplerini desteklemiştir. Yemen'de Arap Baharı sonrası yaşanan krizde Hadi yönetimini meşru hükümet olarak tanımıştır. Husi darbesine karşı çıkan Türkiye oluşturulan koalisyonla lojistik destek sağlayabileceğini açıklarken askeri destek vermemiştir. Koalisyon güçlerinin sivilleri hedef alması, Suudi Arabistan ve BAE'nin Mısır ile birlikte Türkiye karşıtı tutumu ve Suudi Arabistan'ın İstanbul Başkonso-

losluğunda gazeteci Cemal Kaşıkçı'nın öldürülmesi Türkiye'yi politika değişikliğine sevk etmiş ve Türkiye Yemen'de yaşanan insani krize daha fazla odaklanmaya başlamıştır. Türkiye acil olarak Yemen'e iki sahra hastanesi göndermiş ve başta sağlık olmak üzere temel ihtiyaç maddelerinin sağlanmasına gayret etmiştir.

Yemen'de siyasi çözümün sağlanması için Birleşmiş Milletler (BM) temelli çabalar da sonuç vermemiştir. Türkiye Hadi yönetimini meşru hükümet olarak tanımaya devam ederken siyasi krizin derinleştiği Yemen'de taraflar arasında pozisyon almamaya özen göstermektedir. Türkiye'nin bu tutumu özellikle Yemen krizinin çözümünde Suudi Arabistan ile İran arasında yapıcı arabuluculuk rolü üstlenebilir. Bu aşamada İslam İş birliği Teşkilatı'nın (İİT) da siyasi çözüme destek olacak zemini sağlayabilir. Krizin nihai çözümü için ikili çabaların dışında bütüncül bir yaklaşım ve uluslararası destek gerekmektedir.

Eylül ayında Türkiye, Rusya ve İran arasında Türkiye’de gerçekleştirilen Suriye toplantısının sonunda Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın ortaklaşa düzenlediği basın toplantısında Cumhurbaşkanı Erdoğan Yemen krizine dikkat çekmiş ve Yemen’in yeniden inşasına vurgu yapmıştır. İran Cumhurbaşkanı Ruhani ise, Suudi Arabistan’da petrol tesislerine düzenlenen saldırılara ilişkin olarak Riyad’ın Yemen’e yönelik askerî harekâtını sonlandırması durumunda karşılıklı olarak saldırıların duracağını söylemiştir. İran Cumhurbaşkanı Ruhani ayrıca Suriye’deki Astana sürecine benzer bir yaklaşımla Yemen konusunda ortak bir girişim başlatılması gerektiğini ifade etmiştir.

Yemen konusunda Türkiye insani krizin öncelikli çözümüne odaklanan bir politika izlemektedir. Bu konuda sahada insani yardım desteğini yoğun şekilde sürdüren Türkiye, krizin siyasi çözümüne ilişkin olarak ta diplomasi çabalarını yoğunlaştırmıştır. Yemen dünyada en ağır yaşam koşullarının mevcut olduğu ülke konumundadır. Krizin

kalıcı çözümü için öncelikle temel ihtiyaçların giderilmesi, akabinde tarafların çatışmalara son vermesi ve çözüm için uzlaşma yollarının açık tutulması gerekmektedir. Taraflar açısından bir diğer önemli husus insani krize yoğunlaşmadır. Koalisyon güçlerinin sivilleri hedef alması ve Suudi Arabistan ile BAE arasında oluşan koalisyon çatlakları taraflar arasındaki tutarsızlığı da işaret etmektedir.

“

Suriye konusunda Rusya ve İran ile birlikte çözüm arayışında olan Türkiye, benzer bir girişimi Yemen için de başlatabilir. Özellikle Suriye konusunda somut ilerleme sağlanabilmesi bu üç ülkenin Yemen meselesinde daha fazla inisiyatif almasına katkı sağlayabilir.

”

Öte yandan Husilerin 20 Eylül’de açıkladıkları ateşkes kararı ile Suudi Arabistan’a saldırıya karar vermesi önemli bir adımdır. Suudi Arabistan makamlarının yaptıkları açıklama ile ateşkes kararını olumlu

karşılımları taraflar arası uzlaşma zemininin oluşabileceğinin sinyallerini göstermektedir. Bununla birlikte koalisyon ortağı BAE’nin tek taraflı ve güney eksenli uygulamaya başladığı politikasını terk etmesi gerekmektedir. Türkiye bu denklemde insani yardım eksenli politikasını sürdürmekle birlikte krizin siyasi çözümüne ilişkin olarak çok taraflı aktif bir yaklaşım benimseyebilir.

Türkiye Stockholm anlaşması olarak tanımlanan BM temelli düzenlemelerin (ateşkes ve esir değişimi vb.) hayata geçirilmesi için BM Güvenlik Konseyinde (BMGK) alınan kararların uygulanması gerektiğine vurgu yapmakta ve uluslararası toplumu Yemen konusunda daha fazla inisiyatif almaya davet etmektedir. Suriye konusunda Rusya ve İran ile birlikte çözüm arayışında olan Türkiye, benzer bir girişimi Yemen için de başlatabilir. Özellikle Suriye konusunda somut ilerleme sağlanabilmesi bu üç ülkenin Yemen meselesinde daha fazla inisiyatif almasına katkı sağlayabilir. Bu bağlamda uluslararası toplumun Yemen konusunda bölgesel bir girişimi desteklemesi ve yaşanan insani krizin çözümüne katkı sağlaması beklenebilir. Ancak, bölgesel ve küresel aktörlerin diğer konularda olduğu gibi Yemen konusunda da ortak bir gündem yerine kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmesi sorunun çözümünü zorlaştırdığı gibi yaşanan insani krizin de her geçen gün ağırlaşmasına neden olmaktadır. Çözüm açısından Türkiye bu politikaların değişiminde tarafları müzakere ve uzlaşmaya varacak zeminin yollarını açabilecek bir rol üstlenebilir. ■

Yemen iç Savaşı: ABD İÇİN BİR BAŞKA ÇIKMAZ SOKAK

“

ABD ve Suudi Arabistan'ın diğer taraftan İran ve Hizbullah'ın kendi taraftarlarına verdikleri destek nedeniyle bir iç savaştan ziyade bölgesel bir savaş niteliğine dönüşen Yemen krizi, Husilere verdiği destek aracılığıyla İran'ın bölgedeki etkisini artıracaklarını düşünen ve bu nedenle en başından itibaren Suudi ittifakının yanında yer alan ABD'nin Yemen'de beklediği sonucu elde etmesinin kolay olmadığını göstermektedir.

”

Dr. Tamer Kaşıkçı

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler

2011 yılında Ortadoğu'nun birçok ülkesinde, halkların refah ve özgürlük taleplerinin bir sonucu olarak başlayan Arap hareketleri neticesinde, bölgedeki politik dengenin kendi aleyhine değişmesine izin vermek

istemeyen ABD, bu toplumsal hareketlerin yaşandığı tüm ülkelerde doğrudan ya da dolaylı olarak politik veya askeri mücadelelerin içerisinde yer almaktadır. Benzer şekilde Arap Baharı'nın sahnelerinden bir tanesi olan Yemen iç savaşı da başlangıcından beri, bir taraftan ABD ve Suudi Arabistan'ın diğer taraftan İran ve Hizbullah'ın kendi taraftarlarına verdikleri destek nedeniyle bir iç savaştan ziyade bölgesel bir savaş niteliğine dönüşmüştür. Ancak savaşın geldiği son

nokta, Husilere verdiği destek aracılığıyla İran'ın bölgedeki etkisini artıracaklarını düşünen ve bu nedenle en başından itibaren Suudi ittifakının yanında yer alan ABD'nin Yemen'de beklediği sonucu elde etmesinin kolay olmadığını göstermektedir.

ABD'nin Yemen Politikasının Nedenleri

ABD'nin Yemen politikası terörlü mücadele, Yemen hükümetinin istikrarının sağlanması ve İran'ın

bölgedeki etkisinin engellenmesi faktörlerine dayanmaktadır. Bu unsurlar ele alınırken, ABD'nin Yemen politikasının asıl nedeni olarak görülen İran etkisi ayrı bir başlıkta değerlendirilmektedir.

Öncelikli olarak, 1978'den beri öncesinde Kuzey Yemen'in 1990 sonrasında ise tüm Yemen'in devlet başkanlığı görevini elinde bulunduran Ali Abdullah Salih ile mesafeli ilişki geliştiren ABD, 11 Eylül saldırılarının ardında küresel terörle mücadele bağlamında Yemen hükümeti ile yakın bir iş birliği içerisine girmiştir. Bilindiği üzere 11 Eylül saldırılarının ardından ABD, tüm dünyada küresel terör örgütlerine karşı bir mücadele başlatmış ve bu doktrininin merkezine de söz konusu saldırıları düzenleyen el-Kaide'yi koymuştur. Yemen hükümetinin terörle mücadeledeki zafiyeti ve bölgedeki uygun sosyo-ekonomik koşullar ülkenin el-Kaide'nin kolaylıkla örgütlenebil-

diği temel merkezlerden bir tanesi haline gelmesini sağlamıştır. ABD tarafından el-Kaide bağlantılı en aktif oluşum olarak tanımlanan örgütün Arap Yarımadası yapılanmasının en güçlü olduğu bölgelerden bir tanesinin Yemen olduğu kabul edilmektedir. Söz konusu terör gruplarının ülkenin istikrarını tehdit ettiğini düşünen Salih hükümeti, ülke içerisinde terörle mücadele faaliyetleri konusunda ABD'nin desteğini kabul etmiştir. Bu nedenle 2000'li yılların başından itibaren ABD ve Suudi Arabistan, Salih hükümeti ile iş birliği içerisinde bölgede terörle mücadele faaliyetleri yürütmüştür. Ancak Yemen'de başlayan iç savaş, ABD'nin bölgedeki terör gruplarının daha kolay hareket etmesine olanak sağlayacağı endişesini artırmıştır. Dolayısıyla ABD, terörle mücadele politikasının sekteye uğramaması için iç savaşta hükümetin ve Suudi Arabistan'ın yanında yer almıştır.

ABD'nin Yemen iç savaşında taraf olmasının bir diğer nedeni uzun süredir terörle mücadelede iş birliği içerisinde olduğu Yemen hükümetinin ülke içerisindeki kontrolünü kaybetmesini önlemek istemesidir. ABD, Arap Baharı olarak adlandırılan toplumsal hareketler neticesinde bölgede kendine yakın hükümetlerin devrilmesine ses çıkarmazken, Mısır örneğinde görüldüğü gibi bu hükümetlerin yerine kendisine muhalif rejimlerin kurulmasına sert tepki vermektedir. Benzer şekilde, ABD Yemen'de de Salih hükümetinin artan iç baskılar karşısında iktidardan çekilmesini desteklemiş, ancak Salih'ten boşalan koltuğa yine kendi himayesinde bir hükümet kuracak olan Salih hükümetinde yıllarca başkan yardımcılığı yapmış Abdurabbu Mansur Hadi'nin geçmesini desteklemiştir. Hadi önderliğinde kurulan geçici hükümetinin yeni yönetim tasarısının isyancı Husiler tarafından reddedilmesi ve üstelik Salih'e bağlı grupların da Hadi hükümetine muhalif olması iç savaşın şiddetlenmesine neden olmuştur. Bu durumda ABD ve Suudi Arabistan ülke kontrolünü ellerinde tutabilmek için Hadi hükümetinin yanında iç savaşa artan şekilde dahil olmuşlardır.

Yemen iç savaşı söz konusu bölge içi rekabetin bir başka alanını temsil etmektedir. Hemen yanı başında bulunan Yemen'in kendi kontrolü dışına çıkmasını istemeyen Suudi Arabistan, sınırlı da olsa İran tarafından desteklenen Husiler aracılığıyla İran'ın Arap Yarımadası'nda etkili olabileceğinden çekinmektedir. Benzer şekilde ABD, İran'ın Yemen'de etkili olarak bölgedeki etkinliğini artırabileceğini düşünmekte, bu nedenle ülkede yaşanan iç savaşta Suudilerin en önemli destekçisi olmaktadır.

Yemen Sahnesinde ABD-İran Gerilimi

Terörle mücadele ve Yemen hükümetini destekleme, ABD'nin Yemen iç savaşına dahlinin önemli nedenleri arasındadır. Ancak bunlardan daha önemlisi, ABD'nin stratejik olarak yıllardır dış politikasının en önemli gündem maddelerinden bir tanesi olan Orta-doğu'daki güç dengesini kendi lehine oluşturma ve koruma politikasıdır. Bilindiği üzere bölge liderliği konusunda Suudi Arabistan ile İran arasında tarihsel olarak gerilim bulunmaktadır. Devrim öncesi dönemde ABD'nin bölge çıkarlarını korumak adına geliştirdiği politikanın iki önemli ayağını oluşturan söz konusu ülkeler,

YEMEN KRİZİ

Yıllık 21 binden fazla yük gemisinin geçtiği Babu'l Mendeb Boğazı'nın yanında yer alan Yemen, Çin'in "Bir Kuşak Bir Yol" projesinin de önemli bir ayağını oluşturuyor. Jeostratejik arzuların hedefinde olan Yemen, 2014'ten bu yana sürüklendiği şiddet sarmalının içinden bir türlü çıkamıyor

OCAK 2011
Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih'in 33 yıllık saltanatını sonlandırmaya yönelik gösteriler başladı

NİSAN 2011
Genel Halk Kongresi, hükümetin istifası için Körfez İşbirliği Konseyi ile anlaş. Ancak Salih istifa etmemek için direndi. Sana'da çatışmaların artmasıyla birçok kabile lideri ve askeri komutan muhalefet tarafına geçti

ŞUBAT 2012
Abdurabbu Mansur el-Hadi, ülkenin yeni cumhurbaşkanı seçildi. Sonraki süreçte Husilerin ayaklanmasıyla ülke iç savaş girdi

EYLÜL-EKİM 2014
Salih güçlerinin desteğiyle Husiler, başkent Sana'yı kontrol altına aldı. İlerleyen aylarda Husiler Hudeyde liman şehri de ele geçirdi

MART 2015
Suudi Arabistan öncülüğündeki koalisyon 26 Mart'ta Yemen'e müdahale kararı aldı

TEMMUZ 2015
Koalisyon güçleri Aden kentini tekrar ele geçirdi

ARALIK 2015
BM geçici ateşkes için görüşmelere başladı. İsviçre'de başlayan barış görüşmeleri sadece iki hafta sürdü ve Ocak 2016'da son buldu

KASIM 2017
Koalisyon, Hudeyde dahil Yemen'in tüm limanlarına ambargo uyguladı. Bu ambargo insanî krizin artmasına sebep oldu

ARALIK 2017
Husi-Salih ittifakı dağıldı ve Husiler 4 Aralık'ta eski Cumhurbaşkanı Salih'i öldürdüklerini açıkladı

ARALIK 2018
BM öncülüğünde 10 gün süren görüşmelerin ardından Stockholm anlaşmasının yürürlüğe gireceği bildirildi

HUDEYDE LİMANI'NIN ÖNEMİ
Yemen'e gıda ürünlerinin yaklaşık yüzde 90'ı, insanî yardımların da yüzde 80'inin giriş noktası olması açısından Hudeyde limanı, Yemen halkı için hayati önem taşıyor

ŞUBAT 2019
BM, Yemen hükümeti ve Husilerin karşılıklı olarak askeri güçlerini yeniden konuşlandırma ve Hudeyde'den çekme konusunda anlaşmaya vardıklarını açıkladı

MART 2019
Hudeyde kentinde Husiler ile hükümet arasındaki çatışmalar yeniden başladı

HAZİRAN 2019
Yemen Yüksek Yardım Komitesi, Husilerin yardım geçişlerini engellediğini belirterek insanî faaliyetlerini tehlikeye olduğunu bildirdi

İran'da 1979'da yaşanan devrimin ardından rakip güçler haline gelmiştir. Bir yandan İran yaşanan devrimi bölgeye ihraç etmeye çalışırken diğer yandan Suudi Arabistan devrim aracılığıyla İran'ın bölgedeki etkisinin artmasını ve böylece İran'ın bölge liderliğini tek başına ele geçirmesini istemektedir. Bu rekabette ABD doğal olarak Suudi Arabistan'ın yanında yer almış, İran devrimine kadar sınırlı bir şekilde verdiği desteğini devrimden sonra hızla geliştirmiş ve Suudi Arabistan'ı bölgedeki en önemli müttefiklerinden bir tanesi haline getirmiştir.

Yemen iç savaşı söz konusu bölge içi rekabetin bir başka alanını temsil etmektedir. Hemen yanı başında bulunan Yemen'in kendi kontrolü dışına çıkmasını istemeyen Suudi Arabistan, sınırlı da olsa İran tarafından desteklenen Husiler aracılığıyla İran'ın Arap Yarımadası'nda etkili olabileceğinden çekinmektedir. Benzer şekilde ABD, İran'ın Yemen'de etkili olarak bölgedeki etkinliğini artırabileceğini düşünmekte, bu nedenle ülkede yaşanan iç savaşta Suudilerin en önemli destekçisi olmaktadır. ABD'nin Yemen iç savaşına yönelik politikasındaki İran etkisinin en

önemli göstergesi, Donad Trump'ın ABD başkanı seçilmesi ile söz konusu politikada yaşanan değişimdir. Obama'nın İran'a yönelik ılımlı yaklaşımı ve yapılan nükleer anlaşma ile birlikte uzun zamandır uygulanan yaptırımların kaldırılması, Yemen üzerindeki Suudi-İran çekişmesine ve Suudilerin ABD'den bekledikleri desteği alamamalarına neden olmaktadır. Öte yandan Trump'ın Obama'nın özellikle Ortadoğu politikalarına getirmiş olduğu ağır eleştiriler, seçilmesiyle birlikte gerçekleştirdiği Ortadoğu gezisinde Suudi liderlerle yakın bir ilişki geliştirme isteği ve İran'a karşı sert politikalar uygulaması, Yemen iç savaşındaki ABD etkisinde önemli bir değişim yaratmıştır. Söz konusu politika değişikliği, savaş alanında da açıkça görülmektedir. Zira 2017 yılında ABD'nin Yemen'de yaptığı terörle mücadele operasyonları bir önceki seneye göre üç katına çıkmıştır. Bu durum, Trump yönetiminin Yemen iç savaşını, Yemen'in iç meselesinden ziyade, ABD/Suudi Arabistan-İran güç mücadelesinin bir parçası olarak gördüğünü açıkça göstermektedir.

ABD'nin Yemen Açmazı

Yukarıda değinilen nedenlerle Yemen iç savaşında aktif rol oynayan ABD, çatışmalara doğrudan katılmak yerine Suudi Arabistan öncülüğünde kurulan kuvvetlere lojistik ve istihbari destek ver-

meyi tercih etmekte ve Yemen'de bulunan kısıtlı sayıda ABD askerinin ise sadece el-Kaide ve benzeri terör gruplarına yönelik operasyonlarda kullanıldığını ileri sürmektedir. 2016 yılının Ekim ayında isyancı güçlerin doğrudan ABD gemilerine füze saldırısında bulunmasının ardından, Obama yönetiminin emri ile ABD kuvvetlerinin isyancı güçlerin ellerinde bulunan radar noktalarına düzenlediği saldırılar dışında, Amerikan kuvvetleri doğrudan savaşın bir tarafı olmamıştır. Bununla birlikte Suudi güçlerinin Amerikan yapımı silahları ayırım gözetmeksizin kullanması ve önemli sivil kayıplarına neden olması, ABD kamuoyunda tepkilere neden olmuştur. Amerikan yapımı bombaların Suudiler tarafından okul, camii ve benzeri sivil alanların yok edilmesi ve sivillerin katledilmesinde kullanılması ABD Kongresi'nin de dikkatini çekmiş; tarihsel olarak ABD'nin Suudilere olan desteğinin sınırlı bir seviyede kalmasını isteyen Kongre, Yemen iç savaşı sırasında da ABD'nin Suudilere desteğini sınırlayacak ve hatta sona erdirecek tasarılar hazırlamıştır. ABD hükümeti ile Kongre arasında yaşanan bu fikir ayrılığı Barack Obama döneminde, Suudilere yapılan yardımların ve silah satışının sınırlandırılmasına neden olurken, Trump yönetimi söz konusu sınırlandırmaların ABD'nin İran'a karşı elini zayıflatıldığını öne sürerek Kongre'den gelen tasarıları veto etmiştir. Bu durum, Yemen iç savaşının ABD iç politikasında

Trump yönetimi ile diğer politik kurumlar arasında yaşanan gerilimin bir parçası haline geldiğini göstermektedir.

Bu iç gerilimin yanı sıra, Yemen'de yaşanan son gelişmeler, ABD'nin Yemen politikasının giderek daha büyük bir açmazın içerisine sürüklendiğini göstermektedir. Dört yıldır süren savaşta Suudi ittifakının beklenen zaferi elde etmesi bir yana; ittifakın iki önemli gücü olan Suudi Arabistan ile Birleşik Arap Emirliği'nin destekledikleri güçlerin birbirleri ile mücadeleye girişmesi, Husilerin önemli başarılar kazanması, Suudiler için önemli petrol alanlarının Husiler tarafından yok edilmesi, son olarak bine yakın Suudi askerinin Husiler tarafından esir alındığı iddiaları, savaşın Husilerin dolayısıyla İran'ın lehine geliştiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla ABD'nin Yemen'de İran'a karşı mücadeleyi kaybetme olasılığı giderek güçlenmektedir. Daha kötüsü, Yemen'de yaşanan başarısızlık Suudi Arabistan'ın prestij olarak büyük kayba uğramasına neden olacak ve bölgedeki güç dengesinin İran lehine dönmesine yol açacaktır. Bu nedenle, İran'ı köşeye sıkıştırmak için girmiş olduğu Yemen çıkamazında sıkışan ABD, savaşı daha da körükleyerek durumu Suudi ittifakı lehine döndürmek ya da ittifakın başarısızlığını kabul ederek en az hasarla savaşı bitirmek arasında tercih yapma aşamasına gelmiş görünmektedir. Son dönemde ABD'li yetkililerin Yemen'de ateşkes yapmak için Husilerle doğrudan görüşmelere başladıklarına yönelik haberler, ABD'nin ikinci yolu tercih etmeye çalıştığını göstermektedir. ■

ARAMCO SALDIRILARI VE KÖRFEZ'DE YENİ GÜVENLİK MİMARİSİ

“

14 Eylül'de Suudi Arabistan'ın petrol şirketi Aramco'ya insansız hava araçları (İHA) ile saldırılar düzenlendi. Suudi Arabistan için hayati öneme sahip olan tesisler, tarihte ilk bu denli ağır bir saldırı ile karşılaştı. Suudi Arabistan'ın petrol üretiminin yaklaşık yarısı, küresel petrol üretiminin ise yaklaşık %5'i bu saldırılar sonucunda devre dışı kaldı.

”

Doç. Dr. M. Hilmi Özev
Uzman, ORSAM

Aramco tesislerine yapılan saldırılar sadece Suudi Arabistan'ın değil, aynı zamanda müttefiki ve hamisi ABD'nin de ağır prestij kaybına

uğramasına neden oldu. Yüz milyarlarca dolar harcanarak tedarik edilen savunma ve saldırı araçlarının saldırıyı önle(ye)mediği görüldü. Suudi Arabistan'ın şu ana dek güvenip dayandığı Amerikan savunma şemsiyesinin de bu noktada çok fazla işe yaramadığı anlaşıldı. Saldırıların Prens Abdülaziz bin Selman'ın Suudi Arabistan Enerji Bakanlığı'na atanmasının ve Aramco üst düzey yönetiminin değiştirilmesinin hemen ardından, Suudi Arabistan'ın Husilerle anlaşma yapmak üzere görüşmeler yaptığı ve Aramco'nun halka arz edilmesi sürecinin yoğun bir şekilde tartışıldığı süreçte gerçekleşmesi ayrıca dikkat çeken bir husus oldu.

Saldırıların failleri henüz kesinleşmiş değil. Husiler saldırıları resmen üstlense de, teknik değerlendirmeler 800 km. mesafedeki tesislerin Yemen'den vurulmuş ol-

ması ihtimalinin düşük olduğunu gösteriyor. Bu ortamda saldırıların Irak ya da İran'dan geldiği yönündeki düşünceler ağırlık kazanıyor. ABD saldırıyı savaş olarak nitelerken bundan İran'ın sorumlu olduğunu ileri sürüyor. Saldırıları “görülmemiş bir sabotaj girişimi” ve “uluslararası barışı ve güvenliği tehdit eden ağır suç” olarak nitelleyen Suudi Arabistan ise saldırılardan İran'ın sorumlu olduğunu ima etse de bunu doğrudan dile getirmekten çekiniyor.

Saldırıların ABD-İran yakınlaşmasını engellemeye çalışan İsrail tarafından düzenlendiği yönündeki iddiaları destekleyecek bir kanıt henüz mevcut değil. Esasen böyle bir iddia mevcut ortamda asıl olarak İran'ın işine yarayabilirdi; ancak İran bile şu ana dek yaptığı açıklamalarda saldırının Husiler tarafından gerçekleştirildiğini ileri sürerek İsrail'i bu meselenin dışında

tutmaktadır. Washington yönetimi ise bu saldırıların kendi çıkarları için doğrudan bir tehdit teşkil etmediğini ileri sürerek, küresel ekonomiye dönük bu tehdidin bertaraf edilmesinde diğer aktörlerin ABD'ye muhtaç olduklarını ima etmektedir.

Bu arada Fransa, Almanya, İngiltere, Türkiye ve Pakistan gibi çok sayıda ülkeden ya da Arap Birliği (AB) gibi organizasyonlardan saldırıyı kınayan ve Suudi Arabistan'ı destekleyen mesajlar gelse de Körfez İşbirliği Konseyi'nden (KİK) saldırılara dair herhangi bir açıklama dahi yapılmamış olması dikkat çekmektedir. Bilindiği üzere 1981'de kurulan KİK'in amaçlarından bir tanesi de Körfez ülkelerini İran'dan gelebilecek herhangi bir saldırıya karşı savunmaktı. Son saldırılarda KİK'in sessiz kalması bölgesel ilişkilerin seyrinde ve güvenlik mimarisinde yaşanan büyük

değişimi gözler önüne sermektedir. KİK bölge ülkeleri için bölgesel dayanışma ve savunma işbirliği imkânı sağlamayı amaçlayan ve daha ziyade ABD'nin bölge savunmasına verdiği önemi gösteren bir organizasyon niteliğindedir. Çünkü KİK, ABD'nin yönlendirmesi ve desteği ile kurulmuş işbirliği örgütüydü. Dolayısıyla, KİK'in işlevsiz kalması, Körfez ülkelerini ABD'nin bölgeye olan ilgisi konusunda kuşkuya düşürmekte ve bu ülkelerin önümüzdeki dönemde kendilerini savunma konularında yalnız kaldıklarını göstermektedir. BAE ve Suudi Arabistan'ın ABD ve İngiltere'yle birebir ilişkiler geliştirmeleri ve Mısır'ı kontrol etmeye çalışmaları, Bahreyn'in tümüyle Suudi Arabistan yörüngesine girmesi, Katar'ın Türkiye ile yakınlaşması ve Kuveyt ve Umman'ın ise bir denge politikası izlemeye çalışmaları böyle bir ortamda gerçekleşmektedir.

Şu ana kadar, ABD'nin ve uluslararası toplumun İran'a saldırması için gerekli meşruiyet bahanesi/gerekçesi tam olarak oluşmamıştı. 14 Eylül itibarıyla bu gerekçe oluşmuş görünmekteydi. Diğer gerekçeler İran'a saldırıyı makul hale getirirse, İran'a karşı bir saldırı başlatmanın artık daha kolay hale geldiği ileri sürülebilir. Ne var ki İran'a karşı yalnızlaştırma ve azami baskı politikaları uygulamaya çalışmasına rağmen ABD'nin, İran'ın bölgedeki askeri faaliyetlerine karşı hemen tepki vermeyeceği anlaşılmaktadır. İran'a karşı uygulanan ambargonun Mayıs ayında yürürlüğe girmesinden bu yana, Füceyre limanındaki gemilere ve petrol boru hattına düzenlenen saldırılar ve ABD İHA'sının İran destekli gruplar tarafından düşürülmesi gibi olaylar karşısında gerek ABD gerekse Körfez ülkeleri İran'a karşı sözlü eleştirinin ötesinde tepki göstermemişlerdi. 14 Eylül Aramco

saldırısı sırasında ABD/Suudi radarlarının iyi işlemediği ya da Patriot füzelerinin bu tür saldırıları önleme kapasitesinin olmadığı yönünde yorumlar da yapıldı. Her halükârda, küresel enerji güvenliği için ciddi bir tehdit özelliği taşıyan bu saldırılar karşısındaki pasif duruş, Körfez ülkelerinin ABD'ye ne derece güvenebilecekleri konusunda daha fazla kuşkulandırmalarına neden olmaktadır. Ama mevcut durumda Körfez ülkelerinin ABD'den başka bir seçeneği de gözükmemektedir. Sadece Suudi Arabistan'ın değil, bütün Körfez ülkelerinin ciddi bir güvenlik açığı olduğu bilinmektedir.

Bu konuda, bölgesel ya da küresel açıdan bakıldığında farklı tahminler yürütülebilir. Küresel politikalar açısından bakıldığında, ABD bölgeden dünyaya enerji sevkiyatını güvence altına alma görevini, İngiltere gibi müttefikleri ile değil; Rusya, Çin ve Hindistan gibi bölgesel istikrardan fayda sağlayacak olan diğer ülkelerin de içinde olduğu daha geniş bir koalisyonla yürütmek arzusu da olabilir.

ABD'nin son dönemde Suriye, Afganistan ve Irak'taki askeri varlığını sona erdirmeye ya da azaltma girişimleri de bu düşünceyi desteklemektedir. Eğer böyleyse, şu anadok konuyla ilgili taraflarla yürütülen pazarlıkların belirli noktada tıkandığı söylenebilir. Bu çerçevede ABD bu tıkanıklığı aşmak için yeni bir durum oluşturmaya çalışıyor ya da birileri tarafından gerçekleştirilen operasyonlara göz yumuyor olabilir. Bu durumda önümüzdeki dönemde doğulu ve batılı tüm küresel güçlerin katıldığı yeni bir Körfez güvenlik mimarisinin ortaya çıkması muhtemeldir.

Ne var ki böyle bir girişimin basitçe sonuçlanması beklenilemez. Çünkü bu durumda bölge ülkelerinin gerek bölgesel gerek küresel bağlantılarının ve angajmanlarının yeniden tanımlanması gerekmektedir. Bu durum sadece bölge için değil, tüm uluslararası sistem için yeni bir tasarımın geliştirilmesi yani paradigmatik bir değişim anlamına gelecektir. Nitekim içinde bulunduğumuz kargaşa ortamında dahi Çin ile İran arasında 25 yıllık stratejik ortaklık görüşmeleri devam etmektedir. Rusya'nın da bu boşluktan istifade Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ile ilişkilerini geliştirmeye, bu ülkelerle S-400 tedariki ve nükleer işbirliği anlaşmaları yapmaya çalıştığı bilinmektedir.

“

ABD tarafından Patriot füzelerinin ve diğer savunma sistemlerinin Aramco saldırısı karşısında niçin işlevsiz kaldığına dair makul ve inandırıcı bir açıklama getirilmediği sürece, Türkiye gibi ülkelerin S-400 projelerini engellemek için geliştirilen argümanlar inandırıcılığını yitirecek ve Rusya için S-400 piyasası sonuna kadar açılacaktır.

”

Bu yeni ortamda ittifaklar ve anlaşmalar hemen değişebilir. Örneğin, önümüzdeki dönemlerde Suudi Arabistan ile İran arasında görüşmelerin başladığını duyduğumuzda şaşırılmamamız gerekir. Yine bu yeni ortamda pek çok aktör manevra alanını kendiliğinden genişletirken diğerleri ise çıkar erozyonuna maruz kalacaktır. Böyle bir senaryo, çok iyi bir diplomatik arka plan oluşturamayan, stratejik, taktiksel ve diplomatik uyum ve manevra kabiliyeti düşük aktörler için oldukça sancılı bir döneme girdiğimiz anlamına gelmektedir. Bu durum İran, Türkiye ve Suudi Arabistan gibi bölgesel aktörlerin, tıpkı Soğuk Savaş (SS) döneminde olduğu gibi, küresel bir aktörün peşine takılmak zorunda kalmaları ve manevra alanlarının son derece daralması anlamına gelebilir.

Bu arada, ABD tarafından Patriot füzelerinin ve diğer savunma sistemlerinin Aramco saldırısı karşısında niçin işlevsiz kaldığına dair makul ve inandırıcı bir açıklama getirilmediği sürece, Türkiye gibi

ülkelerin S-400 projelerini engellemek için geliştirilen argümanlar inandırıcılığını yitirecek ve Rusya için S-400 piyasası sonuna kadar açılacaktır. Dolayısıyla, Aramco saldırıları küresel savunma mimarisi ve silah ticareti bağlamında da bir dönüm noktası niteliğindedir. Önümüzdeki dönem, batılı ülkelere ek olarak Rusya ve Çin gibi yükselen güçlerin yeni teknolojilerle silah piyasasına katıldığı, silah ar-ge faaliyetlerinin ve dolaşısıyla tüm ülkelerin savunma bütçelerinin daha önce görülmemiş bir düzeye eriştiği yeni bir duruma şahitlik edecektir.

Bu ortamda “devlet-dışı silahlı aktör” (DDSA) kavramı da literatürdeki yerini pekiştirmiştir. Doğrudan çatışmayı göze alamayan aktörler, bölgedeki toplumsal guruplardan devşirdikleri temsilcilerini savaştırmakta ve “başarılı” sonuçlar elde etmektedirler. Bu tür savaşlar tarafların kapasite inşa (temsilci edinme) yeteneğine göre değişiyor. Bölgeyi iyi tanıyan, inanç ve ideoloji kanallarını iyi kullanan İran, sahip olduğu sınırlı teknolojik imkânlarla ABD'nin yüksek teknoloji kapasitesi ile mücadele edebilme noktasına gelmiş görünüyor. Suudi Arabistan ve BAE de Yemen, Libya, Mısır, Sudan ve Afrika boynuzu bölgesindeki ülkelerde DDSA'lar vasıtasıyla operasyonlar yürütüyor.

Bu belirsizlik ortamında bölgesel politikaların iyi okunması ve yeni oluşacak güvenlik mimarisi ile ilgili doğru tahminler yapılabilmesi, bazı temel noktaların daha fazla göz önünde bulundurulmasını gerektirmektedir. Öncelikle, karmaşa ve kriz halinin devamı Körfez ülkelerine dönük olası silah ihracatının artmasına kapı aralamaktadır.

Yukarıda tartışılan konuların çoğu spekülasyon düzeyinde kalabilir ve bu iddialara itiraz edilebilir; ancak Körfez'deki güvenlik açığı algısı büyüdükçe Körfez ülkelerinin savunma giderleri artmaktadır. Diğer bir ifadeyle, petrol ithalatçısı ülkelerin petrol satın almak için Körfez ülkelerine yaptıkları ödemeler silah satın alımı için Körfez ülkeleri tarafından yine bu ülkelere geri verilmektedir. İkincisi, Suudi Arabistan bu saldırıları sadece kendisine değil, aynı zamanda dünya ekonomisine dönük bir tehdit olarak yansıtmaktadır. Bu söylemin temel amacı uluslararası toplumun İran'a karşı tepkisini belli bir düzeye çekme ve BM Güvenlik Konseyi'nden (BMGK) karar çıkmasa da Fransa, Almanya ve Çin gibi ülkelerin İran'a karşı olası Suudi Arabistan merkezli mücadelede desteğini alma şeklinde yorumlanabilir. Dolayısıyla, İran'a karşı bir savaş olasılığı henüz ortadan kalkmış değildir.

Üçüncüsü, Körfez'deki güven ortamının zedelenmesi enerji pazarlarının Körfez dışındaki üreticiler lehine; ancak İran, Irak ve Suudi Arabistan başta olmak üzere Körfez ülkeleri aleyhine el değiştirmesine neden olacaktır. Nitekim Rusya, saldırının hemen ardından petrol üretimini artırmış ve ABD'li ve Kanadalı şirketler de küresel enerji ihtiyacının karşılanması noktasında üzerlerine düşen “görev”i yerine getireceklerini belirtmiştir. Dördüncü husus ise; yenilenebilir enerji, füzyon teknolojileri, kaya gazı/petrolü ve metan hidrat kaynakları gibi alternatif enerji kaynaklarının kısa vadede fosil enerji kaynaklarının yerini alması olasılığının artmasıdır. Son olarak, Aramco saldırıları ile ilgili asıl he-

defin Körfez ülkelerinde son dönemde oluşan ve ABD'nin müttefiki İsrail'i tehdit etme potansiyeli barındıran demografik ve ekonomik kapasiteyi imha etme girişimi olduğu söylenebilir.

Önümüzdeki dönemlerde Körfez bölgesinde söz sahibi olmayan ülkelerin özelde İslam dünyası ve genelde dünya ticareti ve siyaseti üzerinde yeterince etkili olmaları mümkün değildir. Bu açıdan bakıldığında, Körfez bölgesinde güvenlik ve istikrarın kalıcı olarak sağlanması İran, Suudi Arabistan, Mısır, Pakistan ve Türkiye gibi bölge ülkeleri ve mücavir ülkeler arasında makul bir konsensüs oluşturulmasına bağlıdır.

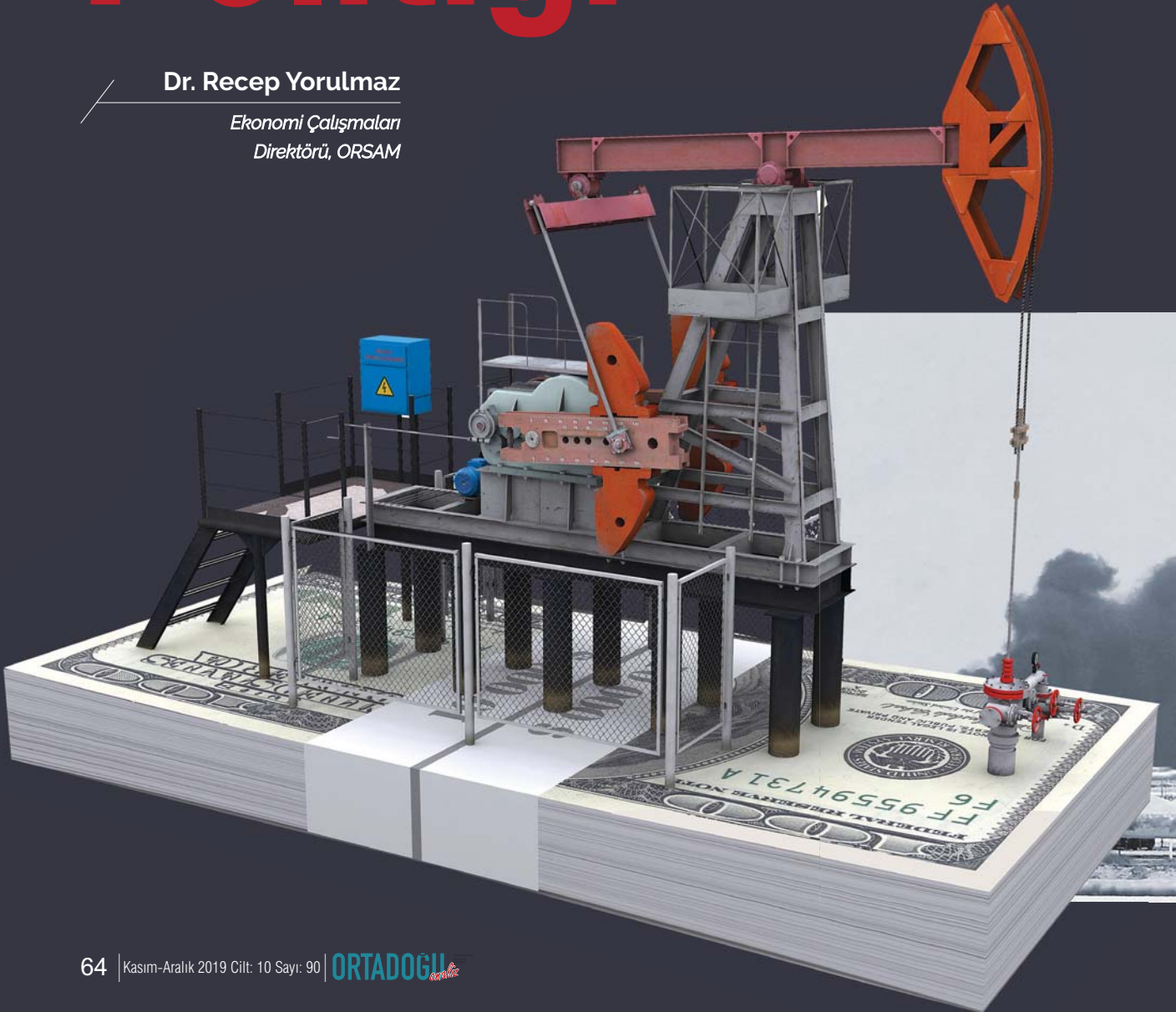
Sonuç itibarıyla, Körfez bölgesi sadece enerji kaynakları ve askeri-stratejik erişim noktası açısından değil İslam dünyasının da merkezi olması bakımından büyük güçler için çok önemli bir bölgedir. Öyle ki, önümüzdeki dönemlerde Körfez bölgesinde söz sahibi olmayan ülkelerin özelde İslam dünyası ve genelde dünya ticareti ve siyaseti üzerinde yeterince etkili olmaları mümkün değildir. Bu açıdan bakıldığında, Körfez bölgesinde güvenlik ve istikrarın kalıcı olarak sağlanması İran, Suudi Arabistan, Mısır, Pakistan ve Türkiye gibi bölge ülkeleri ve mücavir ülkeler arasında makul bir konsensüs oluşturulmasına bağlıdır. Aksi halde bölge büyük güçler için istikrarsız bir oyun alanı olmaktan kurtulamayacaktır. ■

Aramco Saldırısının Ekonomi Politliği

Dr. Recep Yorulmaz

*Ekonomi Çalışmaları
Direktörü, ORSAM*

“
Ekonomik çeşitlilik anlamında sıkıntı yaşayan Suudi Arabistan'da, ekonomik üretim çeşitliliğini artırmak için planlanan “Vizyon 2030” projesinin en önemli parçası kuşkusuz Suudi Arabistan Petrol Şirketi'dir (Saudi Arabian Oil Company- ARAMCO).
”

Suudi Arabistan, Ortadoğu'nun en zengin ülkesidir ve ekonomisi büyük oranda petrole bağımlıdır. 2017 yılı itibarı ile tarım sektörü, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın (GSYİH) yalnızca %2,54'ünü oluştururken aktif nüfusun da %6,35'ini kapsamaktadır. Dolayısıyla, tarım ve gıda ürünleri ihtiyacının çoğunu ithal etmektedir. Suudi Arabistan yılda 18 milyon ton hurma ihrac etse de 2020 yılı itibarı ile sınırlı tatlı su kaynaklarını korumak adına tarımsal üretim kısıtlamalarına gitmesi beklenmektedir. Öte yandan 2017 yılı itibarı ile, GSYİH'deki payı %45,5 olan sanayi sektörü iş gücünün %22,6'sını istihdam etmektedir. Beklendiği üzere, ihracat gelirlerinin %90'ını petrol oluşturmaktadır. Petrol ihracatı geliri aynı zamanda toplam kamu gelirlerinin %85-90'ını da oluşturmaktadır. Suudi ekonomisinde üçüncül sektör olan hizmet sektörü

ülke GSYİH'nin %52,5'ini temsil etmekte ve aktif nüfusun %71,1'ini istihdam etmektedir. Mekke ve Medine'ye sahip olmanın da etkisi ile; turizm, bankacılık ve finansal hizmetler ve sigorta hizmetleri, üçüncül sektörün ana aktörleridir. Diğer yandan Suudi Arabistan'da hızlı nüfus artışı, özel sektörün düşük ücretli yabancı işçi çalıştırma eğilimi ve krallık tarafından her aileye verilen sübvansiyonlar işsizlik oranını artıran faktörler olarak öne çıkmaktadır.

Ekonomik çeşitlilik anlamında sıkıntı yaşayan Suudi Arabistan'da, ekonomik üretim çeşitliliğini artırmak için planlanan "Vizyon 2030" projesinin en önemli parçası kuşkusuz Suudi Arabistan Petrol Şirketi'dir (Saudi Arabian Oil Company-ARAMCO). Dünya petrol rezervinin %15'inden fazlasına sahip olan ve dünyanın en büyük petrol üretici firması olan Aramco,

1970'lerde devlet şirketi haline gelmiştir. Ancak o zamandan itibaren finansal durumu ile alakalı olarak kamuyu aydınlatıcı bilgi vermemiştir. 2019 yılı Nisan ayında açmış olduğu tahvil ihracı ila- nında şirket hakkında bilgiler verilmiştir. Bu bilgilere göre 2019 yılı ilk yarı döneminde teknoloji firmaları Apple, Alphabet, Amazon ve diğer bir enerji üreticisi olan Shell'den daha fazla karlı olduğu gözükmektedir. Toplamda 46,9 milyar dolar kar açıklayan firma 26,4 milyar dolarını adi temettü olarak, 20 milyar dolarını ise hükümete aktardığı belirtilmiştir.

Aramco'nun Yapısı ve Halka Arz Süreci

2030 vizyonu projesi kapsamında 2016 yılında ilan edilen halka arz sürecinin dünyanın en büyük işlemlerinden biri olacağı dile getirilmektedir. Dahran merkezli Suudi

Aramco Şirketi; ham petrol ve doğal gaz arama, üretim, taşıma, satış alanlarında ve petrol ürünlerinin üretimi, taşınması ve satışı alanlarında faaliyetlerini yürütmektedir. Halka arz işlemleri öncesinde, 12 milyar dolarlık ilk uluslararası tahvil ihracının gerçekleştirilmesi amacıyla şirket, tarihinde ilk defa 12 Ağustos 2019 tarihinde finansal raporlarını yayınlamıştır. Buna göre; şirketin 2019 yılının ilk yarısında, yukarıda da belirtildiği gibi, 46,9 milyar dolar net gelir sağladığı, ancak geçen yılın aynı dönemi ile kıyaslandığında 53 milyar dolar olan net gelirinde %12'lik bir düşüş yaşandığı görülmektedir. Benzer şekilde, geçen yılın aynı döneminde 101,3 milyar dolarlık faiz ve vergi öncesi karları da %9 düşüş ile 92,5 milyar dolar olarak belirtilmiştir.

Şirket, bu düşüşleri petrol fiyatlarının 2018 yılında ortalama 64,9 dolar seviyelerinden 2019 yılında ortalama 57,13 dolar seviyelerine inmesine bağlamıştır. Serbest nakit akışı ise, maliyetlerde yapmış oldukları iyileştirmeler ile geçen yıl itibari ile 35,6 milyar dolardan yaklaşık %7 artış ile 38 milyar dolara çıkmıştır. Raporla şirketin gelecekteki planlarına da yer verilmiştir. Çoğunlukla 'Upstream' yani petrol arama, çıkarma ve üretim faaliyetlerini kapsayan iş alanında yoğunlaşan şirket, yaptığı ve yapmayı planladığı yatırımlarla enerji kaynağının üretim süreci rafine etme, depolama ve satış alanlarını kapsayan 'Downstream' i büyütürken ticari işlemlerini geliştirmeyi ve planlı olarak arttırmayı hedeflediklerini belirtmiştir. Böylece şirketin halka arz sürecinde

güçlü finansal yapılarının korunacağı ve gelecekteki büyüme için gerekli yatırımların yapılmaya devam edileceği belirtilmiştir. Bu bağlamda da dünyanın en büyük petrokimya şirketleri arasında yer alan Suudi Arabistan Temel Endüstriler Kurumu'nun (Saudi Basic Industries Corp-SABIC) %70 hissesini almak üzere bir anlaşma imzalamışlardır.

“Dünyanın en büyük petrol arzı sağlayan şirketlerinden olan Aramco, petrol dışında gaz üretiminde de dünyanın en büyük 7. tedarikçisi konumundadır.”

1938 yılında ham petrol üretiminde ticari faaliyetlerine başlayan Suudi Aramco Şirketi'nin Abqaiq, Ghawar, Haradh, Khurais, Khursaniyah, Manifa, Nuayyim, Qatif, Safaniyah, Shaybah ve Zuluf olmak üzere toplam 11 adet petrol üretim sahası bulunmaktadır. Şirket bu sahalardan çıkan ham petrolerin Ağır Arap (Arabian Heavy), Orta Arap (Arabian Medium), Hafif Arap (Arabian Light), Daha Hafif Arap (Arabian Extra Light) ve Süper Hafif Arap (Arabian Super Light) olmak üzere kalitesine göre 5 farklı türde üretimini yapmaktadır.

Dünyanın en büyük petrol arzı sağlayan şirketlerinden olan Aramco, petrol dışında gaz üretiminde de dünyanın en büyük 7. tedarikçisi konumundadır. Şirket, gaz üretimini de Fadhili, Hawiyah, Karan, Midyan, Shaybah ve Wasit olmak üzere 6 farklı alandan sağlamak-

tadır. Doğal gaz üretimi büyük miktarda etan, doğal gaz sıvıları (NGL) ve yoğuşma suyu olarak sağlanan bu tesislerdeki üretim, emisyonları azaltmaya yardımcı olarak daha verimli ve temiz enerji alternatifi sunduğundan büyük petrokimya ve inşaat malzemeleri endüstrilerine hammadde olarak satılmaktadır.

Aramco, petrol ve doğal gaz sektörleri dışında 1998 yılında girdiği kimya sektöründe de yatırımlar yapmaktadır. Bu sektörün önde gelen şirketleri olan DowDuPont, ExxonMobil, Lanxess, Shell, Sinopec, Sumitomo ve Total gibi şirketlerle de ortak girişimlerde bulunarak büyümeye devam etmektedir. Dört tanesi Suudi Arabistan'da bir tanesi Avrupa'da ve bir tanesi de Çin'de olmak üzere Arlanxeo, FREP, Petro Rabigh, Sadara, SATORP ve YASREF isimli kimyasal tesislerde üretim yapmaktadır.

Suudi Arabistan bu halka arz ile ekonomisini daha fazla çeşitlendirmek için kaynak sağlamaya çalışarak kırılganlığı azaltmayı amaçlamaktadır. Şirket yüzde 5'lik hisse satışı ile hükümete yaklaşık olarak 100 milyar dolarlık bir getiri sağlamayı planlamaktadır. Hükümet ise bu getiri ile petrol dışı sanayi sektörlerine, teknoloji üretimine yatırım yaparak ekonominin petrole bağımlılığını azaltmayı hedeflemektedir. Şirketin işleme açılacağı borsalar ise Asya'da, Amerika'da ve Londra'da olmak üzere birden çok seçeneğin birlikte olması planlanmaktadır. Son dönemde Londra'da Brexit tartışmaları ve Hong Kong'daki şemsiye

hareketi, bu ülke borsalarını Aramco'nun halka arz sürecinde geride bırakmıştır. Bu noktada, Tokyo Borsası ve Wall Street'in öne çıktığı söylenebilecektir.

Aramco Saldırısının Ekonomik Etkileri

Vizyon 2030 yolunda en önemli faktörlerden olan Aramco, bu denli gündemdeyken, sürpriz bir saldırı ile karşı karşıya kalmıştır. Yemen'de Husilerin üstlendiği ve insansız hava araçları ile yapılan saldırılar neticesinde Aramco tesisleri zarar görmüş ve üretim durdurulmuştur. Bu saldırı ile Suudi Arabistan'ın toplam üretiminin %5'inin etkilenebileceği belirtilmektedir. Dünya petrol arzının büyük bölümünü karşılayan Suudi Arabistan'a yapılan bu saldırı, tüm dünya piyasalarında sarsıcı bir etki yaratmıştır. Öyle ki saldırının hemen ertesi gününde Brent tipi petrol fiyatları %20'lik bir artış ile Körfez Savaşı'ndan bu yana en büyük günlük yükselişi yaşamıştır. Yaklaşık 19,5 dolarlık bir artışla 71 dolar seviyelerini gören Brent

tipi petrol fiyatları, tüm dünya piyasalarında olumsuz etki yaratmıştır. Ani fiyat yükselişleri doğrudan tüketiciyi etkilemiştir. Özellikle enerjiye bağımlı ülkelerin para birimleri de bu fiyat artışına tepki vermiştir. Türk lirasının bu süreçte %1'lik değer kaybına uğraması sonucunda Türkiye, enerji ithalatına bağımlı ülkeler arasında en büyük kaybı yaşayan ülkelerden olmuştur. Bu süreçte değer kazanan tek araç petrol ve enerji hisseleri olmuştur.

Petrol fiyatlarındaki olası artışın dünya piyasalarındaki olumsuz etkisinin tartışıldığı süreçte, Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (Organization of Petroleum Exporting Countries-OPEC) ve bizzat Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Donald Trump tarafından yapılan açıklamalar piyasaları rahatlattır. Yapılan açıklamalarda, üretim kaybının mevcut stoklardan karşılanacağı belirtilmiştir. İran'a müdahale seçeneği gibi siyasi tartışmaların gölgesinde yapılan bu açıklamalar, petrol fiyatlarının gerilemesine yardımcı olmuştur.

“

Kasım ayı içerisinde Riyad'da gerçekleştirilmesi planlanan hisse satışları için Suudi Arabistan çalışmalarına ara vermeden devam etmektedir. Ancak bu süreç saldırılarla ötelenmeye ve şirketin sürekli saldırı riski altında olduğu imajı yaratılmaya çalışılmaktadır. Bu şekilde şirketin süregiden değerlendirme sürecinin olumsuz şekilde etkilenmesi amaçlanmaktadır.

”

Saldırı öncesinde dünyanın önde gelen bankaları, Dubai Ritz Carlton Otel'de Suudi Aramco firmasının İlk Halka Arz (Initial Public Offering-IPO) sürecini değerlendirirken üretim tesislerine yapılan saldırı nedeniyle Aramco, petrol üretimini öncelikle azaltmış hemen sonrasında ise geçici süreliğine durdurmuştur. Bu saldırının diğer olumsuz etkisi de dünyanın en büyük IPO süreci olacak Aramco'nun değerlendirme sürecinde görülecektir.

Kasım ayı içerisinde Riyad'da gerçekleştirilmesi planlanan hisse satışları için Suudi Arabistan çalışmalarına ara vermeden devam etmektedir. Ancak bu süreç saldırılarla ötelenmeye ve şirketin sürekli saldırı riski altında olduğu imajı yaratılmaya çalışılmaktadır. Bu şekilde şirketin süregiden değerlendirme sürecinin olumsuz şekilde etkilenmesi amaçlanmaktadır. Bu nedenle de Suudi Arabistan'ın şirketin terörle ve savaşla mücadele edebileceğini tüm dünyaya ve yatırımcılara güçlü şekilde göstermesi gerekmektedir. ■

BAE'nin İş Gücünü Millileştirmesi Mümkün mü?

“

BAE’de, çalışan nüfus içerisindeki yabancı iş gücü oranının oldukça yüksek olması, ülke açısından çözülmesi gereken birtakım sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu noktada karşılaştığı bazı sosyal, ekonomik ve politik sorunları çözüme kavuşturmak isteyen BAE, yabancı iş gücünü millileştirme politikalarına başvurmaktadır.

”

Nurbanu Akcan

Araştırma Asistanı, ORSAM

2013 yılından bu yana Körfez ülkeleri özel sektördeki iş gücünü millileştirmeye yönelik çeşitli adımlar atmaktadır. Bu açıdan yüzde 90’dan fazla yabancı iş gücü oranıyla ön plana çıkan Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), “Emirlikleştirme

(Emiratisation)” başlığı altında pek çok kalkınma odaklı politikalar geliştiriyor olsa da çalışan nüfusun büyük oranda millileştirilmesi hususu; ülkenin ekonomik yapısı, yerel nüfusu ve kurumsallaşan kefil sistemi (Kafala System) dikate alındığında pek mümkün görünmemektedir.

BAE’de, çalışan nüfus içerisindeki yabancı iş gücü oranının oldukça yüksek olması, ülke açısından çözülmesi gereken birtakım sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu noktada karşılaştığı bazı sosyal, ekonomik ve politik sorunları çözüme kavuşturmak isteyen BAE, yabancı iş gücünü millileştirme politikalarına başvurmaktadır. Vatandaşların yüksek işsizlik oranları, özel sektörde istihdam edilen vatandaş sayısının oldukça düşük olması, çalışma hayatındaki cinsiyet eşitsizliği, yabancı iş gücüne olan bağımlılık, ulusal kimliğin korunması, göçmen işçilerin BAE toplumdaki yeri ve bu işçilerin haklarının ihlalleri sebebiyle BAE’ye gösterilen tepkiler ülkenin karşı karşıya kaldığı sorunlardan bazılarıdır.

BAE hükümeti, “Vizyon 2021” açılımlıyla iş gücüne ilişkin yaşadığı bu sorunları ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. Emirlik vatandaşlarına iş imkânı sağlamak için kurulan İnsan Kaynakları ve Emirlikleştirme Bakanlığı (Ministry of Human Resources & Emiratisation), özel sektörde çalışan vatandaşların sayısını artırmak amacıyla işverenlere çeşitli teşvikler sağlamaktadır. Bu teşviklerin yanı sıra Emirlik özel şirket sahiplerine iş yerlerinde belirli sayıda BAE’li çalıştırılma şeklindeki kota sistemini de uygulamaya koymuştur. Buna göre, 2017 yılından itibaren ülkede

1000'den fazla işçi çalıştıran şirketlerin veri giriş pozisyonları için Emirlik vatandaşlarını işe alması gerekmektedir. Bakanlık, 500 veya daha fazla çalışanı olan tüm inşaat tesislerinin ise 2017 yılından itibaren Emirlik vatandaşı olmak şartıyla en az bir tane iş sağlığı ve güvenliği görevlisi ataması gerektiğine karar vermiştir. Genç vatandaşların eğitimi ve sonrasında istihdamı amacıyla da çeşitli programlar ortaya koyan Bakanlık, belirlenen döneme kadar Emirlik vatandaşları için çeşitli sektörlerde 20.000'in üzerinde iş fırsatı yaratılmasını amaçlamaktadır.

Geliştirdiği yöntemlerle ulusal istihdamı sağlamaya yönelik çalışmalar yapan BAE hükümeti, yabancı iş gücüne olan bağımlılığını başarabildiği ölçüde azaltmaya çalışmaktadır. Ancak vatandaşların özel sektöre ilişkin önyargıları, ülkenin yerel nüfusu ve kuruluşundan bu yana kronikleşen kefil sistemi ülkenin iş gücünü millileştirme çabalarına engel olmaktadır. Dolayısıyla uygulamaya koyulan yeni politikaların ne derece başarılı olabileceği BAE'de tartışılan önemli konular arasında yer almaktadır.

“

Kişi başına düşen gelirin yüksek olması, Emirlik vatandaşlarının çalışma hayatında özel sektörü daha az tercih etmesine neden olmaktadır.

”

Özel Sektör Tercih Edilmiyor

BAE ekonomisinin büyük oranda hidrokarbon kaynaklardan elde edilen gelirlere dayanması, ülkede birtakım ekonomik dezavantajların

oluşmasına sebebiyet vermektedir. Kişi başına düşen gelirin yüksek olması, Emirlik vatandaşlarının çalışma hayatında özel sektörü daha az tercih etmesine neden olmaktadır. Mevcut gelirleri ile yaşamlarını büyük oranda idame ettiren vatandaşlar, üst düzey pozisyonlar hariç özel sektörden ziyade daha prestijli ve saygın olduğunu düşündükleri kamu sektöründe iş bulmaya yönelmektedirler. Ayrıca kamu sektörü, özel sektöre oranla daha kısa çalışma saatleri, yüksek ücretler ve diğer olumlu koşullar ile daha fazla ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla Emirlik vatandaşlarının yüzde 90'lık kısmı kamu sektöründe yer almayı sürdürmektedir. Bunun yanı sıra, hükümetin Emirlik vatandaşlarına sağladığı çeşitli ekonomik destekler, vatandaşları kendi işlerini kurma hususunda da teşvik etmektedir. Kendi işinin patronu olmak isteyen Emirlik vatandaşları, özel sektörde daha çok bu şekilde var olmayı tercih etmektedirler. Vatandaşların özel sektörde çalışmaya yönelmesine engel diğer etken ise üniversite dahil olmak üzere tüm eğitim ve sağlık hizmetlerinin Emirlik vatandaşları için ücretsiz olmasıdır. Bu durum Emirlik vatandaşlarının

çalışma ihtiyacını azalttığından, aile fertlerinden birinin çalışıyor olması hane halkı için yeterli olmaktadır. Ayrıca, büyük oranda kadınların ve gençlerin çalışmak istememesi de ülkedeki mevcut iş gücü durumunu pekiştirmektedir. Dolayısıyla az yerli nüfusa sahip ve özel sektörün sınırlı olarak tercih edildiği BAE, alt ve orta pozisyonlara yerleştirmek üzere yabancı iş gücüne sürekli olarak ihtiyaç duymaktadır.

“

BAE'nin iş gücünü millileştirme arzusu özel sektörün düşük maliyet arzusuyla çelişmektedir. Ayrıca kadınların çalışmasına ilişkin mevcut ülkelerdeki negatif bakış açısı nedeniyle kadın vatandaşlar erkeklerin olduğu bir ortamda çalışmayı reddetmektedir. Sonuç olarak bu durum kadın iş gücüne duyulan ihtiyacın da diğer ülkelerden karşılanmasına neden olmaktadır.

”

Kefil Sistemi

Ülkenin kuruluşundan itibaren petrol ihracatıyla doğru orantılı olarak, ülkedeki yabancı iş gücü ihtiyacı artarak devam etmiştir. Bu eksikliği büyük ölçüde Asya ülkelerinden karşılayan BAE, diğer Körfez ülkeleri gibi “modern kölelik” olarak da tanımlanan kefil sistemi ile iş gücü istihdamı sağlamaktadır. Gelen göçmenlerin çoğu kalifiye olmayan erkek işçilerden oluşmaktadır. Dolayısıyla çoğunlukla Emirlik vatandaşlarının istihdam edilmek istemedikleri ağır işlerde çalışan göçmen işçiler; daha verimli, az maliyetli ve bölge siyasetinden uzak oldukları için işverenler tarafından daha fazla tercih edilmektedirler. Bu bakımdan göçmen işçilerin maliyetlerinin Emirlik vatandaşlarına nazaran daha az olması, özel sektör nezdinde onları deyim yerindeyse “biçilmiş birer kaftan” haline getirmektedir. Haliyle BAE'nin iş gücünü millileştirme arzusu özel sektörün düşük maliyet arzusuyla çelişmektedir. Ayrıca kadınların çalışmasına ilişkin mevcut ülkelerdeki negatif bakış açısı nedeniyle kadın vatandaşlar erkeklerin olduğu bir ortamda çalışmayı reddetmektedir. Sonuç olarak bu durum kadın iş gücüne duyulan ihtiyacın da diğer ülkelerden karşılanmasına neden olmaktadır.

Özellikle 1970'li yıllardan sonra BAE, meydana gelen ekonomik gelişmeler, iş gücü bağlamında başta inşaat ve hizmet sektörü olmak üzere birçok sektörü etkilemiş ve kalkınma sürecinde göçmen işçi transferlerine neden olmuştur. Artan emek gücünü düzenlemek üzere kullanılmaya başlanan kefil

yani sponsorluk sistemi, Körfez ülkelerinde geçici olarak çalışmaya olanak sağlayan ve bu süreci düzenleyen bir sistem olarak kurumsallaşmıştır. Kefil sistemiyle birlikte ülkesinde ekonomik sıkıntılar yaşayan bireyler, daha iyi bir hayat standardına kavuşmak umuduyla BAE'ye gelmeyi kabul etseler de sonuç istedikleri gibi olmamaktadır. Daha verimli, az maliyetli ve bölge siyasetinden uzak oldukları için tercih edilen göçmen işçiler, kendi ülkelerindeki göçmen büroları aracılığıyla işverenlerle genellikle iki yıllık olmak kaydıyla geçici bir iş sözleşmesi imzalamaktadırlar. Ancak bu sözleşmeyle birlikte, göçmen işçiler ağır yükümlülüklerin altında ezilmektedir. Sözleşmede belirtilen süre bitene kadar işçi kamplarında olumsuz koşullarda yaşamak zorunda kalan

göçmen işçilerin pasaportlarına işveren tarafından el konulmaktadır. Uzun süre boyunca ülkelerine gidemeyen ve ailelerinden uzak kalan göçmen işçiler, psikolojik olarak yıpranmaktadır. Ayrıca, yabancı işçilerin büyük bir kısmının Abu Dabi ve Dubai'de yaşadığı ve bu iki emirliğin hayat pahalılığı dikkate alındığında işçilerin aldıkları ücretin son derece yetersiz olduğu söylenebilir. Dolayısıyla göçmen işçiler, çalışmak üzere geldikleri BAE'de karşı karşıya kaldıkları sıkıntılar nedeniyle birtakım toplumsal problemlere neden olmaktadır.

Göçmen işçilerin maruz kaldığı bu sömürü, uluslararası arenada diğer Körfez ülkeleri gibi BAE'nin de prestij kaybına yol açmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün

(International Labour Organization) üyelerinden biri olan BAE hükümeti, çalışma koşullarına ilişkin olumsuzlukları iyileştirme amaçlı bazı çalışmalar yürütmektedir. Ancak alınan kararların uygulanıp uygulanmadığı sıkı denetime tabi olmadığı için beklenen değişimler gerektiği ölçüde gerçekleştirilememektedir. BAE'nin tepkileri azaltmak adına ulusal istihdamı teşvik etmesine rağmen, özel sektör işgücünün yüzde 90'ından fazlası hala göçmen işçilerden oluşmaktadır. Dolayısıyla önümüzdeki süreçte BAE'nin ulusal istihdama yönelik uygulamalarının, Emirlik vatandaşlarının özel sektörü tercih etme oranına katkı sağlamasına rağmen ülkenin yabancı iş gücüne olan bağımlılığını engelleme konusunda yeterince etkili olamayacağı söylenebilir. ■

TUNUS SEÇİMLERİ VE SONRASI

“

Bir buçuk aylık kısa bir sürede Tunus, üç tane seçim gerçekleştirmiş ve bu seçimlerin sonuçları 5 yıllık taze demokrasinin bir karnesi olarak siyasilerin önüne konmuştur. Bu üç tane seçimin doğru bir şekilde analiz edilmesi büyük bir önem arz etmektedir.

”

Dr. Gökhan Bozbaş

*ORSAM Kuzey Afrika
Çalışmaları Koordinatörü*

2011 yılında Tunus'ta yaşanan bir seyyar satıcının yaşadığı sıkıntılara isyan ederek kendini yakması sonucu bir değişim rüzgârı başlamıştır. Bu değişim rüzgârı sadece Tunus'u değil, tüm bölge ülkelerini etkilemiş; her bir ülke kendi içerisinde olumlu veya olumsuz bir takım değişim ve dönüşümü yaşamış ve yaşamaya devam etmektedir. Tunus da kendi ülkesinde başlayan bu değişim ve dönüşümü en derinden yaşamış ve ülke 2014 yılında gerçekleştirdiği peşi sıra seçimler gerçekleştirerek geçiş dö-

nemini bitirmiştir. Tunus bu seçimlerden 5 yıl sonra yeniden bir seçim sürecine girmiştir. Tunus Cumhurbaşkanı Bacı Kaid es-Sibsi'nin 25 Temmuz'daki vefatının ardından başlayan yeni dönem, bir dizi seçimden sonra şekillenmektedir. Öncelikle Tunus'un 2019 yılının Kasım ayında yapılması planlanan cumhurbaşkanlığı seçimleri öne çekilerek 15 Eylül 2019'da gerçekleştirilmiş, akabinde bunu 6 Ekim 2019'da yapılan parlamento seçimleri takip etmiştir. Son olarak ise 13 Ekim 2019'da başkanlık seçimlerinin ikinci turu gerçekleştirilmiştir. Bir buçuk aylık kısa bir sürede Tunus, üç tane seçim gerçekleştirmiş ve bu seçimlerin sonuçları 5 yıllık taze demokrasinin bir karnesi olarak siyasilerin önüne konmuştur. Bu üç tane seçimin doğru bir şekilde analiz edilmesi büyük bir önem arz etmektedir.

Tunus Demokrasinin Zor Testleri: Süregiden Seçimler

Tunus, öncelikle 2014 yılında gerçekleştirdiği seçimlerde yüzde 70'e yaklaşan bir katılım oranı ile eski rejimi temsil eden Nida Tunus ve

İslamcı kanadı temsil eden Nahda partilerinin domine ettiği bir parlamentoya kavuşmuştur. Aslında ortaya çıkan bu tabloyla hükümet kurmak Tunus için hiç de kolay olmamıştır. Nitekim, neredeyse ortadan ikiye bölünmüş bu iki partinin diğer küçük partileri yanlarına alarak hükümet kurmaları imkansızdı. Neticede ortada sadece iki farklı ideolojinin bir araya gelerek gerçekleştirmek zorunda oldukları bir büyük koalisyon veya diğer bir ifadeyle ulusal birlik hükümeti ihtimali kalmıştı. Teşekkül eden hükümet genel olarak eski rejimin elitlerine dayanmışsa da Nahda, sürekli olarak uzlaşmacı bir tavır takınmış ve aslında önemli olanın iktidar olmak değil, Tunus'ta demokrasiyi kalıcı hale getirmek olduğunu vurgulamıştır. Nahda'nın bu tutumu, dünyadaki birçok en-

telektüel ve araştırmacı tarafından büyük bir memnuniyetle karşılanmış ve bu sayede bölgede işleyen bir demokrasi inşa edildiği söylenmiştir. Bununla birlikte 2014' ten bugüne sürekli hükümet ve kabinede revizyonlar olmuş, Nahda karşıtlığı üzerine bina edilen Nida Tunus parçalanmış ve son olarak Cumhurbaşkanı es-Sıbsi ölmüştür.

Bu çerçeveden değerlendirildiğinde siyasi parçalanmışlığın hakim olduğu Tunus siyasi arenası ve bu alandaki hayal kırıklığı, ekonomik alan içerisinde de çok farklı değildir. Devrim sonrası dönemde şiddetlelenerek bugüne kadar çözölemeyen hayat pahalılığı ve olumsuz geçim koşulları önemli oranda dikkat çeken sorunlardır. Devletin sahip olduğu kamu borçları, gayrisafi yurtiçi hasılanın yüzde 70'ine ulaş-

mıştır. Enflasyon devrim öncesine kıyasla yüzde 6 artmış iken; yüzde 15 civarındaki genel işsizlik oranı, üniversite öğrencilerinin de dahil olduğu genç işsizler kesiminde yüzde 30'lara varmıştır. Tüm bu olumsuz koşullarla birlikte 2016 yılında IMF ile yapılan 2,4 milyar dolarlık kredi anlaşması, hükümetin kamu harcamalarında büyük ölçüde kısıntıya gitmesine sebep olmaktadır. Bu durum da ekonomiye canlılık getirme konusunda ülkenin elini kolunu bağlayan bir durum olarak karar alıcıların önünde durmaktadır. Kısacası; 2011 yılından bu yana en ufak bir ekonomik ilerleme görölmeyen ülkede, demokrasi ve hukuk devleti alanındaki ilerleme ve kazanımların, ekonomideki kötü gidiş nedeniyle tehlikeye girme riskiyle karşı karşıya geldiği görölmektedir. Yapılan

bu 3 seçimde söz konusu sorunların halkın oy kullanırken en önemli öncelikleri olduğu da görölmüştür.

Beş yıllık bu mirasın gölgesinde yapılan 2019 seçimlerinin anlamı elbette çok büyüktür. Öncelikle yapılan başkanlık seçimlerinde halkın tercihi, seçimlerde ilk kez aday olan iki kişiden yana olmuştur. Mevcut siyasilerin hepsini eleştiren Kais Said en fazla oyu alırken, tüm seçim söylemini fakirlik ve işsizliğe dayayan popülist bir söylem sahibi Nebil Karvi ise ikinci olmuştur. İkisi toplamda yüzde 35 gibi bir oy oranına ulaşırken, aktif siyaset sahnesinde bulunan adaylar da beklenenin çok altında bir oy ile başkanlık yarışından kopmuşlardır. Seçimlerde ortaya çıkan bu beklenmedik

sonuç birçok araştırmacı tarafından siyasilere atılmış bir tokat ve siyasi deprem olarak değerlendirilmiştir.

Yapılan bu ilk başkanlık seçimleri sonrasında 6 Ekim 2019 tarihinde meclis seçimleri yapılmış ve halkın tercihi merak konusu olmuştur. Parlamento seçimlerindeki yüzde 41'lik katılım oranı, 2014'teki yüzde 69 oranının çok gerisinde olarak halkın seçime olan ilgisizliğini göstermiştir. Parlamento seçimlerinden yüzde 20 ile Nahda birinci, yeni teşekkül eden ve başkanlık seçimlerinde ikinci olan Karvi'nin genel başkan olduğu Tunus'un Kalbi Partisi yüzde 15'lik oranla ikinci parti olmuştur. Altı çizilmesi gereken önemli bir diğer husus ise bu seçimde bağımsızların veya birkaç milletvekilli partilerin 37 aday ile meclise girmiş olmasıdır. Bu durum, seçmenler tarafından mevcut ve kendi nazarlarında başarısız gördükleri partilere "ders niteliğinde atılmış bir tokat" olarak değerlendirilmiştir.

İki seçimi geride bırakarak 13 Ekim tarihinde ikinci tur başkanlık seçimlerine hazırlanan Tunus'ta herkesin beklentisi çok düşük bir katılım oranının ortaya çıkması olmuştur. Zira her iki adayın da köklü bir parti geleneği bulunmakla birlikte halkı mobilize etme konusunda güçsüz kalacakları düşünülmekteydi. Fakat buna karşılık yüzde 55'lik bir katılım oranı ile önceki seçimlerden daha yüksek oy oranına ulaşmışlardır. Seçimleri yüzde 72'lik bir oy oranı ile Kais Said kazanmıştır. Aslında Said'in kişiliği ülkenin geleceğini ve olası senaryoları anlamayı zorlaştırmaktadır.

Bu üç seçimin ardından Tunus'ta sistem karşıtı apolitik bir başkan ve hükümet kurma konusunda sıkıntılı bir parlamento ortaya çıkmıştır. Parlamento seçimlerinden sonra herhangi iki hatta üç partinin bir araya gelmesi ile bir hükümetin kurulması imkansız gözükmektedir.

Said; ani, sert ve katı konuşması sebebiyle halk arasında "Robocop" olarak adlandırılmaktadır. Siyasi alanda hiçbir şekilde gözükmediği gibi televizyon programlarında da anayasa ve devletin yönetim biçimleri üzerine yorumlar yapmaktadır. Said'in herhangi bir parti desteği olmadığı gibi seçimlerden sonra yeni bir parti kurmak için çalışmalar başlattığı bilinmektedir. Kendisinin siyasi olarak gelenekselci bir kimliğe sahip olduğu bilinmekle beraber net olarak herhangi bir ideolojiyle doğrudan zikredilmemektedir. Devrim sonrası siyasetin başarısızlığını dikkate alırsak Said'in bu duruşu, onun başarısının altında yatan sır olarak

değerlendirilmektedir; ancak bu durum ona oy verenlerin sisteme ve devrim sonrası siyasilerine olan tepkisini saklamamalıdır. Nitekim Tunus'un bundan sonraki siyasi geleceği halkın bu tepkiselliğinde saklıdır.

Tunus'taki Seçimlerin Ardından Ortaya Çıkan Gerçekler

Bu üç seçimin ardından Tunus'ta sistem karşıtı apolitik bir başkan ve hükümet kurma konusunda sıkıntılı bir parlamento ortaya çıkmıştır. Parlamento seçimlerinden sonra herhangi iki hatta üç partinin bir araya gelmesi ile bir hükümetin kurulması imkansız gözükmektedir. Bu durum aslında parlamento içerisinde kurulacak hükümeti hem zayıf kılacak, hem de ileride ortaya çıkabilecek en küçük bir ihtilafta gerek parti içi gerekse koalisyon içi çatlaklar ile birliği dağıtacaktır. Bu dağınıklık ve zayıflığa karşın; yürütmenin bir diğer ucunda sistemin bu aciziyetini bilen ve bu aciziyetin ortadan kalkmasına ilişkin söylemleri üzerine başkan seçilmiş bir cumhurbaşkanı kimliği bulunmaktadır. Bu durum Tunus

Tunus'ta Nahda, çok parçalı parlamentoda koalisyon arayacak

Tunus'ta 6 Ekim'de gerçekleştirilen parlamento seçimlerinin resmi sonuçlarına göre Nahda Hareketi, 52 milletvekili çıkararak birinci oldu

Seçimi ikinci sırada tamamlayan Tunus'un Kalbi Partisi lideri medya patronu **Nebil el-Karvi**, 13 Ekim'de yapılacak ikinci turda bağımsız aday **Kays Saïd'**e yarışacak

İrili ufaklı çok sayıda parti ile bağımsız aday **parlamentoya girmeye hak kazandı**

Nahda Hareketi	52	Yaşasın Tunus	14
Tunus'un Kalbi Partisi	38	Tunus Projesi	4
Demokratik Akım	22	Tunus Alternatif Partisi	4
Onur Koalisyonu	21	Tunus Yaşamı	3
Özgür Anayasa	17	Nida Tunus Partisi	3
Halk Hareketi	16	Diğer	23

özelinde ciddi bir çıkmazı beraberinde getirmektedir.

“

Tunus'ta halk ile yönetim arasında ciddi bir kopukluk, halkla gerçekleştirdiğim mülakatlarda ön plana çıkan en önemli noktadır. Halk, devrim taleplerinin tamamının göz ardı edildiğine inanmakta ve bu güvensizliğini sistem dışı adaylara yönelerek göstermektedir. Bu durumun bir adım ötesi ise radikalleşme ve radikal örgütlerin zemin kazanması olarak değerlendirilebilir.

”

Tunus'ta bir buçuk ayda yapılan bu üç seçim ile halk, var olan tüm siyasilere ve siyasi partilere bir ders vermiştir. Bu durumu aslında 2011'den sonra ikinci bir devrim veya sandık devrimi olarak isimlendirebiliriz. Mevcut sisteme ve

siyasilere küskün Tunus halkı siyasetin doğrudan içinden gelen hiçbir aday ve partiye destek vermediği gibi Merzuki ve Nida Tunus gibi daha önceki seçimlerde çok yüksek oylar alan bireyleri ve partileri sıfırlamıştır. Bu durumun parlamento seçimlerinde de bu şekilde zuhur etmesi, ülke siyasetini farklı bir tartışma ve kaotik ortamın içerisine sokacaktır. Bu şekilde partilerin seçmenler tarafından gözden çıkarılması henüz geçiş dönemini yeni bitirmiş bir demokrasi açısından tehlikeli olabilir. Zira Tunus'ta halk ile yönetim arasında ciddi bir kopukluk, halkla gerçekleştirdiğim mülakatlarda ön plana çıkan en önemli noktadır. Halk, devrim taleplerinin tamamının göz ardı edildiğine inanmakta ve bu güvensizliğini sistem dışı adaylara yönelerek göstermektedir. Bu durumun bir adım ötesi ise radikalleşme ve radikal örgütlerin zemin kazanması olarak değerlendirilebilir.

Tıpkı 2011 yılında olduğu gibi Tunus halkının bu tavrının komşu ülkelerde de yankı bulacağı kesindir. Bunun ilk testi muhtemeldir ki komşu ülke olan Cezayir'de 12 Aralık'ta yapılacak başkanlık seçimlerinde olacaktır. Orada da özellikle eski isimlerin başkan adayı olması ve yine başkan adayları arasında devrimci söylemlerin yankı bulması beklenebilir. Aynı zamanda Tunus'un yaşadığı tecrübeler, geçiş dönemindeki Sudan toplumu için önemli bir ders niteliğindedir. Halkın taleplerini dikkate almayan yeni demokrasilerin ileride devrimci söylemler ile tekrardan karışılacağı anlaşılmaktadır. Bu durumda bu taze demokrasilerin içerisindeki eski rejim kalıntılarının mevcut gelişmelere nasıl tepki vereceği bu demokrasilerin geleceğini belirleyecektir. Tunus özelinde eski rejimi temsil eden Düsturcular 2014 öncesinde sivrilen Nahda'yı işbirliğine zorlamıştı. Nahda'nın uzlaşmaya açık olması Tunus'ta olası bir darbenin önüne geçmişti. Şimdi halkın yine sistem dışına ittiği Düsturcular tekrar politikada söz sahibi olmak isteyecektir. Bunun için nasıl bir yol izleyecekleri elbette ülke demokrasisi için önemlidir; ancak halkın onları siyasetin içinde istemediği nettir. Son olarak önemli bir nokta Fransa'nın Tunus üzerindeki etkisidir. 1956'daki bağımsızlıktan bu yana Fransa ilk defa Tunus siyasetinden büyük oranda bertaraf edilmiştir. Nitekim seçimlerden sonra Kais Saïd'e gelmesi gereken tebrik telefonu bir hafta geçmesine rağmen gerçekleştirilmemiştir. Dolayısıyla Tunus'ta demokrasinin geleceğinde Fransa'nın alacağı tavır da belirleyici olacaktır. ■

İsrail'in Seçim Karnesi: VAATLER, İTHAMLAR VE SİYASİ KUTUPLAŞMA

“

Nisan'ın ardından 17 Eylül'de yenilenen seçime rağmen yaşanan siyasi krizin henüz çözüldüğünü söylemek mümkün değildir. Yaşanan krizin kısmen de olsa seçim öncesi dönemde verilen vaatler, karşılıklı ithamlar ve kutuplaşan bloklardan kaynaklandığı görülmektedir.

”

Haydar Oruç
Uzman, ORSAM

17 Eylül'de, İsrail tarihinde görülmemiş bir şey yaşanarak aynı yıl içinde ikinci kez seçime gidildi. Aralık 2018'de koalisyon hükü-

metinin “Tal yasası” olarak bilinen Haredilere askerlik muafiyeti getiren yasayı meclisten geçirememesi nedeniyle başlayan siyasi krizin çözülememesi üzerine erken seçim kararı alınmıştı. Buna mukabil 9 Nisan'daki seçimden sonra cumhurbaşkanından hükümet kurma görevini alan Binyamin Netanyahu, kendisine tanınan yasal süre içerisinde hükümet için gerekli desteği sağlayamamış ve meclis yeniden seçim kararı almıştı. Fakat Nisan'ın ardından 17 Eylül'de yenilenen seçime rağmen yaşanan siyasi krizin henüz çözüldüğünü söylemek mümkün değildir. Yaşanan krizin kısmen de olsa seçim öncesi dönemde verilen vaatler, karşılıklı ithamlar ve kutuplaşan bloklardan kaynaklandığı görülmektedir.

Kampanya Sürecinde Neler Vaat Edildi?

Aslına bakılırsa Nisan'dan Eylül'e kadar İsrail'deki siyasi partilerin seçmenlerine yeni bir şey vaat et-

tiklerini söylemek mümkün değildir. Hatta Nisan'da aradığını bulamayan partilerin bazılarının özeleştirisi yapmak, programlarını geliştirmek, ülkenin temel meselelerine çözüm önerileri sunmak ve toplumdaki ideolojik kampaşmayı azaltacak yeni ve birleştirici şeyler vaat etmek yerine toplumsal ayrışmayı körükleyecek hamleler yaptıkları görülmüştür. Bunlardan en dikkat çekici olanı ise doğal olarak Netanyahu'nun sarf ettiği sözlerdir. Tekrar hükümet olmaları halinde Batı Şeria'nın C bölgesini ve Ürdün Vadisi'ni İsrail toprağı haline getireceğini açıklayan Netanyahu, muhtemel bir barış umudunu hiçe sayarak itici söylemlerine devam etmiştir.

“

Demokratik Birlik ile tekrar siyaset sahnesine dönen eski Başbakan Ehud Barak, ülkenin birlik ve beraberliği önündeki en önemli sorununun Netanyahu olduğunu ileri sürerek, seçilmeleri halinde barışa yönelik adımlar atacıklarını açıklamıştır.

”

Buna mukabil İsrail siyasetinin yeni aktörü olan Mavi&Beyaz'ın cılız da olsa dile getirdiği bazı vaatler, bu konudaki umutların tamamen ortadan kaybolmasına en-

gel olmuştur. Bu vaatlerden en önemli olanı ise, seçilmeleri halinde Netanyahu'nun uzun süredir devam ettirdiği ırkçı, çatışmacı, dışlayıcı ve nefret dolu politikaları yerine daha insancıl ve kapsayıcı politikalar takip edeceklerini açıklamaları olmuştur. Somut bir çıkıttan bahsedilmemesine rağmen barıştan, toplumsal bütünleşmeden, eşitlikten bahsedilmesi bile Netanyahu eliyle üretilen karanlık tablonun bir nebze de olsa dağılmasına ve topluma yeni bir umut aşılmasına sebep olmuştur.

Demokratik Birlik ile tekrar siyaset sahnesine dönen eski Başbakan Ehud Barak da ülkenin birlik ve beraberliği önündeki en önemli

sorununun Netanyahu olduğunu ileri sürerek, seçilmeleri halinde barışa yönelik adımlar atacıklarını açıklamıştır. İşçi Partisi de benzer bir şekilde İsrail-Filistin barışı için mücadele etmeye devam edeceklerini söyleyerek hala iki devletli çözümden yana olduklarını ifade etmiştir.

Netanyahu'nun ilhak vaadine karşı en fazla tepki veren Birleşik Liste ise bunu gerçekleşmemesi için ellerinden geleni yapmaya devam edeceklerini ve Filistinlilerin haklarını korumak için daha fazla siyasi girişim gerçekleştireceklerini söylemişlerdir. Diğer partiler ise seçime yönelik yeni bir şey söylemek yerine mevcut pozisyonlarını korumayı tercih etmişlerdir.

Netanyahu'nun ithamları

Özellikle Netanyahu'nun eski ortağı ve İsrail Evimiz Partisi lideri Avigdor Liberman'a yönelik "solculuk" suçlaması, İsrail siyaseti açısından ilginç bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü Netanyahu, İsrail'in kurucu felsefesi olan solculuğu hainlikle eş değer tutmuştur. Oysa Liberman birkaç ay öncesine kadar hükümetin savunma bakanı ve devletin en hassas bilgelerine erişimi olan güvenlik kabinesinin de bir üyesiydi. Ne var ki Liberman, hükümetten ve koalisyon ayrılmış ve seçim sathına girildiğinde ise hükümet kurma sürecinde Netanyahu'ya destek vermediği için bu suçlamalara maruz kalmıştır.

Netanyahu benzer suçlamaları, farklı ideolojik görüşlere sahip İsrail vatandaşı Arapları temsil eden dört partiden oluşan Birleşik (Müşterek) Liste içinde kullan-

mıştır. Hatta bu ittifakın bileşenlerinden olan Ta'al Partisi lideri Ahmed Tibi seçimde kullanılan sloganlardan birine konu olmaktan kurtulamamıştır. "Ya Bibi ya da Tibi" şeklinde bir söylem üretilerek, eğer Netanyahu'ya oy verilmezse Arap olan Tibi'nin İsrail'i yöneteceği şeklinde ifadelerle seçmen nezdinde hem Arap kimlik kötülenmiş hem korku üretilerek yegâne tercihin Netanyahu olması gerektiğinin altı çizilmiştir. Hatta Netanyahu seçime günler kala yaptığı bir konuşmada Arapların nihai amacının İsrail'i ortadan kaldırmak olduğunu ifade ederek seçmen kitlesini konsolide etmeye çalışmıştır. Bunlara ilave olarak Arap siyasetçileri oy çalmakla da suçlayan Netanyahu, siyasete katılım oranları zaten düşük olan Arap seçmeni

oy vermektan tamamen vazgeçirmek için seçim sandıklarına kamera yerleştirilmesi girişimlerinde bulunmuş fakat bu talep seçim kurulu tarafından reddedilmiştir.

Netanyahu'nun saldırılarının diğer bir hedefi de Genelkurmay eski Başkanı Benny Gantz'ın liderliğinde kurulan Mavi&Beyaz ittifakı olmuştur. Kendilerini merkezde tanımlayan Mavi&Beyaz ittifakının bileşenleri, Netanyahu tarafından yalancılıkla ve hainlikle suçlanmışlardır. Netanyahu özellikle yerleşimcilerin yaşadığı bölgelerde yaptığı konuşmalarda, her ne kadar gizleseler de Mavi&Beyaz'ın aslında sol eğilimli olduğunu ve seçimleri halinde Arap partilerle iş birliği yapacaklarını söyleyerek halkta panik ve endişe havası oluşturmaya çalışmıştır.

“

Kendilerine veya ortaklarına oy vermeyenlerin günah işleyeceğini ve cennete gitmek için kendilerine oy verilmesi gerektiğini belirten muhafazakâr partiler bu süreçte, özellikle Yahudi din adamlarını yoğun şekilde ön plana çıkarmıştır. Bu şekilde seçim süresince aşırı din istismarının söz konusu olduğu dikkatlerden kaçmamıştır.

”

Muhafazakâr Partilerin Taktikleri

Benzer bir taktiği Şas ve Birleşik Tevrat Yahudiliği (UTJ) gibi koyu muhafazakâr partiler de kullanarak, seçmenleri dini hassasiyetler üzerinden etkilemeye çalışmışlardır. Kendilerine veya ortaklarına oy vermeyenlerin günah işleyeceğini ve cennete gitmek için kendilerine oy verilmesi gerektiğini belirten söz konusu partiler bu süreçte, özellikle Yahudi din adamlarını yoğun şekilde ön plana çıkarmıştır. Bu şekilde seçim süresince aşırı din istismarının söz konusu olduğu dikkatlerden kaçmamıştır.

Seçim Sonrasındaki Mevcut Tablo

Eylül seçimlerinin sonuçları Nisan seçimlerinden çok farklı olmamıştır. Seçim yarışı beklendiği gibi Başbakan Netanyahu'nun yaptığı mevcut koalisyon hükümetinin büyük ortağı Likud ile Nisan seçiminde de yenilemediği Mavi&Beyaz ittifakı arasında geçmiştir. Her

İsrail siyasetinde Filistinlileri temsil eden partiler gücünü artırıyor

İsrail vatandaşı 1,8 milyondan fazla Filistinliyi temsil eden 4 parti mecliste yer alıyor. 4 parti de 1967 sınırlarında başkenti Doğu Kudüs olan bağımsız Filistin devletinin kurulmasını talep ediyor

1988	1999	2015	2019
İsrail vatandaşı Filistinlileri temsil eden Arap Demokratik Partisi, İsrail meclisine giren ilk Arap partisi oldu	İsrail meclisinde İsrail vatandaşı Filistinlileri temsil eden partilerin sayısı 2'ye yükseldi	İsrail vatandaşı Filistinlilerin kurduğu ittifak 2015'teki seçimlerde 3. oldu	İsrail vatandaşı Filistinlileri temsil eden 4 partinin oluşturduğu Ortak Arap Listesi Bloku, 17 Eylül'de yapılan seçimlerde 13 milletvekili çıkararak tekrar 3. büyük parti olmayı başardı

İSRAİL VATANDAŞI FİLİSTİNLİLERİ TEMSİL EDEN PARTİLER

Arap Değişim Hareketi (Ta'al)
Mevcut başkanı Ahmed Tibi tarafından 1996'da kurulan partinin politikalarında Arap milliyetçiliği öne çıkıyor

Balad (Tecemmu)
Ünlü Arap düşünür Amzi Bişare tarafından 1996'da kuruldu. Politikalarında Arap milliyetçiliği öne çıkan partinin liderliğini İmtanis Sahada yürütüyor

Birleşik Arap Listesi (İslami Hareket)
Mevcut başkanı Mansur Abbas tarafından 1996'da kurulan Birleşik Arap Listesi, 1948 Filistin İslami Hareketi'nin güney kanadını oluşturuyor

Eşitlik ve Barış için Demokrasi Cephesi (Hadaş)
İbranice "yeni" anlamına gelen ve baş harflerinin anlamı Barış ve Eşitlik için Demokratik Cephe olan Hadaş, 1977'de İsrail Komünist Partisinin devamı olarak kuruldu

Eymen Avde'nin liderliğini yaptığı partide sol görüşlü Yahudiler de yönetimde yer alıyor

iki siyasi oluşum da nisan ayında kazandıkları milletvekili sayısının gerisinde kalmakla birlikte, Mavi-Beyaz kazandığı 33 milletvekilliği ile seçimin galibi olmuştur. Buna mukabil ikinci olan Likud, hem aldığı oy oranı bakımından hem kazandığı 32 milletvekiliyle nisan seçimlerinin gerisinde kalmış ve son seçiminin tartışmasız mağlubu olmuştur.

Netanyahu'nun ithamları ve tehditlerine rağmen, önceki seçimlere kıyasla daha fazla katılım gösteren Arapların oylarıyla 13 milletvekili kazanan Birleşik Liste ise seçimi üçüncü parti olarak tamamlamıştır. Ancak diğer partilerin herhangi bir iş birliği yapmayacaklarını açıklamış olmaları nedeniyle şimdilik hükümette yer almaları öngörülmektedir. Fakat yeni hükümetin kurulmasına yönelik çalışmaların tıkanması halinde alternatif olabileceği düşünülmektedir. Seçimin bir diğer galibi de 8 milletvekili kazanarak nisana göre hem oyunu hem milletvekili sayısını arttıran Liberman'ın İsrail Evimiz partisi olmuştur. Özellikle Netanyahu'ya karşı duruşu nedeniyle seküler kesimlerin takdirini kazanan Liber-

man, yeni dönemde de muhafazakâr partilerin içerisinde yer almayacağı ulusal birlik hükümeti kurulması talebiyle dikkat çekmekte ve muhtemel hükümet senaryolarında anahtar rolü oynamaktadır.

Muhafazakâr partilerden Şas da bir milletvekilliği daha kazanarak 9 milletvekili ile seçimin galipleri arasında yer almıştır. Seçimin bir diğer iddialı ittifakı olan Yamina ise kampanya dönemindeki aktivitesine rağmen sadece 7 milletvekilliğinde kalarak hayal kırıklığı yaratmıştır. Meclise girmesi beklenen diğer bir sağ parti olan Zehut ise, Netanyahu ile yapılan pazarlık sonrası artan umutlarına rağmen barajı geçememiştir. Solu temsilen seçime katılan İşçi partisi ve Gesher ittifakı 6, Meretz ve Demokrat parti ittifakı ise 5 milletvekili çıkararak yerlerinde saymışlardır.

Şimdi Ne Olacak?

Gelinen noktada Likud'un başını çektiği sağ blok toplam 55, Mavi&Beyaz'ın liderliğini yaptığı merkez/sol blok ise 57 milletvekili kazanmış gözükmektedir. Ulusal birlik hükümeti dışındaki formül-

leri desteklemeyeceğini açıklayan ve şimdilik tarafsız kalan Liberman'ın vereceği karar, hükümeti kimin kuracağını belirleyecektir. Ancak merkez/sol bloğun içerisinde gösterilen Birleşik Listenin de başbakanlık için Gantz'ı önermesine rağmen, ittifak içinde 3 milletvekili bulunan Balad'ın bu kararı desteklemeyeceğini açıklaması söz konusu bloğun elini zayıflatmıştır.

Yapılan istişarelerin ardından hükümeti kurma görevini ilk olarak Netanyahu'ya tevdi eden İsrail Cumhurbaşkanı Reuven Rivlin'in, muhtemel bir başarısızlık durumunda görevi Gantz'a vermesi beklenmektedir. Ancak görünen o ki, her kim bu görevi üstlenirse üstlensin kendisini kolay bir süreç beklememektedir. Zira partilerin pek çoğu pozisyonlarını önceden açıklamış olup ancak büyük tavizler verilmesi halinde pazarlığa yanaşacak gibi gözükmektedirler. Bununla birlikte bu kördüğümün çözülememesi halinde İsrail siyasetinin yakın zamanda üçüncü bir seçime başvurması da ihtimal dâhilindedir. Fakat bu durumda da seçmenin nasıl bir tepki vereceğini kestirmek mümkün değildir.

Sonuç olarak, İsrail siyasetinin son bir yıl içerisinde biri yerel seçim olmak üzere toplam üç kez seçime giderek halkın kararına başvurması her ne kadar demokratik olgunluk olarak yansıtılsa da arka planda yaşananlar aslında bunun iddia edildiği gibi olmadığını göstermektedir. Zira seçim dönemlerinde sarf edilen sözler, ithamlar, irrasyonel vaatler ve yaşanan siyasi kutuplaşma İsrail'in demokrasi karnesini zayıflatmıştır. ■

Doğu Akdeniz Enerji Denkleminde Türkiye ve Kuzey Afrika

“

Günümüzde Doğu Akdeniz jeopolitiğinde Libya ve Türkiye, Doğu Akdeniz’de GKRY, Mısır ve Yunanistan’ın oluşturduğu uluslararası ittifakın karşısında kendilerini konumlandırmaktadır. Mısır ise Doğu Akdeniz’deki ittifakta Türkiye’nin karşıtı kampta yer almaktadır. Türkiye’nin yalnız kaldığı bu denklemde, Kuzey Afrika-Türkiye ilişkilerinin incelenmesi muhtemel enerji merkezli bölgesel bloklaşmada ayrıca önemli olmaktadır.

”

Gün Ünal

Araştırma Asistanı, ORSAM

Doğu Akdeniz’de keşfedilen petrol ve doğal gaz kaynakları, Ortadoğu ve Kuzey Afrika siyaseti ile bölgesel ve küresel güçlerin enerji politikalarını bir araya getiren en tartışmalı güncel konulardan biri haline gelmiştir. Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Yunanistan, Mısır, İsrail, Lübnan ve Libya; Doğu Akdeniz’deki siyasi aktörler olarak yer almaktadır. Bunun yanı sıra İtalya, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Fransa, Yunanistan ve GKRY, tek taraflı hamlelerle uluslararası deniz hukukuna aykırı bir şekilde Türkiye, Libya ve KKTC aleyhine hareket ederek

bu süreçte küresel güçlerin desteğini almıştır.

Bu çok uluslu tabloda, Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) gibi deniz hukuku kavramlarının tek taraflı yorumlanması ve dayatılması ana sorunlardan biridir. 1982’de imzalanan Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi’ne (BMDHS) göre, devletler sahil dar veya takımda devleti olarak tanımlanmaktadır. Sözleşme, toprak bütünlükleri gözetilerek devletlerin açık denizlerdeki egemenlik alanlarını ve bu alanlarda gerçekleştirebilecekleri ekonomik faaliyetleri belirlemektedir.

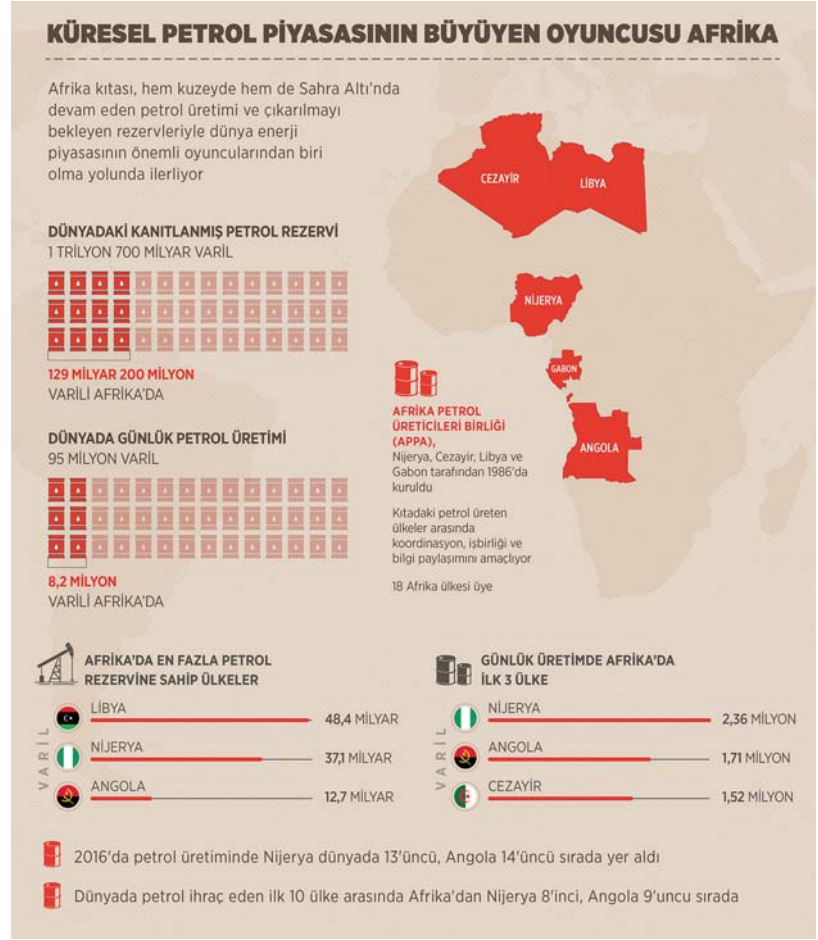
Günümüzde Doğu Akdeniz jeopolitiğinde Libya ve Türkiye, Doğu Akdeniz’de GKRY, Mısır ve Yunanistan’ın oluşturduğu uluslararası ittifakın karşısında kendilerini ko-

numlandırmaktadır. Mısır ise Doğu Akdeniz'deki ittifakta Türkiye'nin karşısı kampta yer almaktadır. Türkiye'nin yalnız kaldığı bu denklemde, Kuzey Afrika-Türkiye ilişkilerinin incelenmesi muhtemel enerji merkezli bölgesel bloklaşmada ayrıca önemli olmaktadır. Bu bağlamda Libya ve Mısır, Kuzey Afrika bölgesindeki bu bloklaşmanın ana aktörlerini oluşturmaktadır.

Temel Kavramlar

BMDHS'ye göre, bir devletin egemenliğindeki kara parçasının denizle buluştuğu en düşük cezir noktasında yani deniz suyunun en düşük olduğu seviyede ülkenin kıyı çizgisi belirlenmektedir. Kıyı çizgisindeki çıkıntıların dış sınırını içine alan doğrusal bir hat belirlenmekte ve bu kesim ülkenin iç suları olarak adlandırılmaktadır. Bu hattın ilerisindeki 12 deniz mili (22 km) ülkenin karasuları sayılmakta ve sahildevlete ait olmaktadır. Karasularının bittiği çizgiden 12 deniz mili ötesine ise bitişik bölge adı verilmektedir. Bitişik bölge; ulusal kanunların ge-

çerliliği açısından geçiş bölgesidir ve sahildevlete, bu bölge üzerinde güvenlik kapsamında yalnızca gümrük, vergilendirme, göç

ve çevre kirliliğine ilişkin yasal yetkiler tanınmıştır. Diğer bir deyişle, iç suların sona erdiği hattın 44 kilometre açığında sahildev-

devlete ait yasal yaptırım yetkisi sona ermektedir. Bitişik bölgeden sonrasında MEB ve açık deniz bölgeleri yer almaktadır. Karasuları ölçülmeye başladığından itibaren bir devletin ilan edebileceği MEB, 200 deniz milini (370 km) aşamaz. 200 deniz milinden sonrası açık deniz olarak kabul edilmekte ve hiçbir devletin münhasır yetkisinde bulunmamaktadır.

Türkiye ve BMDHS

MEB, sınırdış devletlerin BMDHS'den doğan haklarını ihlal etmemek üzere eşit mesafe prensibiyle ya da üzerinde mutabık kalınan hükümler çerçevesinde karşılıklı ilan edilmektedir. MEB kapsamında sahildevlete tanınan haklar arasında "Deniz yatağı üzerindeki sular, deniz yataklarında ve bunların toprak altında canlı ve cansız doğal kaynaklarının araştırılması, bölgenin ekonomik amaçlarla incelenmesi ve işletilmesi faaliyetlerine ilişkin egemen haklar" yer almaktadır.

Türkiye 1958 Cenevre Kıta Sahaneliği Sözleşmesi'ni imzalamış ve yürürlüğe koymuştur. 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde yer alan prensiplerin Ege Denizi'nde uygulanması durumunda Türkiye'nin egemenlik haklarının zarar görmesi ihtimali üzerine Ankara, 1982 Sözleşmesi'ne taraf olmamıştır. Bu

hükümler Yunanistan ve Türkiye'nin karasularının iç içe geçmesi anlamına gelmektedir. Ege'de karasuların belirlenmesi konusunda Yunanistan hakça ilkeler prensipleri ile hareket etmediği için Türkiye sözleşmeye taraf olmayı tercih etmemektedir. Doğu Akdeniz'de keşfedilen yeni hidrokarbon kaynakları, Kıbrıs sorunu ve Yunanistan ile deniz hukuku konusundaki köklü anlaşmazlıkları Türk dış politikasında daha fazla gündeme getirmektedir.

Ortadoğu bölgesindeki son dönem gelişmelerinde Türkiye'nin etkili olabilmesi ve ortaya çıkan enerji merkezli bloklaşmalarda yerini alabilmesi için Libya'ya da ayrı bir önem vermesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Bölgede BMDHS'yi imzalamayan Türkiye, Suriye ve İsrail'in yanı sıra sözleşmeyi imzalayan ancak yürürlüğe

koymayan Libya yer alırken, Lübnan, Mısır ve Güney Kıbrıs Rum Kesimi uluslararası deniz hukuku rejiminin bir parçasıdır. GKRY'nin sözleşmeye üyeliği ise, Avrupa Birliği'ni (AB) siyasi ve yasal açıdan Doğu Akdeniz meselesine dahil etmektedir.

Yunanistan Girit kıyılarından Kuzey Afrika'ya kadar uzanan bir MEB belirleyerek Türkiye'nin yasal hakkı olan MEB'in bir kısmında hak ihlalinde bulunmaktadır. Yunanistan ile Türkiye arasında süregelen kıta sahanlığı ve MEB konusu ile ilgili sıkıntılara ilaveten benzer problemlerin GKRY ve KKTC arasında da 2004'den bu yana Doğu Akdeniz merkezli yaşandığı görülmektedir. GKRY ve KKTC'nin eşit haklara sahip olduğu Kıbrıs'ın MEB'inde yer alan, adanın 400 km güneyindeki alanda GKRY bireysel hareket etmekte ve uluslararası enerji şirketlerine araştırma lisansı vermektedir.

Doğu Akdeniz'de Libya Merkezli Müttefik Arayışları

Ortadoğu bölgesindeki son dönem gelişmelerinde Türkiye'nin etkili olabilmesi ve ortaya çıkan enerji merkezli bloklaşmalarda yerini alabilmesi için Libya'ya da ayrı bir önem vermesi gerektiği anlaşılmaktadır. Ancak Libya, günümüzde siyasi istikrarsızlıkla karşı karşıyadır ve iç savaş nedeniyle fiilen iki siyasi-askeri koalisyon tarafından yönetilmektedir. Yönetimlerden birini, ülkenin doğu kesimini (Sirenayka) ve Eylül 2019 itibarıyla güney kesiminin

(Fizan) büyük bir kısmını kontrol eden General Halife Hafter'e bağlı güçler oluşturmaktadır. Diğeri ise, Trablus'ta kurulan ve Birleşmiş Milletler (BM) tarafından ülkenin meşru temsilcisi kabul edilen Ulusal Mutabakat Hükümeti'dir (UMH). Hafter güçleri, Nisan 2019'dan beri Trablus'u ele geçirmek üzere kapsamlı askerî harekât yürütmektedir. Türkiye, UMH'yi Libya'nın meşru hükümeti olarak kabul etmekte ve Hafter'in Trablusgarp'ı ve ülke yönetimini tamamen ele geçirme riskine karşı Trablus'un savunmasına Katar ile birlikte destek olmaktadır.

Mevcut durumda Libya'da doğu-batı eksenli bir bölünme yaşanmaktadır. İç dinamikler ve Arap Baharı süresince silahlanmış milis güçler nedeniyle de şu ana kadar krize kalıcı bir çözüm geliştirilememiştir. Libya krizinin çözümlenmemesinde iki ayrı yönetim sisteminin varlığı, küresel-bölgesel aktörlerin çatışma süreçlerine etkisi ve ülkedeki 30 büyük aşiretin otonom yapısı önemli oranda belirleyici olmaktadır. Öyle ki, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Suudi Arabistan (SA) ve Mısır üçlüsü Hafter güçlerini açıkça desteklerken ABD, Rusya, Fransa ve İtalya Hafter'e destek vermekle birlikte meşru yönetimle de irtibat halindedir. UMH ise bünyesinde çok sayıda farklı siyasi eğilimi barındırmakta ve UMH'nin birlik oluşturma konusunda sorunları bulunmaktadır. İtalya, Türkiye ve Katar ise UMH'yi desteklemektedir.

Türkiye, bu tabloda Libya ile karşılıklı MEB ilan edebilir ancak bu adımdan önce Yunanistan'ın Girit Adası üzerinden ilan ettiği MEB

sorununun çözülmesi gereklidir. Türkiye bugüne kadar iyi niyet göstergesi olarak Akdeniz'de MEB ilan etmemiştir. Fakat gelişmeler göstermektedir ki; mevcut Doğu Akdeniz denklemine Libya ve Türkiye bölgede oluşan Yunanistan, Mısır ve İsrail merkezli bloklaşmaya karşı benzer hassasiyetler taşımaktadır. Yunanistan'ın Girit üzerinden MEB ilan etmesini ve buradaki enerji kaynaklarının araştırılması için Exxon ve Total'e lisans vermesini kabul etmeyen UMH, Yunanistan'a nota vermiştir. Libya'daki meşru hükümet olarak kabul edilen UMH, Yunanistan'a verdiği notayla Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki tezini destekleyen bir dış politika hamlesi yapmıştır. Bu gelişmeden sonra, Türkiye ile Libya arasında kıyıdaşlık anlaşması gündeme gelebilir.

“
Bölgedeki tek taraflı hamleler, Türkiye'yi enerji denkleminde saf dışı bırakma amacını taşımaktadır ancak enerji kaynaklarının Avrupa'ya istikrarlı, güvenli ve daha az maliyetli ulaşabilmesi için Türkiye'ye ihtiyaç olduğu ortadadır.
”

Türkiye ve Libya arasında kıyıdaşlık anlaşması önerisi Doğu Akdeniz'de hidrokarbon rezervlerinin bulunmasından önce ortaya atılmış ve Akdeniz'de Yunanistan'ın hamleleri sonucunda iki ülkenin karşılaşabileceği sorunlar taraflarca çok önceden dile getirilmiştir. Ancak,

2011'den sonra Libya'nın iç savaşa sürüklenmesi bu sürece engel olmuş, iç savaşı takip eden gelişmeleri fırsat bilen Yunanistan, Libya'nın Akdeniz'deki deniz alanları üzerindeki haklarının aleyhine tutum sergileyerek 39 bin kilometrelik bölgeyi kendi 'karasuları' ilan etmiştir. Yunanistan'ın Girit adası aracılığıyla avantaj elde etmeye çalıştığı bu tutum, Doğu Akdeniz enerjisini Avrupa pazarına Türkiye'yi izole ederek taşıma hedefini de barındırmaktadır.

Türkiye, yalnız bırakılmaya çalışıldığı bu denklemde Libya gibi olası müttefiklere ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki mücadelesinde Rusya ve Çin gibi güçlü aktörlerin desteğinin aranması en az bölgesel aktör olan Libya ile güçlü ilişkiler geliştirmek kadar önemli gözükmektedir. Türkiye'nin Akdeniz'in sahildar devletlerinden biri olarak egemenlik alanını uluslararası hukuka uygun şekilde belirlemesinde bölgede kuracağı ittifakların yanı sıra enerji merkezi olma konumunu kullanabilmesi de belirleyici olacaktır. Bölgedeki tek taraflı hamleler, Türkiye'yi enerji denkleminde saf dışı bırakma amacını taşımaktadır ancak enerji kaynaklarının Avrupa'ya istikrarlı, güvenli ve daha az maliyetli ulaşabilmesi için Türkiye'ye ihtiyaç olduğu ortadadır. Sonuç olarak, kendisini saf dışı bırakmayı da amaçlayan East-Med projesine rağmen, Türkiye ve Libya gibi bölgesel aktörler geliştireceği yeni mekanizmalarla enerji merkezi olma konumunu güçlendirebilir; Doğu Akdeniz denkleminde tek-rardan etkili ve alternatif aktör haline dönüşebilir. ■

IRAK ULUSAL GÜVENLİK STRATEJİ BELGESİ

ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

“

2016-2020 yılları arasındaki dört yıllık süre zarfındaki güvenlik riskleri ve bu risklere karşı yapılması gereken eylemleri gösteren Irak Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'nin incelenmesi

”

Dr. Göktuğ Sönmez
Güvenlik Çalışmaları
Direktörü, ORSAM

Feyzullah Tuna Aygün
Araştırma Asistanı, ORSAM

2003'teki Körfez Savaşı'ndan itibaren Irak'ın güvenliği, toprak bütünlüğü ve devlet dışı aktörlerin bu ikisi üzerindeki etkisi sadece Ortadoğu için değil, aynı zamanda küresel güvenlik için de daha önemli hale gelmiştir. Diğer ülkelerin müdahalesi, devlet otoritesinin başarısız devletlerde olduğu gibi zayıflaması, etnik veya mezhepsel motifli devlet dışı silahlı aktörlerin (DDSA) ortaya çıkışı ve artan güç ve dönüşümleri; Irak güvenlik atmosferini bölgesel ve uluslararası etkileri olan potansiyel bir tehdit haline getirmiştir. Bu bağlamda 2016-2020 yılları arasındaki dört yıllık süre zarfındaki güvenlik riskleri ve bu risklere karşı yapılması gereken eylemleri gösteren Irak Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'nin incelenmesi gerekmektedir.

“

Irak Ulusal Güvenlik Konseyi tarafından 2016 yılında mevcut durum için hazırlanan ve 2020 yılına kadar rehber konumunda olacak güvenlik stratejisi belgesine odaklanmak, bununla birlikte bu belgede ortaya çıkan sorunları ve Irak'ın bu problemlere nasıl cevap verebileceğini vurgulamak oldukça önemli gözükmektedir.

”

Irak'ta etkin bir güvenlik yapısının yeniden kurulmasına olumlu katkı yapması amacıyla her dört yıllık süreler için güvenlik strateji belgeleri yayınlanmaktadır. Bu anlamda, Irak Ulusal Güvenlik Kon-

seyi tarafından 2016 yılında mevcut durum için hazırlanan ve 2020 yılına kadar rehber konumunda olacak güvenlik stratejisi belgesine odaklanmak, bununla birlikte bu belgede ortaya çıkan sorunları ve Irak'ın bu problemlere nasıl cevap verebileceğini vurgulamak oldukça önemli gözükmektedir.

Irak Ulusal Güvenlik Strateji Belgesine Bakış

Irak Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi; ülkenin dönüşümü, değişen güvenlik ortamı, devlet aygıtları ve ekonomideki sorunlar, terörle mücadele ve atılması gereken adımlar gibi konularda ülkenin temel sorunlarına odaklanan ayrıntılı bir belgedir. Belgede ülkenin otoriter bir rejimden demokrasiye dönüşüm mücadelesi içinde olduğu belirtilmektedir. Ancak bu geçiş sürecinin çok kritik ve hassas olduğu vurgulanmaktadır. Belgenin giriş bölümünde öne çıkan sorunlar; ülkedeki yabancı güçlerin varlığını, bölgesel güçler arasındaki çekişmeleri, ülke içindeki çatışmanın arkasındaki bir etken olarak bölgesel güçlerin kutuplaşmasını ve ülkedeki güvenlik durumunun kırılganlığını vurgulamaktadır. Aynı zamanda kırılgan ekonomik durumu hem terörist grupların varlığından kaynaklanan hem bu varlığı güçlendirecek potansiyele sahip bir tehdit unsuru olarak göstermektedir.

Belgede güvenlik durumunun iyileştirilmesi kapsamındaki amaçlar açısından bir sınıflandırma yapılmıştır. Bu sınıflandırma kısa, orta ve uzun vadeli hedeflere değinmektedir. Belgenin ilk bölümünde bu hedefler listelenmiştir.

“

“Toplumu zayıflatan ve güvensizlik ile istikrarsızlığı hızlandıran temel faktörler şiddetli siyasi çatışma, yolsuzluk, mezhepsel şiddet, terör ve suç kaynağı olan eski rejimin mirası, demokrasiden diktatörlüğe hızlı değişimler ve stratejik ortamdaki değişikliklerdir.”

”

Bu bağlamdaki kısa vadeli hedefler şunlardır: Irak vatandaşlarının ve işgal altındaki bölgelerin terör örgütlerinin kontrolünden kurtarılması, çatışma bölgelerinde mağdurların ihtiyaçlarının karşılanması ve Yerlerinden Edilmiş Kişilerin evlerine dönmelerine yardımcı olunması. Belgedeki orta vadeli hedefler ise; ulusal uzlaşmanın sağlanması, güvenlik sektörü reformunun uygulanması, terörle ve yolsuzlukla mücadelede yasal yaptırımların geliştirilmesi, aktif bir reform politikası oluşturulması, yolsuzlukla mücadele, insan haklarının geliştirilmesi ve en iyi hizmetlerin sunulması şeklindedir. Ulusal Güvenlik Stratejisinin uzun vadeli hedefleri arasında sosyal adalet ve fırsat eşitliği sağlanması ile devlet kurumlarının anayasaya göre inşası ilkeleri bulunmaktadır.

Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'nde, Irak'ın temel ulusal sorununun tanımı da aşağıdaki gibi açıklanmaktadır:

Ulusal Kimlik İnşası Meselesi

Güvenlik sorunlarının temelinde gösterilen ulusal kimlik eksikliği, DDSA'ların Iraklıları bütüncül olarak görmemesine ve onlara hitap edecek şekilde hareket etmemesine ve dolayısı ile ulusal kimliğin inşasına engel teşkil edecek şekilde hareket etmesine bağlanmaktadır. Kasım 2016'da Irak hükümeti, parlamentoda Haşdi Şaabi'nin (Halk Kuvvetleri) resmi silahlı kuvvetler arasında sayılması kararını vererek örgütü daha kapsayıcı hale getirmeyi hedeflemiştir. Böylece Haşdi Şaabi'nin Irak ulusal kimliğini destekleyici bir rol oynaması amaçlanmıştır. Ancak Haşdi Şaabi yasa tasarısının yürürlüğe girmesine rağmen, Haşdi Şaabi içindeki gruplar tamamen hükümet tarafından kontrol altına alınamamıştır. Irak topraklarında Irak Şam İslam Devleti'ne (İŞİD) ek olarak terör örgütü PKK'nın bulunması merkezi hükümetin sunduğu hizmetlerin tüm bölgelere ulaşmasını engellemektedir. Bu nedenle Irak'taki PKK varlığı, İŞİD varlığının neden olduklarına benzer sonuçlara yol açmaktadır. Dolayısıyla, Irak'ta terör örgütlerinin, Irak gü-

venlik kurumlarının ve DDSA'ların çatışması, ulusal kimliğin oluşmasını engellemektedir.

Belgede, kırılgan ekonomi ve bu kırılgan yapının ortaya çıkmasına neden olan faktörler öncelikle incelenmiştir. Bunların başında, ekonomik sistemin altyapısının uluslararası yaptırımlar nedeniyle ciddi bir zarar görmüş olduğu meselesi gelmektedir. Ülkenin, devlet kontrolü altındaki petrol gelirine dayalı "rant" ekonomisine dönüştüğü de belgede ayrıca belirtilmektedir. Üçüncü olarak, ülkedeki yeniden yapılanma çabalarının 2003'ten sonra gerekli düzeyde gerçekleştirilemediği ve bu nedenle ciddi bir yeniden yapılanma krizinin tetiklendiği vurgulanmaktadır. Dördüncü faktör olarak, ülkedeki terör örgütlerinin ve geçmişte el-Kaide, şimdi ise İŞİD'in ulusal altyapıya yönelik saldırılarının ekonomiye ciddi şekilde zarar verdiği görüşü paylaşılmaktadır.

Ülkedeki idari ve ekonomik yolsuzluk ile yönetim sorunlarının, ülkenin sosyal yapısına zarar verdiği görüşü, ülkedeki reformların yavaş ilerlemesi nedeniyle halkın memnuniyetsizliğinin hızla artması gerçeğiyle birlikte verilmektedir. Bu sorunlara ek olarak, Arap Baharı'ndan sonra daha da karmaşık hale gelen bölgesel ve uluslararası kaotik atmosferin neden

olduğu belirsizliğin ülke için risk, tehdit ve büyük zorluklarla sonuçlandığı belgede dikkat çekilen diğer önemli bir noktadır.

Irak güvenlik kurumlarının ve özellikle de Irak Güvenlik Gücü'nün (Iraqi Security Forces-ISF) yetersizliği ve reform ihtiyacı, IŞİD'in artan gücü ve genişlemesi ile ilişkilendirilmiştir. Bu anlamda özellikle Musul'un IŞİD tarafından işgali ve Irak ordusunun buna direnememesi ve Irak ile Suriye arasındaki 600 kilometrelik sınırdaki geçirgenlik, terör örgütünün sadece Musul'da değil; sayısız sivilin öldürüldüğü, birçoğunun yerinden edildiği, sosyal ve tarihi mirasın yok edildiği ve demografik, sosyal ve kültürel yapının tehdit altında kaldığı Selahaddin, Anbar, Diyala ve Kerkük'te de ilerlemesine değinilmiştir. Irak ordusunun reform sürecini başarıyla tamamlamadaki yetersizliği örgüte karşı etkili savaşma ve Irak'ta etkin kontrol sağlama gibi belirtilen tüm bu sorunları açıkça etkilemektedir.

Bu açıdan bakıldığında, Irak Ulusal Güvenlik Stratejisi ülkenin temel ulusal çıkarlarını listelemektedir. Bu bağlamda öne çıkan konular;

toprak bütünlüğünün güvence altına alınması, istikrarlı demokratik sistemin oluşturulması, iş imkanlarının sağlanması, etkili devlet kurumlarının ve sürdürülebilir ekonomik sistemin kurulması ve son olarak su, enerji ve diğer doğal kaynakların güvenliğinin sağlanmasıdır. Bu tür reformların bölgesel ve uluslararası arenada aktif rol üstlenmiş egemen Irak federal devletinin güçlenmesine katkı sağlayacağı beklenmektedir.

Bu noktada, ilan edilen belgede terör örgütü IŞİD dışındaki DDSA'lara değinilmemesi, devletin onlara karşı temkinli bir tutum benimsediğini kanıtlamaktadır. Yerel yönetimler ile merkezi hükümet arasındaki gerginlik, zaman zaman devletin meşru güç tekeli zedeleyen peşmerge güçlerine değinilmeden ifade edilmiştir. Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin (IKBY) özerk statüsüne rağmen, Eylül 2017'deki bağımsızlık referandumundan önce hazırlanan bu belgede peşmergeyi içeren bütüncül bir söylemin benimsenmediği görülmektedir. Bununla birlikte Haşdi Şaabi bu süreçte Irak güvenlik güçleriyle entegre olduğundan Haşdi Şaabi'ye belgede gerekli atfın yapılmaması daha kolay açıklanabilir.

“
Irak'ın mevcut ve gelecekteki sorunlarına hem belge kapsamında hem de ötesinde çözüm getirebilmek için atılacak somut adımların başarısı Irak'ın siyasi, ekonomik ve sosyal güvenliğinde belirleyici faktör olacaktır.
”

Sonuç olarak, Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi, ülkenin hassas güvenlik durumunu ve ekonomik, politik ve sosyal sorunlarını kısmen listeleyen belge olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, Irak'ın mevcut ve gelecekteki sorunlarına hem belge kapsamında hem de ötesinde çözüm getirebilmek için atılacak somut adımların başarısı Irak'ın siyasi, ekonomik ve sosyal güvenliğinde belirleyici faktör olacaktır. Bu alanlardaki olumlu ya da olumsuz performansın Irak'ın sosyopolitik gelişmelerinde ve bölgesel güç mücadelesinde önemli etkileri olması beklenmektedir. Bu nedenle, söz konusu sorunların çözümü için atılması gereken adımların ve Irak'taki yeniden yapılanma çabalarının yakından izlenmesi gerekmektedir. ■

“

Amerika, İngiltere, Fransa, Almanya ve Meksika ortak yapımı olan ve komediyle dramı aynı potada eriten film, Amerika'da başarısız, hasta ve (u)mutsuz olan başroldeki Alan karakterinin hologram telekonferans sistemini satmak için geldiği Suudi Arabistan yolculuğunu işler.

”

KRAL İÇİN HOLOGRAM: DÖNÜŞEN BİR ÜLKE VE YAPBOZ İLİŞKİLER

Doç. Dr. S. Timur Demir

Gümüşhane Üniversitesi

Gazeteci Cemal Kaşıkçı cinayeti sonrası gündeme oturan Suudi Arabistan Krallığı'nı, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) yönetimi ve Batılı değerlerle etkileşimi üzerinden ele alan Kral için Hologram (A Ho-

logram for the King) filmi 2016 yılında gösterime girmişti. 2016 yılı gerek Suudi devletinin iç ilişkileri gerekse bölgedeki siyasi ve toplumsal fay hatlarındaki kırılmalar bakımından dikkat çekici bir tarih olarak belirtilebilir. Öte yandan aynı yıl, Donald Trump'ın Amerikan başkanı olarak seçildiği yıldır. Bundan sonra Amerika'nın geleceği ile geleceğin Arabistan'ı arasında belirgin dönüşümler ya-

şanmaya başlamıştır –ki bu dönüşüm yine Kaşıkçı cinayetinin tartışılması sürecinde ismi en fazla anılan Velihaht Prens Muhammed bin Selman'ın şahsında temsiliyet bulmuştur. Kralların miras aldığı geleneğin ardından ve bu kez prenslerin ellerinde şekillenen bir Arap dünyası söz konusudur. Film, tam da şekillenışı detaylandırmaktadır.

Amerika, İngiltere, Fransa, Almanya ve Meksika ortak yapımı olan ve komediyle dramı aynı potada eriten film, Amerika'da başarısız, hasta ve (u)mutsuz olan başroldeki Alan karakterinin hologram telekonferans sistemini satmak için geldiği Suudi Arabistan yolculuğunu işler. Tom Hanks'ın canlandırdığı Alan'ın savaş gazisi olan babası bu durumu "Firavunlara hologram satmak" olarak nitelendirir. Esasında Dave Eggers'in romanından uyarlanan film şu sözlerle başlar: "Kendinizi bir anda bahçe kulübenizde yaşarken bulabilirsiniz... Kendinizi bir anda evsiz bulabilirsiniz... Kendi kendinize -başıma bu nereden geldi- diyebilirsiniz". Bu sözler bir yandan Amerika rüyasının kırılma noktasına işaret ederken; diğer yandan az sonra başlayacak hikâyenin geçtiği Suudi Arabistan'ın geleceğine yönelik bir ikaz olarak da okunabilir.

Figür 1. Suudi Arabistan, Müslümanlar için içinde kutsal olan; Batılılar içinse içinde petrol olan toprakları ifade eder. Bu nedenle burada Müslümanlar bütünlük suretiyle huzuru ararken Batılılar parçalamak suretiyle zenginliği arar.

Alan, Suudi Arabistan'a giden uçakta gördüğü kâbustan hacı adaylarının hep bir ağızdan getirdikleri telbiyelerle uyanır. Şaşkındır. Oryantalist meraka ve hayrete denk düşen bu şaşkınlık hali film boyunca devam eder. Dahası buraya zoraki getirilmiş gibidir. Filmde ABD'yi temsil eden Alan, arkasında

boşanmak üzere olduğu bir eş ve üniversite okumak isteyen bir kız bırakmıştır. Önünde ise dönüştürmeye ve büyümeye çalışan bir ülke vardır. Bu istek Alan'ın yazgısıyla birleşir ve ortak bir büyümenin kapılarını aralar. Derken çölün üstünden geçen uçak başkent Cidde'ye iner.

Bu andan itibaren yaşadığı her türlü kültür şoku yönetmen tarafından bu ülkenin ya kabalığı ya barbarlığı ya ilkeliliği ya da en hafifinden tuhaflığı olarak kodlanır. Çok eşli erkekler, suskun peçeli kadınlar, elle yemek yiyenler, selam bile almayan dijital oyun müptelaları, statü ayrımı yapan ve sözünde durmayan iş adamları, çöl ortasında yollardaki kumları temizleyen işçiler, tembel güvenlikçiler, sendikasıız idareler ve şatafatın sefaletle keskin ayrılığı tüm bunlar izleyici üzerinde Batı-merkezli bir algının yerleşmesine hiz-

met eder. Alan'ın ilk sabahında otel odasındaki pencereden birkaç saniyelik gösterilen kare daha da ilginçtir. İnsanlar meydanda idam edilmektedir. Filmin işaret ettiği şey, bu ülkede değişmesi -daha doğrusu değiştirilmesi gereken çok şey olduğudur. Elbette Amerikan standartlarında!

“

Film boyunca oturduğu her sandalye kırılır. Ya Alan sandalyelere ağır gelmektedir ya da sandalyeler mukim olmak için yeterli değildir. Daha kalıcı ilişkiler, daha güçlü birliktelikler gerekmektedir yani. Çadırdaki çetin günlerinden birinde Alan, ilginç bir şekilde, Arabistanlı Lawrence'ı yâd eder. Böylece dolaylı olarak Lawrence'ın çadırlarda yürüttüğü misyona gönderme yaparak; kendisiyle onun arasında bir analogi kurar.

”

Filmde görüldüğü kadarıyla burası bir ülkeden çok bir projeyi andırmaktadır. Her şey inşaat halindedir. Devasa bir çölün ortasına devasa merkezler yapmak... Bu, "Majestelerinin Rüyası" diye tanıtılan 2025 vizyonudur da. Tıpkı serabı gerçek kılmak gibi. Alan'a bölgeyi gezdiren yönetici, işaret parmağını bomboş çöle çevirerek "Kral'ın Ekonomi ve Ticaret Merkezi" olarak tanımlanan bu bomboş vahanın üzerine kurulacak yapılardan bahseder. Daha sonra bu yönetici, Alan'ı çalışma mekânı olarak bir çadıra götürür. Takımı da onu orada beklemektedir. Alan biraz kızgın biraz da şaşkın bir ruh haliyle çadıra girer. Burada yemek de Wi-Fi de yeterli bir çalışma ortamı da mevcut değildir. Film boyunca oturduğu her sandalye kırılır. Ya Alan sandalyelere ağır gelmektedir ya da sandalyeler mukim olmak için yeterli değildir. Daha kalıcı ilişkiler, daha güçlü birliktelikler gerekmektedir yani. Çadırdaki çetin günlerinden birinde Alan, ilginç

bir şekilde, Arabistanlı Lawrence'ı yâd eder. Böylece dolaylı olarak Lawrence'ın çadırlarda yürüttüğü misyona gönderme yaparak; kendisiyle onun arasında bir analogi kurar. Neticede James Bond'un bile içinden gelip geçtiği çadırlarda başlayan görevin, daha sonra dev konutlara taşınacağından emindir.

Alan'ın şoförlüğünü yapan Yusuf karakteri bu noktada dikkate şayan bir başka misyonu üstlenmektedir. O, birkaç yıl Amerika'da kalmış, kabalığıyla hala Arap (!); dinlediği müzik ve kullandığı araçlar dâhil öykünmeleriyle Amerikalı biridir. Evli bir kadınla mesajlaşma cüreti gösteren Yusuf'un tek korkusu, konuştuğu kadının kocası tarafından arabasına bomba konmasıdır. Bu nedenle sürekli olarak motor tellerini kontrol eder. Burada bomba eylemlerinin çok sıradan olduğu alt-mesajı verilirken; ahlaki bir değer olarak bu durumun yanlışlığı yine Alan tarafından hatırlatılır. Yusuf ve Alan'ın Chicago grubunu ve Elvis Presley'i dinlerken geçtiği yollar Hicaz'a mı yoksa Arizona'ya mı aittir, buna karar vermek oldukça güçtür.

“**Filmin ideolojik mesajı şudur: “Amerika eli değmiş bir Suudi Arabistan harika olurdu”. Bu dokunuşa ABD'nin de ihtiyacı vardır. Bu gereklilik Alan'ın sırtında beliren iyi huylu urda kendini gösterir. Bu uru çıkarmak için yapılan ameliyata bir klasik/eski kafalı/yerli Suudi ve iki de Çinli doktor girerler evvela. Alan bu durumdan rahatsız olur ve onlara güvenmez. Bu arada film boyunca Çin'den dört yerde bahsedilir. Her birisinde ticaret gücü devasalaşan Çin'in taklitçi ve ucuzcu olduğu vurgulanır.**”

Yusuf –tıpkı Alan'ın doktoru olan Zehra gibi, Arabistan'ın geleceğini temsil etmektedirler. Kurt avlamaya çıktıkları sahnede Yusuf ile Alan arasında çok önemli bir diyalog geçer:

Yusuf: Bizim için savaşır mısın Alan?

Alan: Nasıl savaşır mıyım? Suudi Arabistan'ı işgal eden mi var?

Yusuf: Hayır, sadece merak ediyorum. İnsanlar için.

Alan: Olabilir tabi. Bizim memlekette özgür olmak isteyenleri desteklemeye meyilli çok tip var. Hem Amerikalılar inanabilecekleri bir davaya bayılır.

Yusuf: Burada demokratik bir devrim olsaydı bizi destekler miydin?

Alan bu soruya da “elbette” dedikten sonra, Yusuf ve arkadaşları namaza durur. Derken kurt uzaktan görünür. Alan silahının dürbününden kurdu görür, hedefe oturtur ama ateş etmez. Sanki kurt da onu görmüş ve ondan çekinmiş gibi koyunlara saldırmaz. Buna göre Alan'da vücut bulan ABD, sahip olduğu silahlar ve gözetim gücüyle kendini ibadete vermiş ve kendinden geçmiş Suudileri korumaya soyunmuş gibi gösterilmiştir. Trump'ın silah satış verilerini burada hatırlamak yerinde olabilir. Peki, bu kurt kimdir? Suudi Arabistan için tehdit olan herkes. Ya da sürüyü bozmak isteyen her şey.

Filmin ideolojik mesajı şudur: “Amerika eli değmiş bir Suudi Arabistan harika olurdu”. Bu dokunuşa ABD'nin de ihtiyacı vardır. Bu gereklilik Alan'ın sırtında beliren iyi huylu urda kendini gösterir. Bu uru çıkarmak için yapılan ameliyata bir klasik/eski kafalı/yerli Suudi ve iki de Çinli doktor girerler evvela. Alan bu durumdan rahatsız olur ve onlara güvenmez. Bu arada film boyunca Çin'den dört yerde bahsedilir. Her birisinde ticaret gücü devasalaşan Çin'in taklitçi

Figür 2. Yusuf'un arabasında aynaya asılı birbirine geçmiş iki obje paradoksu göstergeleştirmektedir: Tespih ve elektrogitar maketi. Ayrıca maket deve ve içinde sakız olan minyatür altın sandığı. Her şey hem Arapların hem de Amerikalıların istediği gibidir burada.

Figür 3. Zehra film boyunca gördüğümüz örtüsünü çıkarmıştır. Bira düşkünü Alan da portakal suyuyla yetinmiştir. Bu, ortak bir geleceğe ilk adımdır.

ve ucuzcu olduğu vurgulanır. Ame-
liyata sonradan katılan Zehra,
Alan'ın endişesini giderir. Çünkü
Zehra, günümüz Arabistan'ının
hiçbir değerini taşımayan –yalnızca
öyleymiş gibi görünen “özgür” bir
kadındır.

Filmin son demlerinde Alan ve
Zehra arasında büyüyen aşk, bir-
likte yaşama kararına ulaşır.

Alan: Sence çocuklarımız nasıl kar-
şılar? (İdeolojik bir okumayla bu-
rada kast edilen çocuklar Alan'ın
ve Zehra'nın çocukları değil; gele-
cek nesillerdir).

Zehra: İkimizi mi? Kültürel fark-
lılığı mı?

Alan: Sanırım.

Zehra: Hadi ama neredeyse hiçbir
farkımız yok.

Alan: Ben de öyle düşünüyorum.

Bu diyalogdaki “hiçbir farkımız
yok” sözlerinin insani hasletler
olarak mı yoksa çıkar ortaklığı ola-
rak mı söylendiği belirsizdir. Henüz
eşlerinden boşan(a)madıkları halde
birlikte olan Alan ve Zehra arasında
yaşanan bu ilişkinin Prens Selman
ile Trump ya da damadı Jared
Kushner arasındaki yakınlaşmayı
sembolize ettiğini düşünmek aşırı
bir yorum mu olurdu acaba?

Film eleştirmenleri tarafından çok
beğenilmemiş olsa da Kral için
Hologram, ideolojik göndermeleri
yoğun olan bir film olarak görül-
melidir. Filmin sanatsal niteliğin-
deki yetersizlik her ne kadar sine-

ma tarihi açısından önemli bir de-
ğerlendirme kriteriyse de bu du-
rum, filmin siyasi ve kültürel kod-
ları açısından analiz edilmeyi hak
etmediği anlamına gelmez. Özü
itibariyle bir eğlence ve ideoloji
olarak sinema, politik çözümler-
melere imkân ve dahi kolaylık ta-
nıyan tesirli bir araçtır. Bu film
de tıpkı diğer birçok Amerikan
film gibi, odağına aldığı dünyayı
kendi kadrajından görüldüğü şek-
liyle malzemeleştirmekte ve port-
relemektedir. Popüler izleyici kit-
lesine ulaştırdığı her mesaj, so-
nunda gerçek ile kurmaca arasın-
daki ayrımı yok etmeye dönüktür.
Buradaki asıl ve zımni hedef, ger-
çeği tıpkı filmlerdeki gibi kurgu-
lanabilir bir senaryoya dönüştür-
mek ve kendi kurmacasını oynat-
maktır. ■

الحاج أحمد باي

Cezayir'deki Son Osmanlı Valisi: ELHAC AHMED BEY VE DİRENİŞİ

“

Cezayir'deki Konstantin şehrinin son Osmanlı Valisi Elhac Ahmed Bey, Fransa'nın 1830'da Cezayir'i işgali sırasında yerel halkın şiddetli direnişine liderlik etmiş ünlü bir savaşçı ve askeri stratejist olarak bilinmektedir.

”

Abdenmour Toumi

Uzman, ORSAM

Elhac Ahmed Bey, Cezayir ve Türk toplumlarında özellikle genç nesiller tarafından yeterince tanınmamakla birlikte, hikayesine Cezayirli tarihçiler ve Fransız Oryantalistlerin makalelerinde ve tasvirlerinde hala rastlanabilmektedir. İstanbul'daki Osmanlı arşivlerinde Ahmed Bey'in Cezayir'de yaşadığı 1682-1830 Deyimler dönemi hakkında ayrıntılı bilgiler yer aldığı halde yazılan çoğu kitap Arapça'ya çevrilememiş ve Cezayirli okuyuculara ulaşamamıştır.

Elhac Ahmed Bey'in tarihi kişiliği, Hirak-öncesi Cezayir otoritelerinin

ilgisini çekmiş ve başta Cezayir gençliği olmak üzere halka yarı-belgesel bir film aracılığıyla tanıtılmak istenmiştir. Ancak filmin temelindeki tarihi metinler ve oyuncu seçimi dikkate alındığında, Türk ve Cezayir tarihinde önemli bir yeri olan Elhac Ahmed Bey'in beyaz perdeye ne ölçüde doğru yansıtıldığı konusunda tartışmaya açıktır.

Elhac Ahmed Bey Filmi (2019) ve Tarihi Metinler

İranlı Jamal Shoorjeh'in yönettiği, senaristliğini Rabah Drif'in üstlendiği ve Elhac Ahmed Bey karakterini Fransız aktör Gerard Depardieu'nun canlandırdığı film, Elhac Ahmed Bey'e ithaf edilmiştir. Cezayir tarihinde önemli bir isim olan Ahmed Bey'i canlandırmak üzere Fransız bir aktörün seçilmesi, Cezayirli tarihçiler tarafından hoş karşılanmamıştır. Depardieu'nun rolü, Fransa'daki popüler kültür dergilerinde sıklıkla gündeme getirilmiştir.

2015'te akademisyen Dr. Djilali Sari, Elhac Ahmed Bey'in Anıları (1774-1850) adlı eserini başkent Cezayir'de, Cezayir Ulusal Yayinevi'nden bastırmıştır. Bu kitap, Cezayir'in son Osmanlı Valisi için araştırma temeli oluşturabilecek

tek kitaptır. Ancak Dr. Sari, Elhac Ahmed Bey'in 1848'de Cezayir'de esir olarak tutulduğu süreçte kalemle alınan hatıralara ihtiyatlı yaklaşılmasını şiddetle tavsiye etmektedir. Dr. Sari'ye göre, “Anılar, herhangi bir tanığın olmadığı, beyana dayalı birer hikayedir”. Zira söz konusu dönemde Ahmed Bey, Bab Azzoun'da yaşamıştır. Bu bağlamda, Son Konstantin Beyi'nin hatıralarına ilişkin soruların büyük bir kısmı cevapsız kalmaktadır. Anılar, Elhac Ahmed Bey'in danışmanı olarak görev yapan Arap Büroları Yönetimi üyesi Kaptan De Rouzé tarafından çevrilmiştir. Dr. Sari, kitaptaki çelişkileri ve Ahmed Bey'in hayatıyla ilgili değinilmeyen noktaları vurgulamaktadır. Anılar'ın yazıldığı koşullar bugün hala belirsizliğini korumaktadır. Anılar eserinin bir kısmı 1949'da Fransa'da tarihçi Marcel Emerit tarafından, Afrika Çalışmaları İncelemesi'nin bir parçası olarak yayınlanmıştır. Marcel Emerit, 1830 yılından öncesine dair yerli Cezayir kaynaklarının eksikliğini vurgulamaktadır. Hatta Djamel Oumeziane eserin önsöz kısmında, “Belki de biz onları aramak için çaba göstermedik” şeklinde not düşmüştür.

Oumeziane, Fransızca'da Elhac Ahmed Bey'in anılarına dayanan

iki Fransızca metin bulunduğunu açıklamıştır. Bu metinlerden biri yalnızca taslak şeklindeyken, diğerinin daha ayrıntılı olduğu belirtilmektedir. Tarihçi, metinlerin gerçekten çeviri olup olmadığının bilinmediğini vurgularken, söz konusu eserin Elhac Ahmed Bey'in otobiyografisi değil anıları olduğunu öne sürmektedir. Yazının arşiv kataloğunda yer almadığını ve bir kutuya gömülü kaldığını aktaran Tarihçi Marcel Emerit, "belgeyi saklayan askeri otoriteyi generallerimizle ilgili bazı bulgular endişelendirmiştir." demiştir.

“

Ahmed Bey on iki yaşındayken, Hac görevini yerine getirmek üzere dayıları tarafından Mekke'ye gönderilmiştir. Bu Hac yolculuğundan, Elhac Ahmed Bey olarak geri dönmüştür.

”

Elhac Ahmed Bey'in Hayatı

Ahmed Bey, 1787'de babasının bilinmeyen koşullar sonucu öldürüldüğü dönemde dünyaya gelmiştir. Annesi, oğlunun babasıyla aynı kaderi paylaşacağından endişe ettiği için Konstantin'de kalmasını istememiştir. Bu nedenle, Ahmed çocukluğunun büyük bir kısmını Arapça dilbilgisi öğrendiği, Kuran'ı ezberlediği, at sürdüğü ve çölde savaş sanatlarını çalıştığı Biskra (Cezayir) bölgesinde geçirmiştir. Ahmed Bey on iki yaşındayken, Hac görevini yerine getirmek üzere dayıları tarafından Mekke'ye gönderilmiştir. Bu Hac yolculuğundan, Elhac Ahmed Bey olarak geri dönmüştür. 1826'da Konstantin Bey'i olarak tayin edilen Ahmed Bey, görev süresi boyunca doğu, güney ve merkez bölgelerde (Zouagha, Ouled al Mokrane ve Ouled Achour, Ferdjioua) yer alan

büyük kabileleri federasyon halinde birleştirmiş ve ülkeyi modernize etmiştir. 1830'da Fransızlar, Cezayir'in kontrolünü ele geçirmek için bir Tunus prensini bu bölgeye vali olarak atamak istediğinde, Elhac Ahmed Bey liderliğinde şiddetli bir direnişle karşılaşmıştır. Fransızlar'ın bu hamlesi, Elhac Ahmed Bey'in Tunus'ta hüküm süren Hüseyin Bey'e karşı düşmanlığını artırmıştır.

Elhac Ahmed Bey, her valinin üç yılda bir yapması gereken askeri ziyaret "Denouche" için kırmızı ve beyaz bayraklar taşıyan 400 süvari ile Cezayir'e gitmiştir. Aynı zamanda, General Louis de Bourmont, yaklaşık 50.000 kişiden oluşan bir seferi kuvvetinin başında Cezayir'e saldırmıştır. Cezayir'e gelen Elhac Ahmed Bey, Dayı Hüseyin'in Sidi-Fredj limanındaki Fransız silahlı kuvvetlerinin mevzi alışından endişe etmediğine tanıklık etmiştir. Cezayir'den firar eden askerlerin katıldığı bir topluluk halinde yirmi beş günlük yürüyüşten sonra Konstantin'e geri dönen Elhac Ahmed Bey, General Bourmont'un teklifini reddettikten sonra ordunun yapısını gözden geçirerek direnişe önderlik etmiş ve yokluğunda yeniçerilerin Slimane Bey'in yerine Caïd Slimane Bey'i getirmeye yönelik gizli planını boşa çıkarmıştır.

1835'te Elhac Ahmed Bey, Cezayir'de ve Konstantin'de yüzlerce insanı yok eden kolera salgınına yakalanmıştır. 1836 yılının Kasım'

ayında, Mareşal Clauzel liderliğinde Fransız birlikleri Konstantin'e bir saldırı başlattığında Elhac Ahmed Bey'in önderlik ettiği piyade ve süvari dahil 8000'den fazla asker, kentin ele geçirilmesini önlemek için mücadele etmiş ve Fransız kuvvetlerinin ağır kayıplar vermesine neden olmuştur.

General Damrémont, Elhac Ahmed Bey'i teslim olmaya ikna etmeye çalışmıştır. 1837'deki kuşatmadan sonra Konstantin, antik Cirta sokaklarındaki kanlı savaşımlardan sonra Fransız kuvvetlerine esir düşmüştür. Askerler, surlarda silahla birkaç delik açtıktan sonra şehrin içlerine sızmıştır. Bu çatışmalarda General Damrémont diğer subaylarla birlikte öldürülmüştür. Elhac Ahmed Bey, güneye doğru ilerleyerek şehir dışında direnişine devam etmiş; 1848'de tutuklanıncaya kadar on sekiz yıl Fransız kuvvetlerine direnmeyi sürdürmüştür. Hastalık, ihanet, sahte ittifaklar ve komplolardan yorgun düşen Elhac Ahmed Bey sonunda tutuklanmış ve ev hapsine alınmıştır. Tarihçilere göre, Fransız askerleri onu küçük düşürmek istemiş; ancak Konstantin halkı, esareti boyunca ona destek olmuştur.

“

Film, Elhac Ahmed Bey'i; siyasî, askeri ve dini duruşuyla kendisinden daha fazla tanınan başlıca direniş lideri Emir Abdülkadir'le benzer şekilde seyirciyle bir araya getirme fırsatı sunmuştur. Nitekim Dr. Djillali Sari'ya göre tarih; Elhac Ahmed Bey ve el-Amir Abdelkader'in Fransız işgaline karşı halk direnişini tek çatıda toplamayı neden kabul etmediklerini açıklamamaktadır.

”

Elhac Ahmed Bey ve Güncel Cezayir Tarihi

Tüm bu tarihi bilgiler ışığında, günümüzdeki Cezayir makamları ile sonradan Kültür Bakanlığı görevini üstlenen ve tarih-edebiyata ilgi duyan Azzedine Mihoubi'ye bu filmin başrolü için neden Gerard Depardieu'nun seçildiğini sormak gerekmektedir. Bu seçim, filmi dünya çapında daha iyi pazarlamak için yapılmış bir gişe fikri midir? Şüphesiz, böylesine büyük bir si-

nema projesini desteklemek için iyi oyunculara, fikirlere ve maddi altyapıya sahip Türk makamları ve tarihçilerine danışılması gerekmektedir.

Film, Elhac Ahmed Bey'i; siyasî, askeri ve dini duruşuyla kendisinden daha fazla tanınan başlıca direniş lideri Emir Abdülkadir'le benzer şekilde seyirciyle bir araya getirme fırsatı sunmuştur. Nitekim Dr. Djillali Sari'ya göre tarih; Elhac Ahmed Bey ve el-Amir Abdelkader'in Fransız işgaline karşı halk direnişini tek çatıda toplamayı neden kabul etmediklerini açıklamamaktadır.

Elhac Ahmed Bey'in yenilgiye uğradığı 1848'den bu yana ne kendi ulusal Osmanlı projesi ne Emir Abdülkadir'in yerli birlik inşası gerçek olabilmıştır. Ancak vazgeçmek bir yana, Cezayir direnişi ülke genelinde Fransız işgaline karşı çeşitli şekillerde devam etmiştir. Son Osmanlı Bey'inin cesareti ve modern Cezayir Devleti'nin kurucusunun bilgeliğinden ilham alan Cezayir gençliği, ülkelerinin gidişatını sonsuza dek değiştirdikleri 1 Kasım 1954 gecesine (Cezayir Bağımsızlık Savaşı'nın başlangıcı) kadar örgütlenmiştir. ■

ORTADOĞU uluslararası siyaset dergisi analiz

ORTADOĞU ANALİZ DERGİSİ ABONELİK FORMU

Adı/Soyadı :

T.C. Kimlik No. :

Kurum Adı :

Adres :

İl/ilçe :

Telefon :

Gsm :

E-Posta :

Tarihi :

Abonelik Tipi : 1 Yıllık Abonelik 60 TL (KDV dahil) 2 Yıllık Abonelik 110 TL (KDV dahil)

- Dergimiz 2 ayda bir olmak üzere yılda toplam 6 sayı yayınlanmaktadır.
- Abonelere kurumumuzun analiz, rapor vs. yayınları da dergi ile ücretsiz olarak gönderilecektir.

Hesap Adı : ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI DERNEĞİ İKTİSADİ İŞLETMESİ
Şubesi : Ziraat Bankası Mustafa Kemal
TL Hesabı : IBAN TR 0500 0100 2486 8886 2022 5001

Yukarıda bilgileri verilen hesaba abonelik ücretini yatırdıktan sonra formu eksiksiz doldurarak dekont ile birlikte abonelik@orsam.org.tr adresine e-posta gönderiniz.
Banka açıklama kısmına (ad-soyad) eklemeyi unutmayınız.

Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok.
No: 3 Çankaya / Ankara

+90 (850) 888 15 20
+90 (312) 430 39 48

info@orsam.org.tr
www.orsam.org.tr

/orsamtr

ORSAM Yayınları

ORSAM, süreli yayınları kapsamında Ortadoğu Analiz ve Ortadoğu Etütleri dergilerini yayınlamaktadır. İki aylık periyotlarla Türkçe olarak yayınlanan Ortadoğu Analiz, Ortadoğu'daki güncel gelişmelere dair uzman görüşlerine yer vermektedir. Ortadoğu Etütleri, ORSAM'ın altı ayda bir yayınlanan uluslararası ilişkiler dergisidir. İngilizce ve Türkçe yayınlanan, hakemli ve akademik bir dergi olan Ortadoğu Etütleri, konularının uzmanı akademisyenlerin katkılarıyla oluşturulmaktadır. Alanında saygın, yerli ve yabancı akademisyenlerin makalelerinin yayımlandığı Ortadoğu Etütleri dergisi dünyanın başlıca sosyal bilimler indekslerinden Applied Sciences Index and Abstracts (ASSIA), EBSCO Host, Index Islamicus, International Bibliography of Social Sciences (IBBS), Worldwide Political Science Abstracts (WPSA) tarafından taranmaktadır.

Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok.
No:3 Çankaya/Ankara

+90 (312) 430 26 09
+90 (312) 430 39 48

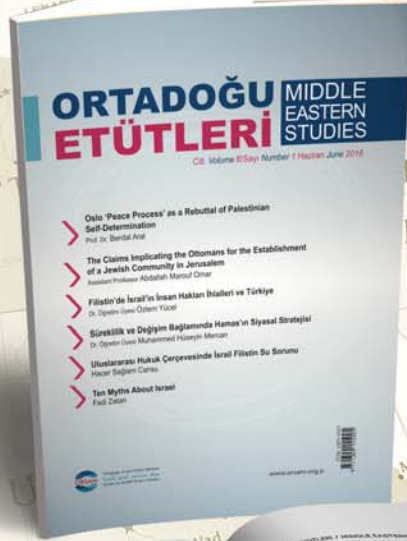
info@orsam.org.tr
www.orsam.org.tr

f in t y
orsamtr

ORTADOĞU ETÜTLERİ

MIDDLE EASTERN STUDIES

Hakemli Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi